

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Daniela Doležalová

Lidské tělo v dánské frazeologii a idiomatice

Human Body in Danish Phraseology

Praha 2010

Vedoucí práce: PhDr. Petra Štajnerová Ph.D.

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce PhDr. Petře Štajnerové Ph.D. za cenné rady a připomínky, a především čas, který mé práci v průběhu jejího vzniku věnovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 15. 7. 2010

Daniela Doležalová

Anotace

Tato diplomová práce je kontrastivní studií dánské a české somatické frazeologie. Teoretická část popisuje frazeologii jako celek a blíže se věnuje segmentu lidského těla. Dále je porovnána dánská a česká terminologie a nastíněny možnosti přístupů ke zkoumání frazeologie, především strukturní a kognitivní. Praktická část vychází z korpusu dánských frazémů/idiomů excerpovaných z dánských slovníků a příruček a k nim dohledaných českých ekvivalentů. Na základě definovaných kritérií pro ekvivalenci je tento soubor zkoumán jak ze strukturního tak z kognitivního hlediska. Výsledkem je korpus dánských a českých frazémů/idiomů s určením ekvivalence každé jednotky, celková analýza výsledků, podrobná analýza ekvivalence specifických typů frazémů/idiomů a kognitivní analýza vybraných skupin frazémů/idiomů.

Klíčová slova: český, dánský, ekvivalence, frazeologie, kognitivní, kontrastivní, somatický, strukturní.

Annotation

This thesis presents a contrastive study of Danish and Czech somatic phraseology. The thesis is divided into theoretical and practical part.

The theoretical part deals with phraseology in general terms with a special focus on phraseology concerning human body and introduces comparison of Danish and Czech terminology and possible approaches to phraseological research.

The practical part is based on a collection of Danish idioms excerpted from Danish dictionaries and handbooks accompanied by Czech equivalents. This collection is then subjected to structural and cognitive analysis. The result is a collection of Danish and Czech idioms, where equivalency of each unit is determined, followed by a comprehensive analysis of the results including an analysis of equivalency of specific types of idioms and a cognitive analysis of selected groups of idioms.

Key words: Czech, Danish, equivalency, phraseology, cognitive, contrastive, somatic, structural.

Obsah

Anotace.....	4
Annotation.....	5
Obsah.....	6
Seznam zkratk a symbolů.....	8
Úvod.....	9
<u>Teoretická část</u>	11
1 Frazologie a idiomatika jako jazyková disciplína.....	11
2 Terminologie.....	14
2.1 Dánská terminologie.....	14
2.2 Česká terminologie.....	16
3 Definice a hlavní rysy jednotky IF.....	17
4 Funkce – vztah idiomu a pravidelného jazyka.....	19
5 Klasifikace.....	20
5.1 Strukturní klasifikace.....	20
5.1.1 Lexikální frazémy.....	20
5.1.2 Kolokační frazémy	20
5.1.2.1 Frazémy nevětné.....	21
5.1.2.2 Binominály.....	21
5.1.2.3 Frazémy větné.....	21
5.2 Sémantická klasifikace.....	22
5.3 Stylová klasifikace.....	22
5.4 Tematická klasifikace.....	23
5.4.1 Somatické frazémy/idiomy.....	24
6 Paralingvistické frazémy/idiomy.....	25
7 Kognitivní přístup k jazyku.....	26
7.1 Jazykový obraz světa a konceptuální systém.....	27
7.2 Metafora.....	28
7.2.1 Typy metafor podle Lakoffa a Johnsona.....	29
7.3 Metonymie.....	30
7.4 Antropocentrismus.....	30
7.5 Kategorizace.....	31

<u>Praktická část</u>	32
8 Hypotéza.....	32
9 Zkoumaný vzorek – soubor somatických frazémů/idiomů.....	33
9.1 Bázová slova a kategorizace částí těla.....	34
9.2 Struktura hesla.....	36
9.2.1 Paradigmatické varianty hesla.....	36
9.2.2 Syntagmatické varianty hesla.....	37
9.2.3 Stylová charakteristika.....	37
9.2.4 Polysémie hesla.....	38
9.2.5 Etymologie.....	38
10 Metoda.....	39
10.1 Ekvivalence.....	39
10.2 Model ekvivalence použitý pro srovnávání somatické frazeologie.....	41
11 Analýza výsledků.....	44
11.1 Úplná ekvivalence.....	48
11.2 Substituční ekvivalence.....	49
11.3 Částečná ekvivalence.....	51
11.4 Nulová ekvivalence.....	51
11.5 Falešní přátelé.....	54
11.6 Stylová ekvivalence.....	55
12 Ekvivalence specifických typů jednotek IF.....	56
12.1 Binominály.....	56
12.2 Jednotky IF s dvojím denotátem.....	57
12.3 Lexikální jednotky IF.....	59
12.4 Monokolokabilní prvky.....	61
13 Podrobná analýza vybraných jednotek IF.....	62
13.1 Obličej/tvář.....	62
13.2 Koleno.....	63
13.3 Srdce.....	64
13.4 Prdel.....	68
Závěr.....	70
Seznam použité literatury.....	72
Příloha.....	74

Seznam zkratk a symbolů

jednotka IF – jednotka idiomatiky a frazeologie

= – úplná ekvivalence

\approx – substituční ekvivalence

% – částečná ekvivalence

– nulová ekvivalence

\neq – falešní přátelé

Úvod

Frazeologie a idiomatika je oblast, kde jazyk výrazně reflektuje kulturu a podává tak svědectví o charakteru národa a jeho zkušenostech. Bádání v této oblasti přináší často překvapivé poznatky o nás samotných, v případě zkoumání mateřského jazyka, nebo o rozdílnosti zkoumaných kultur. Závěry získané z těchto výzkumů mohou pozitivně ovlivnit porozumění a hlubší vzájemné pochopení při mezikulturní komunikaci. Tato práce se zaměřuje na lidské tělo v dánské a české frazeologii a idiomatice. Na základě vytvořeného korpusu (viz příloha) tuto oblast frazeologie a idiomatiky zkoumá kontrastivně. Vzhledem k české tradici se práce věnuje kontrastivnímu rozboru strukturnímu a v souladu s vývojem v oboru frazeologie a idiomatiky zkoumá získaný korpus z hlediska kognitivního. Rozdíly mezi oběma přístupy k zpracování dat lze vidět jako odlišné rozložení akcentů.¹ Cílem práce je porovnat dánskou a českou frazeologii co možno komplexně a využít k tomu možnosti specifické pro obě tyto pojetí zkoumání jazyka.

Teoretická část práce se zabývá frazeologií a idiomatikou jako jazykovou disciplínou v Dánsku a Česku a rozdílností terminologií. Dále definuje jednotku idiomatiky a frazeologie, její funkce a možnosti klasifikace, s přihlédnutím ke specifickým typům. V teoretické části je též vymezena oblast bádání této práce, tedy somatické frazémy/idiomy.² Závěrem se věnuje kognitivnímu přístupu k jazyku a vymezení metod zkoumání s tímto přístupem spojených.

Praktická část práce vychází z hypotézy, že dánská a česká frazeologie lidského těla bude z velké části shodná. Tuto hypotézu se pokouší ověřit na základě analýzy kontrastního korpusu dánských a českých somatických frazémů/idiomů, vytvořeném excerpcí dánských frazeologických slovníků a příruček. Praktická část proto představuje zkoumaný vzorek jednotek idiomatiky a frazeologie (dále jednotek IF) včetně jejich řazení a struktury hesla. Dále se věnuje všeobecně uznávaným metodám srovnávání frazeologie a na jejich základě

1 Vaňková (2005:32)

2 Definice viz kapitola 5.4.1 Somatické frazémy/idiomy.

definuje pojem ekvivalence a jeho kritéria aplikované na sebrané frazémy/idiomy. Výchozím jazykem pro porovnávání je dánština, české frazémy/idiomy vyskytující se v práci jsou ekvivalenty dánských výrazů a je jich tedy výrazně méně než frazémů/idiomů dánských. Vzhledem k parametrům práce není možné provést analýzu materiálu vzniklou porovnáváním jazyků v druhém směru, s východiskem v češtině. Hlavním cílem praktické části práce je strukturní a kognitivní kontrastivní analýza somatické frazeologie dánštiny a češtiny, hledají se rozdíly a podobnosti ve frazémech/idiomech i myšlenkových konceptech, které frazémy/idiomy vyjadřují.

V první části praktického oddílu je vzorek somatických frazémů/idiomů kontrastivně analyzován na základě níže popsaného ekvivalenčního systému. Cílem je porovnání stupňů ekvivalence mezi dánskými a českými frazémy/idiomy a určení příčin podobnosti a rozdílnosti. Dále se práce věnuje některým specifickým formám frazémů/idiomů, jejich výskytu v dánštině a ekvivalenci s češtinou.

V druhé části praktického oddílu je korpus somatických frazémů/idiomů zkoumán z hlediska kognitivní lingvistiky. Podrobnější analýze jsou z důvodu demonstrace základních rozdílů a shod podrobeny frazémy/idiomy se slovem *obličej/tvář*, *koleno*, *srdce* a *prdel*. Cílem je porovnání konceptů myšlení, vyplývajících z frazémů, porovnání metafor na kterých jsou frazémy/idiomy vystavěny a porovnání kategorizace lidského těla v dánštině a češtině.

Příloha obsahuje zkoumaný korpus dánských a českých somatických jednotek IF.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Frazeologie a idiomatika jako jazyková disciplína

Frazeologie a idiomatika je jazyková disciplína, která se zabývá kombinacemi jednotek jazyka, které jsou nadány významem, jsou ustálené, ale vymykají se běžným gramatickým a sémantickým pravidlům. Ty se často nazývají ustálená slovní spojení, ustálená přirovnání, přísloví, pořekadla, atd. Dá se říci, že se v nich „*odráží zemitost a obrazová síla národa, jeho myšlenková a jazyková vynalézavost, nápaditost a pohotovost, národní kolorit, ale i generacemi nastrádaná a předávaná zobecněná zkušenost jako vzácné dědictví našich předků, patří k nejzajímavějším oblastem vědy o jazyce a tvoří významnou součást každého národního jazykového bohatství.*“³

Zájem o přísloví a pořekadla sahá až do renesance, kdy se vzorem a inspirací pro jejich sepisování stala Adagia Erasma Rotterdamského. Mezi nejvýznačnější české práce patří Komenského *Moudrost starých Čechů* (1631), Čelakovského *Mudrosloví národu slovanského v příslovích* (1852) a Flajšhansova *Česká přísloví* (1911). Pojetí přísloví bylo dříve velmi široké a zahrnovalo jak větná tak nevětná ustálená spojení.

Moderní idiomatika a frazeologie odvozuje svoji tradici od žáka Ferdinanda de Saussure, francouzského lingvisty Charlese Ballyho (*Traité de stylistique française*, 1909). Jeho myšlenky ve čtyřicátých letech rozvinul Viktor Vladimirovič Vinogradov a od něj se odvíjelo množství ruských lingvistických prací na téma frazeologie a idiomatiky.

Na mezinárodním poli se frazeologie prosadila v sedmdesátých a osmdesátých letech a vzniklo množství zásadních publikací. Z těch nejvýznamnějších je třeba jmenovat Adam Makkai *Idiom Structure in English* (1972), Harald Thun *Probleme der Phraseologie* (1978) a Harald Burger *Handbuch der Phraseologi* (1982).

V sedmdesátých letech existovaly bouřlivé diskuse na téma, má-li být frazeologie

3 Mrhačová (1999:3)

definována „úzcce“ či „široce“. Zastánci prvního způsobu považovali za vhodnou striktně formálně-strukturní analýzu, druhý způsob zahrnoval pragmatickou, sociolingvistickou a psycholingvistickou perspektivu. Dnes panuje všeobecná shoda, že frazeologie a idiomatika zahrnuje široké spektrum lingvistických témat a považuje se za žádoucí pojímat výzkum „široce“.

V devadesátých letech vznikla Evropská asociace pro frazeologii či Europhras a potvrdila tak frazeologii a idiomatiku jako obecně uznávanou, samostatnou výzkumnou vědeckou disciplínu.

V Čechách se o rozvoj frazeologie zasadil František Čermák nesčítelným množstvím publikací a spoluprací na *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (první vydání 1983 spolu s Jiřím Hronkem a Jaroslavem Macháčem). Čermákova *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (2007) je stěžejním dílem, které shrnuje vývoj zkoumání idiomatiky a frazeologie a tvoří celistvý přehled české teorie a praxe na tomto poli. Jedním ze základních děl české lexikografické literatury jsou také *Lidová rčení* (1947) Jaroslava Zaorálka.

Dánská frazeologie a idiomatika se ve svých úplných začátcích soustředila také především na přísloví. Mezi první patří dílo *Parabola* (1506) od Pedera Laale, které je sbírkou latinských přísloví s dánskými překlady. V roce 1682 vydal Peder Syv *Almindelige danske Ordsprog*. Frazeologii věnoval pozornost i Nikolai Frederik Severin Grundtvig. V roce 1845 vyšel *Danske Ordsprog og Mundheld*. Grundtvigova sbírka obsahuje celkem 3000 přísloví. V 1819 se vyjádřil v pojednání *Om Ordsprog*, že tematiku přísloví není vhodné konzultovat s lingvisty, ale se sedláky:

Man har talt allerhaande om, hvad der egentlig skal forstaaes ved Ordsprog; men hvad man her, som hardtad i alle slige Tilfælde, har glem, er, at der skal man ei spørge Bøger, men Bønder om; thi hvad Bonden kalder for Ordsprog, det hedder Ordsprog, og der maa være saa stor Forskiel paa Talemaader af det

Navn, som der vil, saa berettiger det dog kun til Inddeling; thi ved at ville tage Navnet fra nogel, gjør man kun Brud paa Sproget or fordunkler istedenfor at opklare.⁴

(O tom, co vlastně se má rozumět pod pojmem přísloví, se toho namluvilo mnoho, ale zapomnělo se, jako ve všech těchto případech, že na to se nemáme ptát knih, nýbrž sedláků. Protože to, co nazývá příslovím sedlák, to je přísloví. A ať už se způsoby vyjádření této skutečnosti liší jakkoliv, opravňuje to stejně jen k rozdělení/rozřazení. Neboť odnětím názvu nějaké skutečnosti dochází k zamlžování namísto objasnění.)

Grundtvig tímto předznamenává problémy, se kterými se lingvisté setkávali a setkávají při pokusech o vytvoření terminologie a kategorizace, která by postihla celou oblast idiomatiky a frazeologie.

4 Kristiansen (1991: 6) opis citátu.

2. Terminologie

2.1 Dánská terminologie

Dánská terminologie je značně nejednotná a termíny používané v odborné literatuře jsou často definované protichůdně. Jde především o tyto: fraseologi (frazologie), frase (fráze), idiomatik (idiomatika), idiom (idiom), idiomatisk vending (idiomatický obrat), talemåde (rčení) , ordsprog (příslaví) og faste udtryk (ustálené spojení).

Nejpřesněji se k výše uvedeným termínům vyjadřuje Andersen ve slovníku *Talemåder i dansk*. Termín fraseologi (frazologie) definuje jako *"1) den fastslåede måde at vælge sine ord og udtrykke sig på i et sprog, dettes helhed af typiske ordforbindelser, faste sammenføjninger, syntaktiske specialiteter, vendinger, talemåder og 2) læren om disse fraser og samlinger af dem med forklaringer og/eller oversættelser."*⁵ (ustálený způsob výběru slov a vyjadřování v jazyce, jeho typická slovní spojení, ustálené konstrukce, syntaktické zvláštnosti, úsloví a rčení 2) vědu o těchto frázích a jejich výčty s vysvětlením a/nebo překladem.)

Definici pojmu idiomatik (idiomatika) přebírá z Andersen *Fremmedordbog* od Svena Brüela (Gyldendal, 1997): *„sprogvidenskabeligt område der studerer idiommer, et sprogs bestand af idiommer.“*⁶ (oblast jazykovědy, která se zabývá studiem idiomů, idiomy fungujícími v daném jazyce)

Idiom (idiom) popisuje jako *„en syntaktisk kompleks størrelse hvis betydning ikke kan deduceres af de enkelte elementers betydning“*⁷ (komplexní syntaktickou jednotku, jejíž význam nelze odvodit z významu jednotlivých komponentů)

Pojem talemåde (rčení) je pro Andersena termín nadřazený všem pojmům zde dosud zmíněným:

5 Andersen (2006: 334)

6 Andersen (2006: 330) – opis citátu

7 Andersen (2006: 330)

Nu betyder det kun sjælden 1) måde at tale på, udtale. Det har desuden betegnet 2) udtalelser, ytringer i almindelighed uden hensyn til deres eventuelle faste, stående karakter og 3) enkeltpersoners eller gruppens standardreplikker (...), foruden generelt 4) udtalelser, udtryk, ordforbindelser uden dybere indhold og gennemført oprigtighed, brugt for at gøre indtryk eller af høflighedsmæssige, konventionelle grunde, med andre ord som synonym for floskler, tomme og intetsigende ord. Derudover har talemåde været anvendt om 5) kendte citater, bevingede ord og hvad der især er interessant i denne sammenhæng 6) faste udtryk, vendinger, idiotismer, formelagtige ordforbindelser længere end det grafiske ord og bestemt af traditionen.⁸

(V současnosti to pouze výjimečně znamená 1) způsob mluvy, vyjadřování. Mimo jiné talemåde označovalo 2) výpovědi, výroky jako takové, bez ohledu na případnou ustálenost v jazyce 3) standardní repliky jednotlivce či skupiny, kromě toho obecně 4) výpovědi, výrazy a slovní spojení bez hlubšího významu, nahodilé konstrukce zdvořilostního, konvenčního charakteru, jinými slovy floskule, prázdná a nicneříkající slova. Nadto se výraz talemåde používal pro 5) známé citáty, okřídlená slova a - co je v této souvislosti obzvlášť zajímavé - 6) ustálená slovní spojení, obraty, idiotismy, delší než jednoslovné výrazy podmíněné tradicí.)

Andersen takto definuje talemåde v co nejširším slova smyslu. Výraz talemåde byl použit pro název slovníku, jistě také proto, že je to často jediný výraz, který vyvolává asociace rodilých mluvčích. Lemata slovníku však v úvodu definuje jako idiomatiske vendinger (idiomatické obraty), která jsou definovány pěti znaky. Idiomatické obraty mají být víceslovné, nevětné a mít pevně danou formu (omezeně připouští variace). Význam není odvoditelný z jednotlivých částí slovního spojení a idiomatický obrat vždy popisuje

8 Andersen (2006: 332)

abstraktní fenomény. Tato definice vylučuje přísloví, ne však slovní spojení od přísloví odvozené, např.: přísloví *den ved bedst, hvor skoen trykker, som har den på* (koho bota tlačí, ten ví sám nejlíp kde) v protikladu k idiomatickému obratu – *vide hvor skoen trykker* (vědět, kde bota tlačí). Míra neodvoditelnosti významu z jednotlivých částí spojení se může lišit, pokud úplně chybí, lze podle Andersena mluvit o fast udtryk (ustáleném spojení), např. *lægge mærke til* (všimnout si) nebo stående sammenligning (ustáleném přirovnání), např. *sort som kul* (černé jako uhlí)

2.2 Česká terminologie

Česká terminologie se vyvíjela společně s představami o podstatě frazeologie a idiomatické. Historicky první byl zájem o přísloví, dlouho se však oblast paremiologie považovala za doménu etnografickou a nebyla tudíž považována za součást frazeologie. Nevětné frazémy se označovaly jako rčení, pořekadla nebo úsloví, jejich definice však není dostatečná.

V současné době pracuje idiomatika a frazeologie především s pojmy frazém a idiom. Rozdíl mezi těmito pojmy je v hledisku. „V zásadě platí, že analyzujeme-li kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluvíme o frazému, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů (včetně nominativních), opravňuje užití idiom.“⁹ Další vyskytující se termíny jsou frazologická jednotka či frazologismus. Čermák je však odmítá¹⁰ a v nejširěji definovaném smyslu používá termín jednotka IF,¹¹ tj. jednotka idiomatické a frazeologie.

Tato práce používá synonymně výše definované termíny jednotka IF a frazém/idiom. Samostatně je pojem frazém použit v souvislosti se strukturním dělením, termín idiom je

9 Čermák (2007:33)

10 Termín frazeologická jednotka považuje za nevhodný a poukazuje na analogii s termínem morfém, používaným namísto teoreticky možné morfologické jednotky. Termín frazeologismus má zavádějící asociace původu, analogicky podle např. anglicismus.

11 Čermák (1982: 17)

užíván v kapitolách, kde jde výhradně o význam. V ostatních částech práce je používán termín frazém/idiom.

3. Definice a hlavní rysy jednotky IF

Jednotku IF lze chápat jako jazykový stereotyp. Jde o lexikální kombinaci, kterou mluvčí netvoří přímo při produkci textu. Neuplatňuje svoji invenci a originalitu, naopak používá hotovou ustálenou lexikální kombinaci.

Hlavním rysem jednotek IF je anomálie. Anomálních rysů je mnoho druhů. Nejzjevnější je anomálie funkční, tedy „*nemožnost paradigmatické záměny některého komponentu analogickým jiným ve stejné, resp. obdobné funkci.*“¹² K existujícímu frazému/idiomu *stå med det ene ben i graven* (být jednou nohou v hrobě) tak nelze vytvořit varianty **stå med det ene hæle/hånd i graven* (být jednou patou/rukou v hrobě). Anomálie mohou být gramatické, sémantické, syntagmatické, atd. Čím větší je množství anomálií, tím vyšší je stupeň idiomatizace/frazeologizace.

Čermák definuje frazém a idiom jako „*takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)*“¹³ Paradigma je abstraktní třída prvků, založená na společném rysu členských prvků. Členy paradigmatu jsou v textu zaměnitelné. Je-li paradigma extrémně omezené a zavřené, je počet jeho členů omezen a nemůže růst. Je-li jeden prvek z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu, znamená to, že alespoň jeden z prvků nefunguje stejným způsobem v jiném spojení, případně se vyskytuje v několika málo výrazech.

V pravidelném jazyce jsou kombinace slov kompatibilní, v obou je přítomen stejný sémantický rys. Mezi prvky frazému/idiomu však může být vztah významové neslučitelnosti,

¹² Čermák (2007: 31)

¹³ Čermák (2007: 32)

tj. inkompatibilitu. Objevují se tedy kombinace, které v pravidelném jazyce netvoří smysluplné syntagma, např. *otevřená hlava*.

Ve frazémech/idiomech se vyskytují též prvky, jejichž kolokabilita, tj. významová spojitelnost, schopnost kombinace s jinými prvky jazyka, je značně omezená. Tyto monokolokabilní prvky lze kombinovat pouze s několika málo jazykovými formami. Každé slovo musí být kombinovatelné minimálně s jedním dalším slovem, jinak tato forma zaniká. Proto lze říci, že frazém/idiom chrání monokolokabilní prvek před zánikem. Příkladem monokolokabilních slov v češtině je např. *tratoliště* nebo *dokořán*, které se vyskytují pouze ve frazémech *tratoliště krve* a *otevřít/být/nechat/zůstat dokořán*. U monokolokabilních prvků nelze určovat slovní druh ani přesný význam, protože tyto kategorie by se daly určit na základě syntaxe, respektive analogie ve větším množství výskytů, které však neexistují.

Význam frazému/idiomu je integrální celek daný souhrou řady faktorů syntagmatické a paradigmatické povahy. Vztah mezi významem frazému/idiomu a významem jeho komponentů je velmi různorodý. Někdy vztah mezi významem frazému/idiomu a významem jeho komponentů neexistuje a pokud ano, tak nikdy není bezprostřední a pravidelný.¹⁴

14 Filipec (1985: 187)

4. Funkce – vztah jednotky IF a pravidelného jazyka

Primární funkce jednotky IF je komunikativní. Užití záleží na osobnosti mluvčího, tématu a momentální situaci. Frazémy/idiomy jsou charakteristické pro neformální mluvený jazyk a publicistiku, minimálně se vyskytuje v odborném jazyce. Další funkce jsou například funkce estetická nebo pragmatická funkce hodnotící. Frazémy/idiomy často vyjadřují subjektivní a emocionální hodnocení mluvčího. Další funkcí je funkce metajazyková. S pomocí frazémů a idiomů lze zasahovat do vlastní linie sdělení a toto tak opravit, komentovat nebo aktualizovat, např. *mám to na jazyku, na tom si zlomíš jazyk*, aj.

Frazémy a idiomy jsou velice ekonomické, na malou plochu své formy vážou značně komplexní význam a funkci, a to je v jasném protikladu k prostředkům pravidelného jazyka.¹⁵

Obsah sdělení frazému/idiomu může být paralelní k pravidelnému jazyku, např. *dát si dvacet – zdřímnout si*. Často jsou však frazémy/idiomy monopolním a primárním pojmenováním a pravidelný jazyk se pro daný význam nepoužívá, např. *vzít někoho za slovo*. Třetím možným vztahem mezi pravidelným jazykem a frazémem/idiomem je neexistence frazému/idiomu pro daný význam. V takovém případě lze použít jen pravidelného jazyka, např. *lyžovat*.¹⁶ Z toho vyplývá, že idiom může plnit stejnou funkci jako pravidelný jazyk, není tomu tak však vždy.

¹⁵ Čermák (2007: 71)

¹⁶ Čermák (2007: 37)

5. Klasifikace

Idiomatika a frazeologie je poměrně nepřehledná oblast jazyka. Toto je způsobeno především vysokou mírou entropií, tj nízkou uspořádaností. Vysoká míra entropie je důsledkem otevřenosti systému idiomatiky a frazeologie a projevuje se vysokou nepravidelností jednotek systému, jejich nepravidelnou distribucí a nepředvídatelností jejich výskytu i vzniku.

Existuje mnoho hledisek, podle kterých lze frazémy/idiomy členit. Při popisu klasifikačních možností tato práce vychází především z modelů uvedených v *České lexikologii* (1985) a *Průruční mluvnici češtiny* (2008).

5.1 Strukturní klasifikace

Na nejvyšší úrovni lze frazémy dělit na lexikální a kolokační.

5.1.1 Lexikální frazémy

Mezi lexikální frazémy se řadí jednoslovné frazémy, komponenty frazému jsou tak jednotlivé morfémy. Lexikální frazémy patří mezi oblasti frazeologie, které bylo doposud věnováno nejméně pozornosti. Lexikální frazémy mají diskrétní formu. Může se jednat o deriváty, např. *najít* nebo kompozita, např. *darmošlap*. Výskyt lexikálních frazémů je výrazně podmíněn typologickou povahou daného jazyka.

5.1.2 Kolokační frazémy

Kolokační frazém je víceslovné ustáleně spojení, komponenty frazému jsou slova.

Kolokační frazémy mohou tvořit větu.

5.1.3.1 Frazémy nevětné

Nevětné frazémy se zapojují do vět v konkrétních kontextech a v závislosti na nich jsou gramaticky formovány, např. *stát nohama na zemi – Ten stojí nohama na zemi. Have begge ben på jorden – Han har begge ben på jorden*. Specifické nevětné frazémy jsou ustálená přirovnání a binominály. Ustálená přirovnání se užívá k označení skutečnosti přirovnáním jejího znaku k ustálenému zobecněnému modelu. Jeho hlavní funkcí je intenzifikace, zdůraznění nebo kladné či záporné zhodnocení, např. *zvědavý jako opice – velmi zvědavý*.¹⁷

5.1.3.2 Binominály

Binominály jsou staré struktury, rozšířené v mnoha jazycích. Binominál lze charakterizovat jako frazém, který je složen ze dvou komponentů téhož slovního druhu, mívá nominální povahu a je založen na iteraci třídnové či individuální. Binominály jsou založeny na koordinaci¹⁸ či juxtapozici¹⁹ a mívají neměnný slovosled.²⁰ V dánštině se binominály vyskytují často a uplatňují se i v kombinacích, které jdou nad rámec frazémů. Příkladem může být text písně Annet Linnet „*Det er ikke let, for du er så smuk og dejlig*“, název řetězce obchodů „*Kort & Godt*“, či výraz „*stille roligt*.“

5.1.3.3 Frazémy větné

Větné frazémy jsou formálně hotovou propozicí a jsou vytvářeny lexikálními nebo kolokačními komponenty. Pro tuto skupinu je charakteristická nízká transformovatelnost

¹⁷ Karlík (2008: 72)

¹⁸ „Syntaktický vztah mezi mluvnicky rovnocennými větnými členy nebo větami, vztah mezi syntakticky a sémanticky rovnocennými členy kompozita, např. *lesostep*.“ Lotko (1999: 58)

¹⁹ „Prosté umístění dvou nebo více slov ap. vedle sebe (do výrazu, fráze, kompozita ap.) bez vyjádření vztahu mezi nimi, např. *pantáta*“ – Lotko (1999: 51)

²⁰ Čermák (2007: 51)

a neexistence neutrálního tvaru. Tradičně se větné frazémy dělí na přísloví (mravně hodnotí), pořekadla (pojmenovávají a často hodnotí situaci), pranostiky (vztahují se k ročním obdobím a zemědělským pracím) a okřídlená slova (často cizojazyčného původu).

5.2 Sémantická klasifikace

Sémantická klasifikace vychází z významu idiomu a jeho vztahu k ostatním idiomům. Spočívá v přiřazení typu významu k jednotlivým dílčím strukturám, stanovení významových tříd a vztahu mezi nimi. Sémantické třídy idiomů tvoří virtuální paradigmata dvojího druhu, třídy synonymní a opozitní a třídy hyponymní. Třídy synonymní jsou otevřená paradigmata, v češtině tvoří nejbohatší synonymní třídy idiomy s významem „pít“ a „opilý“ (*pít jako duha, pít jako houba, být namol, zpít se pod obraz, být společensky unaven, atd.*). Nejvíce zastoupeným druhem opozitnosti je konverznost (vztah založený na protichůdnosti pohledu na skutečnost, např. *koupit – prodat*), často se vyskytuje řetězení konverzních vztahů, např. *hodit někomu něco na krk, mít něco na krku, mít něco z krku*. Častým jevem je i antonymie, např. *být studený jako led – pálit jako čert*. Hyponymie je založená na bezpříznakovosti hyperonyma a propojuje tak idiomatiku a frazeologii s pravidelným jazykem (v kontrastu s anomálií frazémů/idiomů), např. hyperonymum *chytrý člověk*, hyponyma *starý lišák, chytrá hlava, kůže podšitá*.²¹

5.3 Stylová klasifikace

Stejně tak jako je nejednoznačný vztah mezi významem komponentů idiomu a významem celku, není tento vztah jednoznačný ani po stránce stylové. Nelze tudíž mechanicky chápat idiom za vulgární, obsahuje-li vulgární slova, jejich nepřítomnost v idiomu však tento idiom nedělá automaticky spisovným.

21 Filipec (1985: 210)

Na základě stylu lze idiomy dělit na²²:

- poetické: *letět na křídlech lásky*
- knižní: *vylévat si srdce*
- publicistické: *vypustit pokusný balónek*
- neutrální: *ležet na smrtelné posteli*
- kolokviální: *mít plné kalhoty*
- slangové: *sedět jako prdel na hrnec*
- argotické: *udělat káču*

Stylové rozvrstvení idiomů v jazyce se odlišuje od celku pravidelného jazyka, přičemž nejvíce idiomů spadá to oblasti neformálního jazyka.

5.4 Tematická klasifikace

Tematická klasifikace nám nabízí další možnou kategorizaci frazémů/idiomů na základě tematických okruhů, ke kterým se vztahují komponenty frazému/idiomu. Mrhačová (2000) pokládá tematický dělicí princip za velmi důležitý především vzhledem k novému pohledu na množinu frazeologických jednotek. Jako nejčastější motivační okruhy jmenuje somatismy (názvy lidského těla) a dále zooapelativa (názvy zvířat)²³. Jako další tematické okruhy lze například jmenovat rostliny, profese, národnost nebo přírodu. V současné době se tato oblast frazeologie a idiomatiky těší stále větší pozornosti a vznikají i samostatné tematické frazeologické slovníky, dvoujazyčné i jednojazyčné.

²² Filipec (1985: 197)

²³ Mrhačová (2000: 4)

5.4.1 Somatické frazémy/idiomy

Do skupiny somatických frazémů/idiomů řadíme frazémy/idiomy, jejichž motivačním zdrojem jsou názvy částí lidského těla, tedy frazémy/idiomy obsahující komponent(y) označující vnější či vnitřní část lidského těla nebo tělesnou tekutinu,²⁴ např. *ens forlængede arm* (prodloužená ruka), *give ngn sit hjerte* (dát někomu své srdce) nebo *få ens galde til at løbe over* (hnout někomu žlučí). Název části lidského těla neboli somatikum označujeme jako базové slovo frazému/idiomu. Базовými slovy somatických frazémů/idiomů bývají především viditelné části lidského těla. Čermák (2007) zastává názor, že o míře využití různých částí těla nerozhoduje biologická důležitost příslušného orgánu, ale vnějšková nápadnost spolu s jeho širokou instrumentálností a symboličností. Toto dokazuje na rozdílném počtu výskytu idiomů s базovým slovem mozek (4 idiomy) a nos (65 idiomů)²⁵ Celkem se v češtině vyskytuje přes 1700 idiomů založených na somatismech, to je téměř 20 % všech verbálních frazémů. Na somatických frazémech se výrazně projevuje antropocentrický princip jazyka a jsou považovány za jazykové univerzálie.

24 Mrhačová (2000: 6)

25 Čermák (2007: 349)

6. Paralingvistické frazémy/idiomy

Část somatických jednotek IF slovně vyjadřuje lidská gesta, jsou to například výrazy typu *pokrčit rameny*, *ohrnout nos*, *mávnout rukou*. Popisují gestikulaci, zároveň se však dají použít samostatně a vyjadřují totéž, co by beze slov vyjádřila gesta, tj. např. nejistotu, odpor či nezájem. Dá se tak říci, že mají dvojí denotát, konkrétní a abstraktní, kdy konkrétní je vlastní pohyb a abstraktní pocit nebo myšlenku, které pohyb vyjadřuje. Tyto frazémy/idiomy propojují verbální a neverbální komunikaci a patří tak do parajazyka. Vzhledem k tomu, že gestikulace je podmíněna kulturně, jsou i tyto frazémy/idiomy kulturně podmíněné.

7. Kognitivní přístup k jazyku

Počátek kognitivního přístupu k jazyku lze pozorovat na začátku 80. let dvacátého století, ačkoliv v rámci tehdy nelingvistického se kognitivně o jazyku vyjadřoval například již Wilhelm von Humbolt, který jazyk považoval za „duši národa“. Kognitivní věda je transdisciplinární, propojuje na první pohled vzdálené obory jako psychologii, neurovědu, kybernetiku²⁶, lingvistiku, filozofii mysli, atd.

Předmětem zkoumání kognitivní vědy je „*povaha mysli a její fungování*“²⁷ Kognitivní lingvistika předpokládá, že jazyk vypovídá o principech myšlení, o tom, jak jednotlivé věci a jevy chápeme, jaký k nim máme vztah a jak je hodnotíme. „*Jazyk je součástí poznávání a poznání (cognition), podílí se na tom, jak světu rozumíme, jak ho kategorizujeme, jaký obraz světa si vytváříme a jak ho předáváme dál.*“²⁸ Kognitivní lingvistika se tedy zaměřuje na „*studium hluboce uložených, tělesně i kulturně zakotvených a sdílených významů jakožto předpokladů společného kontextu – a komunikace, včetně jejích proměn a posunů.*“²⁹ Z pohledu kognitivní lingvistiky nemá jazyk primárně instrumentální charakter, není pouze nástrojem komunikace. Jazyky patří mezi určující jevy lidské existence tím, že skrz něj vnímáme svět. Jazyk je těsně spjat s konceptuálním systémem, který je pro nás nástrojem chápání světa, nebo se jazyk dá pojímat jako obraz světa, ve kterém žijeme.

Východiska kognitivního přístupu k jazyku jsou antropocentričnost, neboli jeho závislost na lidském těle a smyslech, jazykový obraz světa, metaforická povaha konceptuálního systému a specifický způsob kategorizace.

Kognitivní přístup k jazyku se dá charakterizovat jako homogenní. Cílem je pochopení celku a nalezení souvislostí. Synchronní a diachronní přístup se často doplňuje, důležitost se připisuje etymologii, hranice mezi jazykovým a nejazykovým je neostrá. V centru zájmu jsou

²⁶ Kognitivní věda se neomezuje jen na člověka, do rámce zájmu spadá i umělá inteligence.

²⁷ Vaňková (2005: 18)

²⁸ Vaňková (2005: 21)

²⁹ Vaňková (2005: 18)

jevy, které se například strukturalistům jeví jako okrajové, důraz se klade na interpretaci.

Janda (2005) vyzdvihuje fakt, že rámec kognitivní lingvistiky je zvláště vhodný pro uchopení analýz velmi neuspořádaných skupin dat,³⁰ proto je mimořádně příhodný pro zkoumání frazeologie, která se jinak dokonalým popisům v rámci strukturalismu vymyká.

7.1 Jazykový obraz světa a konceptuální systém

Kognitivisté kladou důraz na to, že naše zkušenost se světem, která je dána naší kognitivní výbavou, vychází z lidské tělesnosti, schopnosti myšlení v metaforách, schopnosti kategorizovat atd. Svět vidíme očima, vidíme ho však přes „brýle mateřského jazyka“³¹, které máme nasazeny a není možno si je sundat. Různé jazyky tvoří různé jazykové obrazy a to už proto, že různé jazyky konceptualizují svět rozdílně a že každý jazyk svět popisuje výběrově, na základě potřeb svých uživatelů. Univerzálně platné jsou pouze tělesné struktury, které jsou pro všechny lidi neměnné.

Jazykový obraz světa lze definovat jako „*způsob chápání světa (jeho percepce a konceptualizace), který lze vyčíst z jazykových faktů, tj. z flektivních a derivačních zákonitostí jazyka, z frazeologie, synonymických skupit, svědčících o svébytné kategorizaci světa, a konečně i z konotací a stereotypů spjatých s pojmenovanými objekty*“.³² Jazykový obraz světa je heterogenní, mnohvrstevnatý, často vnitřně rozporný a v průběhu času se neustále mění.³³

Termín podobný termínu jazykový obraz světa je konceptuální systém. Konceptuální systém je chápán jako souhrn konceptualizací v daném jazyce, neboli systém, jakým daný jazyk uchopuje a pojmenovává realitu okolního světa.

³⁰ Janda (2004: 28)

³¹ Vaňková (2005: 49)

³² Vaňková (2005: 52)

³³ Např. změny slovní zásoby z důvodu proměny nežádoucích stereotypů chápání: *Cikán – Rom, hluchý – neslyšící*.

7.2 Metafora

Metafora není jako předmět zkoumání nijak nové téma. Dřívější bádání se však zaměřovalo na metaforu uměleckou, která byla nazírána jako doklad invence autora nebo ozdoba textu. Vedle metafory umělecké však stojí ještě dlouho opomíjená metafora konvenční. Běžně užívaná konvenční metafora mluvčím není vnímána jako zvláštní jazykový prvek, např. *slibovaná dovolená je zatím ve hvězdách, mohl se přerazit, aby jí pomohl, klesnout na žebříčku popularity*. Metaforou se rozumí „pojmenování jedné věci nebo jevu utvořené na základě podobnosti s věcí nebo jevem jiným“.³⁴

Zásadním východiskem kognitivní lingvistiky je, že metafora není jen věcí jazyka, ale že metaforický je náš kognitivní systém. Metafora je prostředkem pochopení světa a procesy lidského myšlení jsou metaforické. Na základě metafory například vyjadřujeme a konceptualizujeme abstraktní pojmy jako hádka, láska, čas.

Lakoff a Johnson dokazují toto tvrzení v kanonickém díle kognitivní lingvistiky *Metafory, kterými žijeme* na příkladu metafory SPOR/ARGUMENTACE JE VÁLKA. Spor je možno *prohrát* či *vyhrát*, tvrzení je možno *obhájit*, námitky protivníka lze *odstřelit*, argumentace má *slabinu*, a tak může být *rozmetána*. Lakoff a Johnson dokazují, že „*podstatou metafory je chápání a prožívání jednoho druhu věci z hlediska jiné věci*“.³⁵ Metafora není pouze otázkou výběru slov, vyjadřuje naše pojetí sporu/argumentace.

Je nezbytné si uvědomit, že metafora je tvořena na základě podobnosti určitého daného aspektu věci, nemůže však postihnout aspekty všechny. Zvláště především, přestaneme-li si být vědomi toho, že jde o metaforu, znemožňuje se možnost komplexního pochopení dané věci. Příkladem může být metafora ČAS JSOU PENÍZE. Čas lze utrácet, šetřit, někomu ho věnovat, stejně tak jako peníze. Metafora ČAS JSOU PENÍZE však nepokrývá celé spektrum aspektů, čas lze půjčit, ale nejde jej vrátet ani uložit v bance. I přes značnou podobnost

³⁴ Vaňková (2005: 90)

³⁵ Lakoff (2002: 17)

těchto entit je potřeba si tyto odchylky uvědomovat.

7.2.1 Typy metafor podle Lakoffa a Johnsona

Lakoff a Johnson dělí metafory na tři základní druhy: metafory strukturní, orientační a ontologické.

Strukturní metafora nám pomáhá chápat jeden koncept na základě jiného konceptu, většinou konkrétnějšího, například jako ve výše uvedené metafoře SPOR/ARGUMENTACE JE VÁLKA. Pomocí této metafory tak strukturujeme naše chápání sporu jako války mezi jeho účastníky.

Orientační metafory mají souvislost s orientací v prostoru, jde především o protiklady nahoru – dolů, dovnitř – ven, vpředu – vzadu, atd.³⁶ Vyplývají ze skutečnosti, že lidské tělo má jistou formu a funguje specifickým způsobem. Vzhledem k tomu, že skleslý postoj je typický pro smutek a vztyčený postoj signalizuje radost, můžeme v jazyce vysledovat metafory ŠTASTNÝ JE NAHOŘE, SMUTNÝ JE DOLE. Lakoff a Johnson definují na základě mnoha příkladů další orientační metafory: MÍT AUTORITU nebo SÍLU JE NAHOŘE, BÝT PODROBEN AUTORITĚ nebo SÍLE JE DOLE, VÍCE JE NAHOŘE, MÉNĚ JE DOLE, DOBRÝ JE NAHOŘE, ŠPATNÝ JE DOLE.³⁷ Prostorově orientované metafory vycházejí z fyzické zkušenosti lidského těla, ale i z konkrétní kultury. V některých jazycích tak je budoucnost vpředu, v jiných vzadu.

Třetí typ metafor nazývají Lakoff a Johnson ontologické metafory. Díky ontologickým metaforám chápeme zkušenosti či abstraktní pojmy jako objekty a látky a můžeme s nimi tak nakládat jako s diskrétními entitami jistého druhu. Ontologická metafora je konceptualizace abstraktního (aktivity, emoce, idey) na základě konkrétní věci (předmětu, látky). Lidské tělo je ohraničené a z toho vyplývá přirozená potřeba člověka stanovovat umělé hranice a činit

³⁶ Lakoff (2002: 26)

³⁷ Lakoff (2002: 28)

jevy nespojitými. Příkladem ontologické metaforý je metafora INFLACE JE ENTITA. Chápání inflace jako věci nám pomáhá na ní odkazovat, chápat ji jako příčinu, porozumět jí. Ontologické metaforý využíváme k porozumění událostem, jevům, stavům a činnostem.

Typickými ontologickými metaforami jsou metaforý nádob. Metaforou nádoby určujeme hranice a dělíme věci na ty, které jsou vevnitř a které vně. Zorné pole tak například chápeme jako nádobu a to co vidíme, konceptualizujeme jako její obsah.³⁸ Velice častou ontologickou metaforou je personifikace, např. *Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech*.

7.3 Metonymie

Metonymie je přenesení označení z jedné entity na druhou na základě vztahu mezi nimi. Za zvláštní typ metonymie bývá označována synekdocha, tj. přenos významu z části na celek nebo obráceně.³⁹ Metonymie má referenční funkci, používá se při zastupování jedné entity druhou. Naše myšlení se odráží například při výběru zástupce celku. Mluvíme-li o tváři, máme na mysli konkrétní osobu (*vidím zde nové tváře*), zmíníme-li nohu, jedná se spíše o jakoukoliv osobu (*nebyla tam ani noha*).⁴⁰ Metonymie plní v našem chápání světa stejnou úlohu jako metafora, umožňuje však zaměřit se na vybrané aspekty toho, k čemu se odkazuje.

7.4 Antropocentrismus

Kognitivní lingvistika si uvědomuje, že jazyk je antropocentrický, protože člověk ze samé podstaty svého vnímání sama sebe stojí v centru dění a na svět se dívá z této perspektivy. Subjektivně prožívané tělo je výchozím bodem pro pochopení světa kolem nás. Toto se v netušeném množství zrcadlí v jazyce. V přirozeném jazyce (v protikladu k jazyku vědeckému) se lidské tělo odráží například v poměřování okolního světa. Říkáme, že vody je

38 Lakoff (2002: 44)

39 Lakoff (2002: 49)

40 Vaňková (2005: 95)

někde *po kotníky, po pás*, chléb je namazán *na prst tlustě*. Antropocentrismus se projevuje i v lexikalizovaných metaforách, existuje tak *hrdlo láhve, hlávka zelí, ucho hrníčku, úpatí hory*. Antropocentrismus lze vysledovat nejen v lexikologii, americká lingvistka Janda (2004) vysvětluje na základě lidského těla anomálie skloňování číslovek ve slovanských jazycích.⁴¹ Lidské tělo potvrzuje jako primární motivační prvek pochopení reality i jako nepřeborné množství somatických frazémů, které mnohonásobně převyšují frazémy z jiných tématických oblastí.

7.5 Kategorizace

Základem našeho vnímání světa je kategorizace toho, co vidíme. Lidé totiž vnímají realitu jako rozdělenou na různé části. Při pohledu na nebe tak vidíme modrou oblohu a jednotlivé mraky. „*Kategorizace tvoří půdorys našeho konceptuálního systému.*“⁴² Hranice kategorií mohou být v různých jazycích rozdílné. V češtině se tak vyskytují slova *prát* a *mýt*, v závislosti na tom, jde-li o čištění měkkého a propustného (tkaniny) nebo něčeho tvrdého. Dánština má pro oba významy pouze jedno slovo, *at vaske*.

Tradiční kategorie v Aristotelově koncepci se chápe jako nádoba, ve které mohou být pouze jednotky určitých vlastností. Daná jednotka tak buď do kategorie patří, nebo ne. Kognitivisté pracují s představou kategorie jako centra s periferií. V centru se vyskytuje prototypický zástupce kategorie. Jednotky, které se odlišují od typického zástupce, stojí na periferii. Hranice kategorie nejsou ostré, naopak se kategorie mohou prolínat.

41 Vaňková (2005: 60)

42 Vaňková (2005: 67)

PRAKTICKÁ ČÁST

8. Hypotéza

V praktické části práce se vychází z hypotézy, že ve zkoumaném vzorku bude vysoký stupeň ekvivalence vlastních frazémů a konceptů, které frazémy vyjadřují. Tento předpoklad vznikl v souladu s poznatky vzešlými především během zpracovávání teoretické části práce a na základě nastudované odborné literatury a diplomových prací na podobné téma. Leinweberová (2004) došla v diplomové práci *Ekvivalence nizozemských somatických frazeologických jednotek a jejich českých protějšků* k závěru, že 62 % nizozemských somatických jednotek IF v souboru čítajícím 508 frazémů/idiomů má český ekvivalent (úplný nebo částečný).⁴³ V souboru nizozemských somatických jednotek IF mají nejvyšší míru ekvivalence frazémy/idiomy s bázovým slovem *obličej* (90 %), *jazyk* (90 %) a *týl* (87 %)⁴⁴. Toto zjištění podporuje hypotézu, že stupeň ekvivalence dánských a českých somatických frazémů/idiomů bude také vysoký.

Collerová (2007) dospěla v diplomové práci *Obraz hlavy, ruky a srdce v českém a norském jazyce* k závěru, že „vnímání ruky, hlavy a srdce není v české a norské kultuře příliš odlišné. [...] V sebraných výrazech vykazují všechny části těla podobné funkce.“⁴⁵ Kognitivní lingvistika považuje lidské tělo za prostředek zkušenosti se světem. Výchozím bodem českých i dánských frazémů je stejné lidské tělo v relativně podobných kulturách. Na základě těchto předpokladů a výzkumu Collerové lze usuzovat, že mezi dánským a českým vnímáním lidského těla nebudou zásadní rozdíly.

43 Leinweberová (2004: 94)

44 Leinweberová (2004: 105)

45 Collerová (2007: 67)

9. Zkoumaný vzorek – soubor somatických frazémů/idiomů

Analýza dánských somatických jednotek IF probíhá na základě souboru 1024 somatických nevětných frazémů, čerpaných z těchto publikací: Inge Munk a Poul Bæk, *Av min arm* (1998), Jan Katlev, Hanne Steen Spliedt, *Hvorfor siger vi sådan* (2001), Stig Tofgaard Andersen, *Talemåder i dansk* (2006), Allan Røder, *Danske talemåder* (1998) a Christian Michelsen, *Idiomordbog, 1000 talemåder* (1993).

Tento soubor si neklade nároky na to postihnout absolutně všechny dánské somatické jednotky IF, to by vzhledem k rozsahu práce a definici jednotky IF nebylo splnitelné.⁴⁶ Cílem bylo vytvořit reprezentativní vzorek jednotek IF, se kterým by se dalo dále pracovat. Frazémy/idiomy byly proto vybrány z výše uvedených pěti slovníků, které obsahují vysvětlení frazému/idiomu, příklady použití ve větě, etymologii a cizojazyčné ekvivalenty. Tyto informace umožňují lepší pochopení frazému/idiomu a usnadňují tak nalezení českého ekvivalentu.

České ekvivalenty jsou čerpány především ze *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* (2009) kolektivu autorů v čele s Františkem Čermákem, *Lidových rčení* (2000) Jaroslava Zaorálka a *Slovníku synonym a frazeologismů* (1979) J. V. Bečky. Dále vycházím také z vlastního jazykového povědomí a intuice rodilého mluvčího a z úsudku dalších rodilých mluvčích, se kterými jsem české frazémy/idiomy konzultovala.

Na základě excerptce uvedených pramenů byl sestaven soubor 72 názvů částí lidského těla, která tvoří motivační zdroj pro frazémy/idiomy. Tato slova jsou базovými slovy frazému/idiomu. Базová slova jsou řazena abecedně, frazémy/idiomy řazené k danému базovému slovu jsou také řazeny abecedně. Část frazémů/idiomů obsahuje dva názvy lidského těla a jsou proto řazena pod dvě базová slova. Do celkového počtu jsou však započítávány jen jednou.

⁴⁶ Tematický frazeologický slovník Evy Mrhačové *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice* obsahuje celkem 1900 jednotek IF.

9.1 Bázová slova a kategorizace částí těla

Bázová slova jsou názvy lidského těla, které tvoří základ frazému/idiomu. Ve většině případů se dánské názvy částí lidského těla shodují s českými, není to však pravidlem. Některé části lidského těla jsou v dánštině děleny a tudíž i pojmenovány jinak než v češtině. Na základě bázových slov sebraného vzorku českých a dánských frazémů lze usuzovat na rozdílnou kategorizaci lidského těla v těchto dvou jazycích. Toto je důsledkem rozdílné interpretace skutečnosti.

Dánským ekvivalentem českého slova *krk* mohou být, v závislosti na významu slova dvě, *hals* a *nakke*. *Hals* definuje *Politikens Nudansk Ordbog* jako: „*den del af en menneske- el. dyrekrop som forbinder hovedet med skulderpartiet*“ (část lidského nebo zvířecího těla, která spojuje hlavu s oblastí ramen), *nakke* je pak: „*bagsiden af halsen som forbinder ryg og baghoved*“⁴⁷ (zadní část krku, která spojuje záda a týl). Čecha tudíž může bolet v krku a za krkem, Dán má v takové situaci *ondt i halsen* a *ondt i nakken*.

Dánské slovo *arm* (paže) může mít v češtině také dva ekvivalenty, *paže* a *ruka*, a to především proto, že slovo *ruka* v češtině v mnoha případech nahrazuje slovo *paže*, které se používá méně.

Slovo *ben* má dva významy. „*Hvert af de lemmer på menneskers og dyrs legemer som bærer kroppen når de står, går og løber*“ (každý z údů lidského a zvířecího těla, který nese tělo při stání, chůzi a běhu.), tj v češtině *noha* a „*en del af skelettet hos mennesker og dyr, dvs. knogle*.“⁴⁸ (část kostry lidí a zvířat, neboli kost) tj. česky *kost*.

Další případ rozdílné kategorizace lze sledovat na případě *prstů na nohou* a *rukou*. V češtině tyto části těla patří do stejné kategorie *prst*. Dánština vnímá *prsty na nohou* a *na rukou* jako nepříbuzné entity a přiřazuje jim tak dvě rozdílné kategorie. *Prsty na rukou* jsou *fingre*, *prsty na nohou* *tæer*.

47 Politikens Nudansk Ordbog, elektronisk udgave.

48 Politikens Nudansk Ordbog, elektronisk udgave.

S výjimkou polysémantického výrazu *ben* rozlišuje dánština mezi částmi lidského těla detailněji než čeština. Seznam základních slov s překladem do češtiny viz tabulka 1.

ansigt	obličej, tvář	ligtorn	kuří oko
arm	paže, ruka	lillefinger	malíček
bag	zadek	liv	pas
baghoved	týl	lunge	plíce
balde	zadek	læber	rty
barm	prsa	lår	stehno
ben	noha, kost	marv	morek
benrad	kostra	mave	břícho
blod	krev	mund	ústa, pusa
bryn	obočí	muskel	sval
bryst	hrud'	nakke	krk, šíje
ende	zadek	nerve	nerv
fedt	tuk	negl	nehet
finger	prst	navle	pupek
fisse	vagina	nosser	varlata, koule
fod	noha	nyre	ledviny
galde	žluč	næse	nos
gane	patro	panden	čelo
hage	brada	pegefinger	ukazováček
hals	krk, hrdlo	pukkel	hrb
hase	podkolenní šlacha	ribben	žebro
hjerne	mozek	ryg	záda
hjerte	srdce	rygrad	páteř
hofte	bok	røv	prdel
hoved	hlava	skind	kůže
hud	kůže	skulder	rameno
hæl	pata	skæg	vous
hånd	ruka	skød	klín
hår	vlasý	tand	zub
kind	tvář	tommelfinger	palec
knogle	kloub	tunge	jazyk

knæ	koleno	tå	prst na noze
krop	tělo	øje	oko
kæft	huba	øre	ucho
kød	maso	åre	žíla

Tabulka 1: Seznam базových sloves s překladem do češtiny.

9.2 Struktura hesla

Zkoumaný korpus má podobu tabulky. První sloupec obsahuje dánskou jednotku IF ve tvaru, v jakém se vyskytuje ve zdrojovém slovníku. Z tohoto důvodu se mohou vyskytovat drobné odchylky ve formě hesel. Například lexikální frazémy stojí většinou samostatně, výjimečně se však vyskytují ve formě være + frazém, např. *være fingernem* nebo have + frazém, např. *have sprogøre*.

Druhý sloupec odkazuje ke zdroji, uvedeném na konci souboru.

Třetí sloupec specifikuje význam dánské jednotky IF, převzatý ze slovníku uvedeného ve druhém sloupci. Frazémy/idiomy bývají obecně tak mnohohrstevnaté a ve svém významu zároveň neostré, že popis významu není téměř nikdy plně vyčerpávající. Uvedený význam je vždy opis vysvětlení daného použitého zdrojového slovníku.

Ve čtvrtém sloupci je přiřazen český ekvivalent.

Pátý sloupec je vyhrazen symbolu, specifikujícím druh ekvivalence (viz kapitola 10.2. Model ekvivalence použitý pro srovnání somatické frazeologie.)

have lange arme	4	have magt	mít dlouhé prsty	≈ ⁴⁹
-----------------	---	-----------	------------------	-----------------

9.2.1 Paradigmatické varianty hesla

Paradigmatické varianty hesla, mezi nimiž je možná záměna beze změny významu, se

⁴⁹ Viz kapitola 10.2. Model ekvivalence použitý pro srovnání somatické frazeologie.

liší lomítkem (/). Zahrnují-li varianty více komponentů, případně jsou-li tyto varianty vzájemě neslučitelné, uvádí se v plné paralelní podobě.

ikke løfte/røre en finger	3	ikke foretage sig det mindste	nehnout prstem	=
---------------------------	---	-------------------------------	----------------	---

gå én bag ryggen/gå bag om ryggen på én/gå bag ens ryg	3	handle uden ens vidende eller samtykke		#
---	---	---	--	---

9.2.2 Syntagmatické varianty hesla

Syntagmatické varianty hesla, které jsou vypustitelné, se označují kulatou závorkou ()

stikke fingeren i jorden (og lugte, hvar man er)	3	orientere sig om situationen, før man handler		#
---	---	---	--	---

9.2.3 Stylová charakteristika

Vzhledem k rozdílným informacím ze zdrojového materiálu určujeme v souboru somatických IF pouze dvě stylové charakteristiky, a to neformální a slangový výraz (dánsky uformelt a slang). Pokud se u dánské jednotky IF nachází specifikace stylu, stojí za pomlčkou v prvním sloupci.

have en tør plet i halsen – uformelt	5	være torstig		#
--------------------------------------	---	--------------	--	---

Stylová charakteristika frazémů kopíruje informace zdrojových slovníků.

9.2.4 Polysémie hesla

Polysémie jednotek IF je označena čísly.

få/have/sætte foden under eget bord	3	1-få/have fit eget hjem 2-starte/have sit eget virksomhed		#
-------------------------------------	---	--	--	---

9.2.5 Etymologie

Zdrojové slovníky neobsahují kompletní etymologické údaje. Původ je proto vysvětlen pouze v případě frazémů/idiomů, které pochází z Bible. Tato skutečnost je pro přehlednost označena písmenem „B“ ve sloupci v pátém sloupci tabulky.

vaske sine hænder	2	fralægge sig ansvar	mýt si ruce (nad něčím)	=B
-------------------	---	---------------------	-------------------------	----

10. Metoda

K porovnávání českých a dánských jednotek IF v korpusu vytvořeném pro tento výzkum jsou využity metody pro učení ekvivalence a poznatky z teoretické části práce.

10.1 Ekvivalence – podkapitola

Pro porovnávání frazeologie dvou jazyků je nezbytné zavést pojem ekvivalence. Ekvivalence, neboli rovnocennost či stejná platnost, je vlastnost, na základě které k sobě lze přiřazovat jednotky IF. Ekvivalence je jedním ze základních pojmů kontrastivní frazeologie. Tato disciplína se stala centrem zájmu sovětských lingvistů v šedesátých letech dvacátého století a od osmdesátých let se zájem o tuto problematiku rozšířil po celém světě.

Možností, jak definovat ekvivalenci je mnoho a používají se v závislosti na potřebách výzkumu. V odborné literatuře na téma lexikologie a translatologie lze dohledat různé modely ekvivalence, které lze aplikovat na celé sémantické spektrum, ne jen na frazeologii a idiomatiku. Štemberková definuje ekvivalent jako *„slovo alebo slovné spojenie východiskového jazyka slovníkov, ktoré pripisuje autor slovníka slovu alebo slovnému spojeniu cieľového jazyka slovníka.“*⁵⁰ Z tohoto citátu jasně vyplývá, že jakkoliv lze ekvivalenci mezi jazykovými jednotkami přesně definovat, v konečném rozhodnutí o ekvivalenci či neekvivalenci výrazů hraje roli lidský faktor. *Slovník české frazeologie a idiomatiky* (2009) uvádí pro cizojazyčné ekvivalenty tuto zásadu: *„lze jich obvykle v základním významu a obdobné situaci použít se stejným účinkem a ve stejné funkci (kromě vyznačených odlišností pomocí závorky a vykřičníku) jako českého idiomu.“*⁵¹ Málková (2001) definuje ekvivalent frazému pro srovnávání českých a nizozemských neslovesných frazémů jako *„lexikální jednotku cílového jazyka, která má v příslušné textové, systémové souvislosti*

⁵⁰ Sekaninová (1993: 44)

⁵¹ Čermák (2007: 694)

stejnou obsahovou hodnotu jako odpovídající jednotka jazyka výchozího.“⁵²

Sekaninová (1993) uvádí tato stěžejní kritéria pro určení ekvivalence: „1. zhodu lexikálního významu, 2. gramatický parametr, 3. stylistický parametr, 4. hodnotiaci parametr, 5. frekvenčný parametr, 6. areální parametr, 7. asociačný parametr a 8. kultúrny komponent významu.“⁵³ Čím více parametrů se shoduje, tím vyššího stupně ekvivalence dosahuje daný pár jazykových jednotek. Tato metoda se používá při tvorbě překladových slovníků.

Pro potřeby kontrastivní frazeologie byly vyvinuty speciální klasifikační systémy. Této problematice se věnovali například Korhonen, Dobrovolskij, Hessky, Kammer a Földes. Koller (2007) shrnuje různé přístupy k ekvivalenci frazeologismů v článku „Probleme der Übersetzung von Phrasemen“. Nevyjmenovává kritéria, podle kterých lze určit stupeň ekvivalence, naopak přímo definuje čtyři možné vztahy mezi jednotkami IF. Definuje tyto čtyři možnosti: absolutní ekvivalenci, substituční ekvivalenci, částečnou ekvivalenci a nulovou ekvivalenci.

Absolutní ekvivalence nastává, jsou-li frazémy/idiomy sémanticky ekvivalentní, odpovídá-li lexikální a syntaktická struktura a existují-li pouze minimální rozdíly v konotaci. Např.: něm. *seine Hand für etwas ins Feuer legen*, ang. *put one's hand into the fire for something*. Zde je potřeba poznamenat, že při porovnávání typologicky rozdílných jazyků je v určitých případech potřeba odhlédnout od syntaktických rozdílů.⁵⁴ V případě češtiny a dánštiny nemá například smysl zohledňovat rozdíly ve větném slovosledu, kde se slovosled liší vzhledem k rozdílům mezi dánským pevným a českým relativně volným slovosledem.

Substituční ekvivalence se od absolutní ekvivalence liší pouze v lexikální složce. Např. něm. *die Flinte ins Korn werfen*, ang. *throw in the towel*. V těchto případech zůstává konotační i sémantická složka stejná, rozdíl je jen v takzvaném lexikálním osazení jednotky IF.

Částečná ekvivalence je definována na základě těchto kritérií: sémantická ekvivalence,

52 Málková (2001:99)

53 Sekaninová (1993: 44)

54 Korhonen (2007: 576)

drobné rozdíly v lexikálním osazení frazémů a/nebo syntaktické struktury a/nebo konotaci. Např. nor. *toe sine hender*, něm. *seine Hände in unschuld waschen*.

Posledním možným vztahem je nulová ekvivalence. V tomto případě se v cílovém jazyce nevyskytuje žádný sémanticky ekvivalentní frazém. Zvláštním případem jsou takzvaní falešní přátelé. Jde o slova nebo frazémy, které jsou zdánlivě ekvivalentní, mají v jazyce východiskovém i cílovém stejnou formu, neshodují se však v rovině sémantické. Např.: nor. *bite i gresset* – (*zich geschlagen geben*) – něm. *ins Grass beißen (sterben)*⁵⁵

Z tohoto systému ekvivalence vychází uspořádání kategorií ekvivalence uplatněné pro účely této práce.

10.2 Model ekvivalence použitý pro srovnávání somatické frazeologie

Zkoumáme-li tematicky vymezený soubor jednotek IF s cílem zjistit, odpovídají-li si jednotky IF obou jazyků z kognitivního a tematického hlediska, je vhodné kritéria ekvivalence částečně upravit. Tato práce se zaměřuje na frazémy/idiomy somatické, tedy frazémy/idiomy s bázovým slovem, které popisuje část lidského těla. Cílem je zjistit, zdali jsou dánské somatické frazémy/idiomy ekvivalentní s českými somatickými frazémy/idiomy. Zásadním kritériem je tedy shodné bázové slovo v obou jazycích. Dalším parametrem je lexikální složka mimo bázové slovo. Tímto je míněna shoda zbylého lexika. Při srovnávání dánských a českých somatických IF se budeme řídit těmito kritérii:

1. Bázové slovo
2. Lexikální složka mimo bázové slovo
3. Sémantická složka
4. Syntaktická složka

Stupně ekvivalence definujeme na základě tohoto schématu v tabulce 2.

⁵⁵ Koller (2007: 605)

	Úplná ekvivalence	Substituční ekvivalence	Částečná ekvivalence			Nulová ekvivalence	
							Falešný přítel
Bázové slovo	+	—	+/-	+/-	+/-		+
Lexikální složka	+	+	—	+	—		+
Semantická slož.	+	+	+	+	+	—	—
Syntaktická slož.	+	+	+	—	—		+

Tabulka 2: Schéma stupňů ekvivalence

Úplná ekvivalence nastává, jsou-li naplněna všechna kritéria. Frazémy/idiomy se shodují jak v bázovém slovu a lexikálním osazením zbytku frazému, tak v sémantické a syntaktické složce. Např. *hånden på hjertet* – *ruku na srdce*. Vzhledem k rozdílné typologii zkoumaných jazyků se nebude brát v potaz rozdíl ve slovosledu, vidu a členu.

Substituční ekvivalence se v tomto případě může definovat jako situace, kdy si jednotky IF odpovídají sémanticky, syntakticky i lexikálně, ale vyskytují se v nich rozdílná bázová slova. Např.: *på eget hånd* (*na vlastní ruku*) – *na vlastní pěst*.

Částečná ekvivalence je definována shodným či rozdílným bázovým slovem, shodnou sémantickou složkou, může se lišit lexikální složka frazému/idiomu mimo bázové slovo a/a nebo syntaktická složka. Např. *vende den anden kind til* (*otočit druhou tvář*) – *nastavit druhou tvář*. *Når man rækker fanden en lillefinger, tager han hele hånden* (*Když člověk d'áblu podá malíček, vezme si celou ruku*) – *Podej čertu prst a on si vezme celou ruku*.

Nulová ekvivalence nastává, neexistuje-li v cílovém jazyce frazém/idiom se stejnou sémantickou složkou. Neshodují-li se frazémy/idiomy ve významu, není relevantní zabývat se jejich formou. Výjimkou je situace, že se frazémy budou shodovat ve všech bodech kromě sémantické složky. Tyto zdánlivě ekvivalentní páry nazýváme v souladu se zažitou praxí termínem falešní přátelé. Např. *betale på hånden* (*zaplatit dopředu*) – *zaplatit na ruku*.

Pro větší přehlednost jsou stupně ekvivalence označeny graficky značkami.

Úplná ekvivalence	=
Substituční ekvivalence	\approx
Částečná ekvivalence	%
Nulová ekvivalence	#
Falešní přátelé	\neq

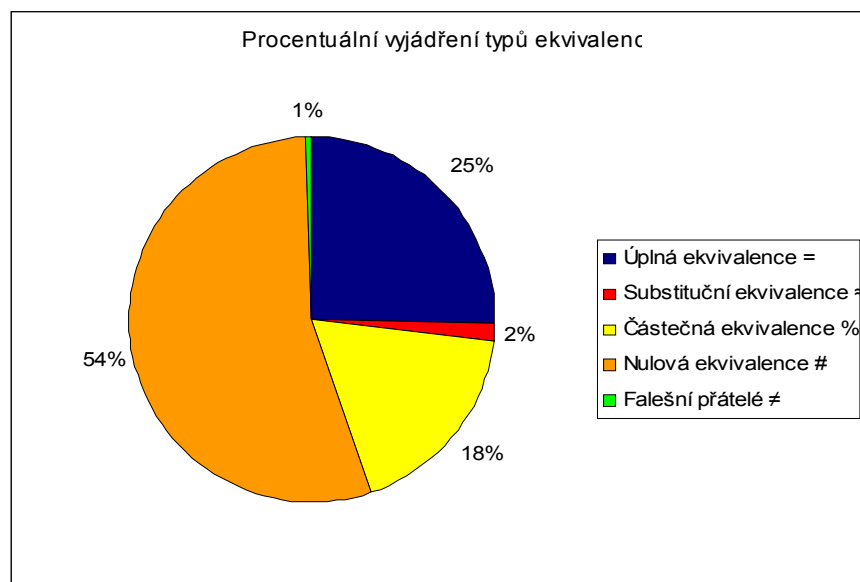
Tabulka 3: Grafický přehled označení stupňů ekvivalence

11. Analýza výsledků

U každé jednotky IF z korpusu byl určen stupeň ekvivalence na základě výše vymezených kritérií. Vzhledem k tomu, že frazémy/idiomy s dvěma somatiky jsou řazeny pod obě báze slova, bylo třeba vytřídit zdvojené frazémy/idiomy. Po odečtení zdvojení dostáváme celkový počet zkoumaných frazémů 1024.

	Počet jednotek IF	Počet procent
Úplná ekvivalence =	259	25,3
Substituční ekvivalence \approx	16	1,6
Částečná ekvivalence %	184	17,9
Nulová ekvivalence #	559	54,6
Falešní přátelé \neq	6	0,6
Celkem	1024	100

Tabulka 4: Počet jednotek IF v jednotlivých ekvivalenčních kategoriích a procentuální vyjádření jejich podílu.

Graf 1: Procentuální vyjádření typů ekvivalence.

Sečtením procentuálního zastoupení jednotlivých ekvivalentních kategorií lze zjistit celkovou sémantickou ekvivalenci. Ta činí pro 44,8 %. Neekvivalentních frazémů/idiomů je 55,2 %. Celková sémantická shoda, tj. ekvivalence úplná, substituční a částečná se výrazně liší u frazémů/idiomů tvořených na základě jednotlivých bazových slov. Tabulka 5 ukazuje množství frazémů/idiomů motivovaných daným bazovým slovem a jejich sémantickou ekvivalenci.

Bázové slovo	Celkem jednotek IF	Sémantická ekvivalence (%)	Bázové slovo	Celkem jednotek IF	Sémantická ekvivalence (%)
albue	5	20	lever	1	100
ansigt	32	65,6	ligtorn	1	100
arm	26	46,2	lillefinger	4	50
bag	2	50	liv	7	42,9
baghoved	1	100	lunge	1	100
balde	1	100	læber	7	57,2
barm	2	100	lår	3	33,3
ben	34	29,4	marv	3	33,3
benrad	1	100	mave	12	33,3
blod	16	81,3	mund	43	34,9
bryn	1	100	musker	1	0
bryst	4	25	nakke	21	19
ende	2	0	navle	2	50
fedt	1	100	negl	7	28,6
finger	38	39,5	nerve	13	53,9
fisse	1	0	nosser	4	50
fod	33	30,3	nyre	1	0
galde	4	75	næse	43	51,1
gane	4	0	panden	10	30
hage	3	33,3	pegefinger	1	0
hals	32	37,5	pukkel	4	0
hase	2	0	ribben	1	100

hjerne	13	53,8	ryg	19	57,8
hjerte	80	65	rygrad	1	0
hofte	1	100	røv	41	29,3
hoved	109	55	skind	11	45,5
hud	8	50	skulder	16	31,3
hæl	13	61,5	skæg	8	37,5
hånd	103	52,4	skød	6	33,3
hår	21	33,3	tand	18	38,9
kind	1	100	tommelfinger	8	37,5
knogle	1	100	tunge	21	47,6
knæ	11	45,6	tå	6	33,3
krop	4	50	øje	76	47,3
kæft	4	100	øre	49	36,7
kød	5	40	åre	3	22,2

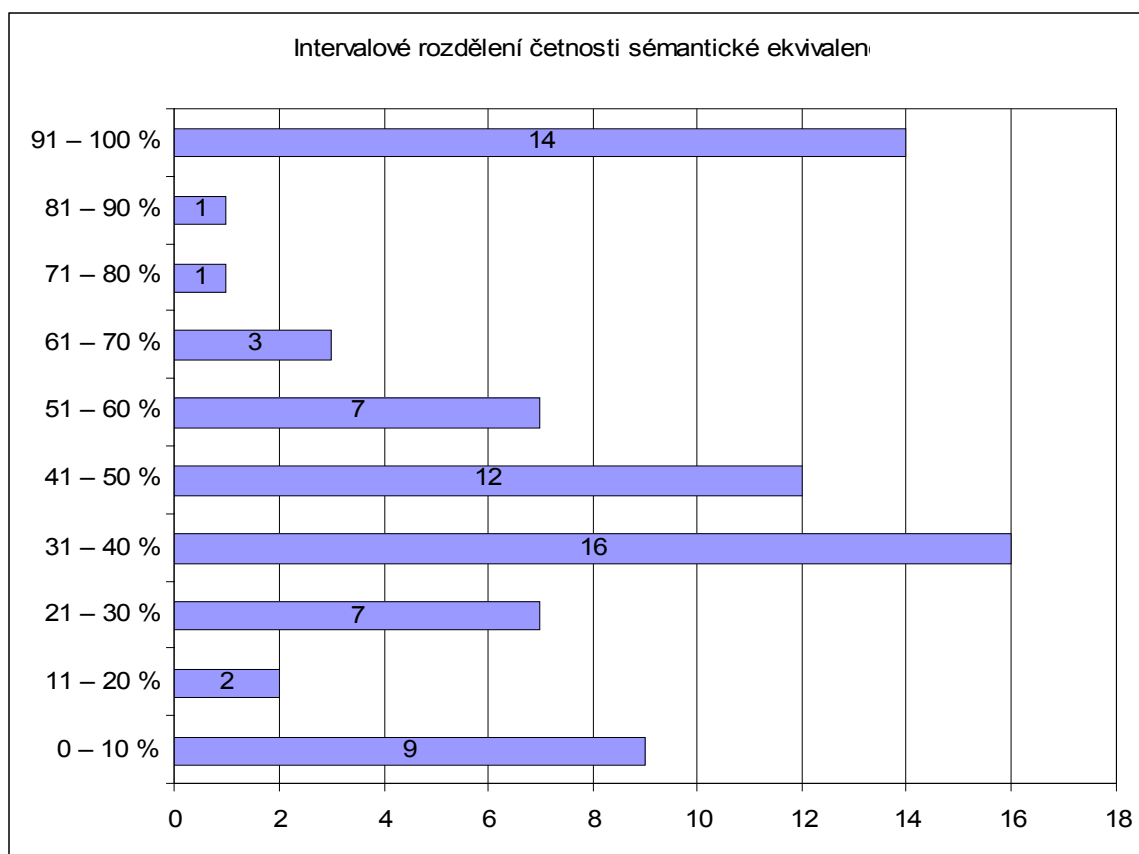
Tabulka 5: Počet frazémů/idiomů motivovaných daným báзовým slovem a jejich sémantická ekvivalence.

Ze souboru frazémů/idiomů, které jsou zastoupeny alespoň pěti frazémy/idiomy a jsou tedy statisticky relevantní, mají největší sémantickou ekvivalenci frazémy/idiomy s báзовým slovem *blod* – *krev*, 81,3 %, nejmenší frazémy/idiomy s báзовým slovem *negl* – *nehet*, 28,6 %.

Intervalové rozdělení četnosti (tabulka 6) přehledně shrnuje procentuální sémantické ekvivalence skupin frazémů/idiomů s jednotlivými báзовými slovesy. Hodnoty 0 % a 100 % sémantické ekvivalence byly zjištěny pouze u báзовých slov, ke kterým se podařilo najít méně než 5 jednotek IF. Vypovídající hodnota těchto údajů je tak ze statistického hlediska velice nízká.

Interval ekvivalence	Počet skupin jednotek IF s daným bazovým slovem
0 – 10 %	9
11 – 20 %	2
21 – 30 %	7
31 – 40 %	16
41 – 50 %	12
51 – 60 %	7
61 – 70 %	3
71 – 80 %	1
81 – 90 %	1
91 – 100 %	14

Tabulka 6: Intervalové rozdělení četnosti zaokrouhleno na celá procenta.

Graf 2: Intervalové rozdělení četnosti sémantické ekvivalence

11.1 Úplná ekvivalence

K 259 dánským somatickým jednotkám IF (25,3 %) se podařilo najít úplný český ekvivalent, tedy frazém/idiom, který odpovídá významem, formou i částí lidského těla, která se v něm objevuje. Do kategorie úplně ekvivalentních frazémů/idiomů byly zařazeny pouze ty frazémy/idiomy, které striktně odpovídají dánskému zadání, mnoho frazémů/idiomů je tedy označeno jako ekvivalenty částečné, i když je jejich odchylka od dánského frazému velice malá.

Úplná ekvivalence frazémů/idiomů může být zapříčiněna množstvím faktorů. Z kognitivního hlediska ukazuje úplná ekvivalence frazémů na stejný jazykový obraz světa. Frazémy/idiomy vycházejí se stejných představ o tom, jaké mají části lidského těla význam, funkci, co symbolizují. Jak v dánštině, tak v češtině představují *varlata*, ve frazeologii nazývané dánsky *nosser* a česky *koule*, mužnost a odvahu. Toto pojetí se projevuje ve frazémech/idiomech *have nosser til ngt – mít koule, mangle nosser til, nemít koule*. Stejně tak představa o stejné funkci určité části těla v obou jazycích je příčinou vzniku ekvivalentních frazémů/idiomů. Příkladem může být pojetí *obličjeje* jako obrazu emocí, vznikají pak frazémy/idiomy jako *sætte et alvorligt ansigt op – nasadit vážnou tvář*.

Ekvivalentní frazémy/idiomy vznikají i na základě shodných metafor a metonymií. Oba jazyky tak tvoří frazémy/idiomy na základě metonymie TVÁŘ JE ČLOVĚK (*kendt ansigt – známá tvář, nyt ansigt – nová tvář*). Sdílená představa o tom, že *hlava*, případně *mozek*, je část těla která myslí, umožňuje chápání metafory *hjernevask – vymývání mozku* v obou jazycích. Vysokou ekvivalenci zapříčiňuje i shodný symbol *srdce*. Vzhledem k tomu, že *srdce* je symbolem lásky, vzniká v dánštině i češtině množství frazémů/idiomů jako například *give én sit hjerte – dát někomu srdce, tabe sit hjerte – ztratit srdce*.

Dalším okruhem jednotek IF s úplným českým ekvivalentem jsou frazémy, které vycházejí ze stejných gest. Tyto frazémy/idiomy patřící do parajazyka jsou kulturně

podmíněny, na základě korpusu však můžeme usuzovat, že v tomto ohledu by dánský a český mluvčí neměli mít výraznější dorozumívací problémy. Jako příklad absolutně ekvivalentních frazémů s dvojitým denotátem lze uvést výrazy *slå sig på lårene af grin – plácat se smíchy do stehén, hårene rejser sig på hovedet af én – vlasy vstávají na hlavě*.

Výrazný podíl na úplné ekvivalenci frazémů/idiomů má společné kulturní dědictví, které ovlivňuje dánštinu i češtinu. U 28 frazémů/idiomů z korpusu je zdokumentováno, že pochází z Bible, 21 z nich má český ekvivalent. Dále je jen otázkou překladu a vývoje v používání frazému/idiomu, zda se v dánštině a češtině používá ve tvaru absolutně ekvivalentním, či částečně ekvivalentním. Absolutně ekvivalentní jsou výrazy *et menneske af kød og blod – člověk z masa a kostí, række én hjælpende hånd – podat pomocnou ruku, vaske sine hænder – mýt si ruce (nad něčím), vende den anden kind til – nastavit druhou tvář, øje for øje og tand for tand – oko za oko, zub za zub, der falder skæl fra ens øjne – někomu spadly šupiny z očí, være en torn i øjet på én – být trnem v oku, præke for døve øren – kázat hluchým uším*.

V korpusu je možné vysledovat i vliv řecké mytologie. Výraz *verdens navle – pupek světa* znamená střed světa nebo centrum pozornosti. Původně se však výrazem *verdens navle* označovala Delfská věštitelna.⁵⁶

Úplná ekvivalence frazémů/idiomů by se dala vysvětlit i tím, že čeština a dánština převzaly stejný výraz z němčiny. Vzhledem k nedostatečným informacím o etymologii dánských frazémů/idiomů však toto není možné zdokumentovat.

11.2 Substituční ekvivalence

Celkem 16 dánských frazémů/idiomů (1,6 %) má český substituční ekvivalent, což znamená, že se od dánské verze liší pouze bázovým slovem. Převážné množství těchto frazémů/idiomů využívá jiné části těla ve stejném významu jako dánský originál, jde většinou

⁵⁶ Katlev (2001: 122)

o část těla úzce spjatou s částí těla v originálním frazému/idiomu. V české verzi se tak vyskytují *ramena* tam, kde v dánštině *krk/týl – tage benene på nakken – vzít nohy na ramena*, *hlava* plní v české verzi stejnou funkci jako v dánštině *hjerne – bryde sin hjerne med noget – lámat si hlavu*. Další příklady jsou *hænge med ørerne – věšet hlavu, give sit hoved på ngt – dát na něco krk, fra top til tå – od hlavy k patě* a *i sind og skind – tělem i duší*, kde se dá předpokládat, že výběr částí těla, které budou demonstrovat shodnou představu byl ovlivněn aliterací slov *sind* a *skind*. Hraničním příkladem je ekvivalent výrazu *at stege/syde i sit eget fedt – smažit se ve vlastní štáva*, kdy český ekvivalent nemá báze slovo popisující část lidského těla, slovem *štáva* se však bezpochyby část lidského těla míní.

Další výskyty substituční ekvivalence jsou výrazem jiného konceptu, v dánštině tak břemeno neseme na ramenou, v češtině na bedrech – *tage ngt på sine skuldre – vzít něco na svá bedra*. Výrazem jiné prostorové představy je i frazém/idiom *vende noget på hovedet – obrátit vzhůru nohama*, dánština na rozdíl od češtiny otáčí věci *hlavou dolů*.

V jednom případě substituční ekvivalence se ze dvou částí lidského těla v dánském frazému/idiomu vyskytuje v českém ekvivalentu pouze jedna – *binde én på hænder og fødder – svazovat někomu ruce*, v dánštině *ruce* a *nohy*.

Tři případy substituční ekvivalence se zakládají na rozdílné metonymii. Oba výrazy – *ikke en kæft a ikke et øje (ani huba, ani oko)* znamenají *nikdo*, v češtině je však tento anonymní *nikdo* symbolizován nohou, v češtině proto výraz *ani noha*. Jiná záměna částí za celek probíhá v realizaci frazémů/idiomů *per næse – na hlavu*.

Jak už bylo řečeno lidské tělo je používáno k poměrování, na základě korpusu se však ukázalo, že při hodnocení charakteru dánština i čeština používají k vyjádření míry rozdílné části těla, tj. ramena a kotníky – *ikke nå én til skuldrene – nesahat někomu ani po kotníky, en tand bedre til ngt – o chlup lepší*.

11.3 Částečná ekvivalence

Frazémy/idiomy částečně ekvivalentní tvoří nehomogenní skupinu 184 frazémů (17,9). Některé frazémy/idiomy jsou vyjádřením stejné metafory, konceptu, obrazu nebo symbolu a od úplně ekvivalentních se liší jen minimálně. Lišit se mohou syntakticky, např. *skulderklap* – *poplácat po ramenou*, *med koldt blod* – *chladnokrevně*, *være langfingret* – *mít dlouhé prsty*, *på et hængende hår* – *viset na vlásku*, číslem, např. *i Guds hånd* – *být v rukách božích*, lexikální odchylkou, např. *ligge én på tungen* – *mít na jazyku*, *leve på en stor fod* – *žít na vysoké noze*, *løbe hovedet mod en mur* – *jít hlavou proti zdi*.

Protipólem jsou frazémy/idiomy, které mají stejný význam, od dánského originálu se však úplně liší a jsou postaveny na rozdílné představě, např. *have en rem af huden* (*mít pás z kůže*) – *mít máslo na hlavě*, *knække nakken på ngt* (*zlomit si na něčem krk*) – *vylámat si na něčem zuby*, *stritte imod med hænder og fødder* (*bránit se rukama nohama*) – *bránit se zuby nehty*, *være som snydt ud af næsen på én* (*být jako vystřižen z něčího nosu*) – *být jako by mu z oka vypadl*. Zajímavá je kulturní odlišnost, která se projevuje ve frazému/idiomu *krydse fingre for én/ngt* (*zkřížit pro někoho prsty*) – *držet někomu palce*. Původ křížení prstů se vysvětluje jako symbol křesťanského kříže, který měl podle pověr pomoci vyvarovat se neštěstí.⁵⁷ České *držet někomu palce* je podle *Slovníku české frazeologie a idiomatiky* převzaté z němčiny – *jemandem den Daumen halten* „vyvynul se ze zvyku Římanů, kteří proti dolů naměřenému palce na znamení smrti přáli jeho sevřením poraženému gladiátorovi milost a život.“⁵⁸

11.4 Nulová ekvivalence

V korpusu somatických frazémů bylo nalezeno 559 frazémů, pro které nebyl nalezen

⁵⁷ Katlev (2001: 78)

⁵⁸ Čermák (2009b: 609)

český ekvivalent. Nulově ekvivalentní frazémy/idiomy tak tvoří 54,6 % všech shromážděných frazémů, 0,6 % frazémů/idiomů jsou pak falešní přátelé.

Z analýzy vyplývá, že z konceptuálního hlediska může nulová ekvivalence být důsledkem těchto situací.

- v dánštině a češtině pro daný význam existuje totožná metafora, obraz nebo konceptualizace.
- v češtině se metafora, obraz či konceptualizace nerealizuje ve formě ekvivalentního frazému.
- v češtině se metafora, obraz či konceptualizace realizuje, ale bez použití somatika.
- v dánštině a češtině pro daný význam neexistuje totožná metafora, obraz nebo konceptualizace, na které by frazémy mohly být založeny.

Příkladem situace, kdy v dánštině i češtině existuje stejná metafora, ale projevuje se v různých frazémech, je výraz *have rygrad (mít páteř)*, který znamená *mít charakter*. Páteř drží tělo vztyčené, díky páteři se neohneme, neskloníme. Díky těmto vlastnostem existuje stejná metafora v obou jazycích, v češtině se však používá pouze v negaci *nemít páteř* nebo *být bezpáteční*, ve smyslu nemít charakter.

Nulová ekvivalence byla určena i v případech, že v dánštině i češtině existuje totožná metafora, obraz či konceptualizace, v českém frazému/idiomu se však nevyskytuje slovo nesoucí název lidského těla. Příkladem je spojení *sætte én horn i panden (nasadit někomu parohy na čelo)*, které má český ekvivalent bez somatika – *nasadit někomu parohy*. Nulová ekvivalence s českými frazémy/idiomy byla určena i u výrazu *garve ens skind (někoho zbít)*,

ačkoliv by se za částečný ekvivalent dal považovat výraz *dát někomu na frak nebo vyprášit někomu kožich* a *ride på ens ryg* – *vozit se po někom*.

Logickým důsledkem neexistence ekvivalentních výrazů je neexistence shodných metafor, obrazů, konceptů či symbolů v obou jazycích. Frazém *ens hænder sidder løst på skafterne* znamená přibližně totéž co český výraz *nejít pro ránu daleko*, je však vystavěn na představě neustále se pohybujícího kolovrátku a jeho šlapacího zařízení, které jakoby „mlátí“ sem a tam, aniž by na to bylo zapotřebí vynaložit velkého úsilí. Tento příklad je jen jedním z mnoha, kdy dánština a čeština mají pro stejný význam rozdílné metafory, obrazy, koncepty či symboly a pouze dánské frazémy obsahují část lidského těla jako bázové slovo.

Žádný český ekvivalent nemají frazém/idiomy, které vznikly v Dánsku ve spojení s dánskou kulturou. Čistě dánský je frazém/idiom *få en splint af trolspejlet i øjet*, česky dostat do oka střep z trolova zcadla. Výraz pochází z pohádky Hanse Christiana Andersena Snedroningen (Sněhová královna), ve které se vyskytuje zrcadlo, které podává zkreslený obraz. Zrcadlo se rozbije a všichni ti, kterým se jeho střípky dostanou do oka, ztratí schopnost radovat se ze světa. Výraz tak znamená dívat se na všechno negativně. S dánskou protestantskou kulturou je spojen i výraz *være katolsk i hovedet* (*být v hlavě katolik*), což znamená být blázen.

Část frazémů/idiomů nemá v češtině ekvivalent, protože byly převzaty pouze do dánštiny. Projevuje se zde vliv kontaktu s rozdílnými jazyky a kulturním prostředím, například v přebírání výrazů z angličtiny, například výraz *have sommerfugle i maven* (*mít v břiše motýly*) – být nervózní nebo překlad úryvku z písně Beatles *slå håret ud*, původně *let your hair down*, *rozpustit si vlasy*, *neboli uvolnit se*. Zajímavý je polysématický frazém/idiom *et blå øje*, který buď znamená „*et øje, der er blevet blodunderløbet pga. slag, a black eye*“⁵⁹ (*oko podlité krví jako následek rány, z angličtiny a black eye*) nebo „*uforudset udgift ein blaues Auge*“⁶⁰ (*nepředvídaný výdaj, z němčiny ein blaues Auge*). Tento výraz byl

59 Andersen (2006: 253)

60 Andersen (2006: 253)

do dánštiny převzat ze dvou jazyků, ale v češtině se nevžila ani jedna z variant.

V korpusu se vyskytuje i frazém/idiom převzatý z latiny a do dánštiny volně přeložený S. S. Blicherem, a to *fingrene af (fedte)fadet (prsty pryč od hrnce)*. Výraz znamená držet se stranou od něčeho lákavého a S. S. Blicher ho použil v povídce „Af en landsbydegns dagbog“. Původní forma latinského citátu zní „*abstine manus*“⁶¹, neboli „*ruce pryč*“.

Ekvivalentní výraz v češtině postrádají i frazémy/idiomy vycházející ze společné kulturní tradice, v češtině se však nepoužívají. Příkladem je výraz *så sikker som i Abrahams skød* (v bezpečí jako na Abrahamově klíne), který v češtině neexistuje. Abraham se v české frazeologii vyskytuje pouze jako symbol dlouhověkosti, nikoliv jako symbol bezpečí.

11.5 Falešní přátelé

Ve zkoumaném vzorku je 6 frazémů/idiomů, které se dají označit termínem falešní přátelé (0,6 % frazémů/idiomů). Tyto zdánlivě ekvivalentní frazémy/idiomy mohou být zdrojem nedorozumění a je proto žádoucí věnovat jim pozornost. V teoretické části na téma ekvivalence definujeme tuto kategorii jako frazémy/idiomy, které se shodují v báзовém slově a lexikální a syntaktické složce, liší se však ve významu.

se (i)gennem fingre med ngt – tilgive et mindre fejltrin (odpustit menší chyby) ≠ dívat se na někoho skrz prsty – jednat s někým s despektem

slikke sine fingre efter ngt – ivrig efter at få ngt (toužit po něčem) ≠ olíznout všechny prsty – dobře dopadnout

være på fri fod – ikke være i fangeskab (nebýt ve vězení) ≠ být na volné noze – být bez trvalého zaměstnaneckého poměru

tage én/ngt til sit hjerte – acceptere fuldkomment (akceptovat bez výjimky) ≠ vzít si něco k srdci – vzít si něco jako ponaučení

⁶¹ Katlev (2001: 35)

betale én på hånden – betale forud (zaplatit dopředu) ≠ zaplatit na ruku – zaplatit v hotovosti

gå (én) til hænde – hjælpe (pomoci) ≠ jít na ruku – vycházet někomu vstříc

11.6 Stylová ekvivalence

V korpusu dánských somatických jednotek IF se vyskytuje celkem 64 frazémů/idiomů se stylovým označením „*slang*“ a 15 frazémů/idiomů kategorizovaných „*uformelt*“ – „*neformální*“. Český ekvivalent (úplný, částečný nebo substituční) byl nalezen pro pouhých 19 z nich, což činí 24 %. Všechny české ekvivalenty se také dají označit za neformální. Na základě malé ekvivalence neformálních a slangových somatických jednotek IF lze usuzovat na celkovou relativně nízkou ekvivalenci slangových a neformálních frazémů/idiomů v češtině a dánštině. Vzhledem k ohraničenému rozsahu se zde není možno této tématice věnovat, jde však bezesporu o zajímavou otázku, která by stála za zodpovězení v dalším výzkumu.

12. Ekvivalence specifických typů jednotek IF

12.1 Binominály

Ve zkoumaném vzorku somatických jednotek IF se nachází 24 binominálů, všechny substantivní struktury. 14 frazémů/idiomů má český ekvivalent (úplný, substituční nebo částečný) a ve všech případech je ekvivalentem zase binominál.

S–kon–S :

ikke være andet end skind og ben – být kost a kůže

ens eget kød og blod – krev mojí krve

et menneske af kød og blod – člověk z masa a kostí

have hånds –og halsret over ngn (mít moc nad něčí rukou a krkem) – mít neomezenou moc

granske hjerte og nyre (studovat srdce a ledviny) – zamyslet se nad vlastním názorem

der er hverken hoved eller hale i/på ngt – nemá to hlavu ani patu

få både i hoved og røv (dostat na/do hlavy a prdele) – být rozmazlen

med hud og hår (s kůží a vlasy) – se vším všudy

binde én på hænder og fødder (svázat někomu ruce a nohy) – zabránit někomu v něčem

med krop og sjæl – tělem i duši

gå gennem/til marv og ben –jít do morku kostí

være (lige ved at) tabe både næse og mund (ztratit jak nos tak ústa) – být překvapen

røv og nøgler (prdel a klíče) – opovržlivé odmítnutí

forkæle en i hoved og røv (rozmazlit v/na hlavě i prdeli) – rozmazlit

over hals og hoved (přes krk a hlavu) – překotně

stjæle med arme og ben (krást rukama nohama) – krást

stritte imod med hænder og fødder – bránit se zuby nehty
i sind og skind – tělem i duší

S–prep–S:

stille ngn ansigt til ansigt med ngt – tváří v tvář
hånd i hånd – ruku v ruce
øje for øje og tand for tand – oko za oko, zub za zub

prep–S–prep–S:

fra mund til mund – jít od úst k ústům
fra top til tå – od hlavy k patě
fra isse til hæl – od hlavy k patě

12.2 Jednotky IF s dvojím denotátem

Ve zkoumaném vzorku dánských frazémů se vyskytuje 33 jednotek IF s dvojím denotátem, 24 z nich má český ekvivalent. Konkrétní denotát tvoří sám pohyb, abstraktní pak význam gesta. Bázovými slovy jsou výlučně viditelné části lidského těla, tj. *paže, obočí, hlava, paty, ruce, koleno, břicho, ústa, krk, pupek, nos, čelo a klín*.

(sidde) med korslagte arme – sedět se založenýma rukama
rynke bryn/brynene – svraštit obočí
komme med en løftet pegefinger (prijít se zdviženým ukazováčkem) – morální varování
krydse fingre for én/ngt – držet palce
pege fingre ad én – ukazovat na někoho prstem
slå ngn over fingrene – klepnout někoho přes prsty

(mätte) ryste på hovedet (ad/over en/ngt) – kroutit nad něčím hlavou
holde hovedet højt – držet hlavu vzhůru
hænge med hovedet – věšet hlavu
op med hovedet – hlavu vzhůru
ryste på hovedet ad ngn – kroutit nad někým hlavou
slå hælene sammen – srazit paty
få hænderne op af lommen – vyndat ruce z kapes
gnide sig i hænderne – mnout si ruce
hånden på hjertet – ruku na srdce
lægge (sidde med) hænderne i skødet – sedět s rukama v klíně
ryste på hånden (třesou se ruce) – být nejistý
sidde med foldede hænder – sedět se založenýma rukama
stå med hænderne i lommen – stát s rukama v kapsách
rive sig i håret – rvát si vlasy
falde/gå på knæ for én – padnout před někým na kolena
slå sig på lårene af grin – plácat se smíchy do stehen
holde sig på maven af grin – popadat se za břicho
slikke sig om munden (olizovat se kolem pusy) – mít na něco chut'
bøje nakken (ohnout krk) – být poddajný
pille i sin egen navle (štourat se ve vlastním pupku) – zaobírat se jen sám sebou
rynke på næsen – ohrnovat nos
rynke panden (krčít čelo) – ukázat nesouhlas
lægge hænderne i skødet – složit ruce do klína
trille tommelfingre – točit palci mlýnek
rejse på tommelfingeren (jezdit na palec) – stopovat
vende tommelfingeren nedad (otočit palec dolů) – hodnotit záporně

vende tommelfingeren opad (otočit palec nahoru) – hodnotit kladně

Většina frazémů/idiomů, které nemají český ekvivalent, jsou pro Čecha se znalostí dánského jazyka pochopitelné. Jde totiž o gesta, která v českém kontextu fungují, nevyskytují se však ve formě frazémů/idiomů: *vende tommelfingeren nedad (otočit palec dolů) – hodnotit záporně*, *vende tommelfingeren opad (otočit palec nahoru) – hodnotit kladně*, *komme med en løftet pegefinger (přijít se zdviženým ukazováčkem) – morální varování*.

12.3 Lexikální jednotky IF

Ve zkoumaném souboru se vyskytuje 58 lexikálních frazémů/idiomů, z nichž 13 má český ekvivalent. Relativně malé množství českých ekvivalentů lze vysvětlit rozdílem v typologii dánštiny a češtiny, to je také příčinou nemožnosti překladu lexikálních frazémů. V závislosti na kontextu by se velké množství lexikálních frazémů/idiomů dalo překládat neologismem, případně opisem. Překlad těchto výrazů bez kontextu je v podstatě nemožný, proto se zde neuvádí, vysvětlení výrazů je k nalezení v příloze.

<i>pokeransigt – kamenná tvář</i>	<i>hængehoved</i>	<i>hængerøv</i>
<i>stenansigt – kamenná tvář</i>	<i>klummehoved</i>	<i>højrvøvet</i>
<i>fingerspidsfornemmelse</i>	<i>kvajhoved</i>	<i>røvfuld</i>
<i>fingerfærdig</i>	<i>skvadderhoved</i>	<i>røvhul</i>
<i>fingernem</i>	<i>snakkehoved</i>	<i>røvrende</i>
<i>langfingret</i>	<i>hudløs</i>	<i>røvslikker</i>
<i>halsbrækkende</i>	<i>hårdhudet</i>	<i>røvsyg</i>
<i>løgnhals – lhář</i>	<i>akilleshæl – Achillova pata</i>	<i>skulderklap – poplácat po</i>
<i>klæbehjerne</i>	<i>håndgribeligt</i>	<i>ramenou</i>
<i>hjernedød</i>	<i>håndplukke</i>	<i>stramtandet</i>

<i>hjernesvind</i>	<i>rundhåndet</i>	<i>tandløs</i>
<i>hjernevask</i> – vymývání mozku	<i>underhånden</i>	<i>tandsmør</i>
<i>halvhjertet</i>	<i>knæsætte</i>	<i>tommelfingerregel</i>
<i>hjerdebarn</i> – srdeční záležitost	<i>munddiarré</i>	<i>rødøjet</i>
<i>hjerterblod</i>	<i>hårnakket</i> – tvrdohlavý	<i>øjeblik</i> – okamžik
<i>hjerterband</i>	<i>stivnakket</i> – tvrdohlavý	<i>øjesten</i>
<i>hjertergod</i>	<i>fladpandet</i>	<i>blomkålsøre</i> – kvěťáky
<i>hjertergribende</i> - srdcervoucí	<i>tykpandet</i>	<i>sprogøre</i>
<i>hjerterknuser</i> – lamač srdcí	<i>bonderøv</i>	<i>øregas</i>
<i>grødhoved</i>	<i>fedterøv</i>	

Všechny lexikální frazémy/idiomy v analyzovaném souboru jsou kompozita. Převažují substantiva a adjektiva, vyskytují se zde však i tři slovesa (*håndplukke*, *knæsætte*, *røvrende*) a dvě adverbia (*underhånden*, *håndgribeligt*). Lexikální frazém/idiom může být zkrácenou verzí existujícího frazému/idiomu, např. *hjertergribende* – *gribe ngn om hjertet* (dojemné – vzít někoho za srdce) nebo *langfingret* – *have lange fingre* (dlouhoprstý – mít dlouhé prsty). Převážné množství lexikálních frazémů/idiomů však nemá předobraz ve víceslovném frazému/idiomu. Lexikální frazém/idiom může vyjadřovat přirovnání, např. *blomkålsøre* (uši jako kvěťáky, používá se o zápasnících), *stenansigt* (kamenný obličej, obličej jako kámen). Velké množství lexikálních frazémů/idiomů z našeho výběru jsou nadávky, např. *kvajhoved*, *røvhul*, *bonderøv*. Mezi výrazy najdeme kalk, doslovný překlad z angličtiny, *pokeransigt* (nehybný obličej, typický pro hráče pokeru) i jednotku IF, která se dá označit za europeismus⁶², tedy výraz sdílený evropskou kulturou, *akilleshæl* (Achillova pata).

62 Europeismy jsou výrazy ve kterých „se odráží podobný náhled evropských národů na svět.“ Málková (2001: 103)

12.4 Monokolokabilní prvky

Ve zkoumaném souboru se vyskytují 3 jednotky IF s monokolokabilním prvkem. Monokolokabilita byla ověřena na základě dánského korpusu Korpus.dk, který obsahuje texty z různých zdrojů, celkem 56 milionů slov. Kolokace každého domnělého monokolokabilního prvku byla ověřena prozkoumáním výskytu okolních slov v korpusu. Jako monokolokabilní byly určeny výrazy *barnsben*, *talefod* a *feltfod*, z těchto frazémů: *fra barnsben (od dětství)*, *komme på talefod med én (komunikovat s někým)*, *leve på feltfod (žít v polních podmínkách)*. Monokolokabilní ekvivalenty pro tyto výrazy neexistují.

13. Podrobná analýza vybraných jednotek IF

Kromě vyhodnocení ekvivalence jednotlivých jednotek IF je vhodné podrobněji analyzovat frazémy/idiomy vztahující se k vybraným základním slovům. Celistvý pohled na frazeologii vztahující se k danému základnímu slovu může odhalit koncepty, které se s těmito somatismy pojí a dává tak nahlédnout do dánského jazykového obrazu světa.

U vybraných frazémů/idiomů se stejným základním slovem jsou porovnávány koncepty, metafory a metonymie, na kterých jdou frazémy/idiomy vystavěny a z nich vyplývající významy a funkce částí lidského těla. „*Právě ve frazeologii se ukazuje, že každý významnější orgán lidského těla s výraznou a specializovanou funkcí nese určitý (metaforicko-metonymicky fungující) význam vztahující se k lidské aktivitě, na níž se tento orgán v našem obrazu světa podílí nebo jejímž je aktérem. [...]*“⁶³

Z frazémů/idiomů lze vyvozovat nejen funkce a významy částí lidského těla projevující se navenek, ale i v oblasti interní „*Podle naivní interpretace světa uložené v jazyce hrají tedy jisté části těla významnou úlohu též v procesech, které se odehrávají v našem vnitřním světě a souvisí s prožíváním emocí*“⁶⁴ Následující pohled na somatika v dánské a české frazeologii se věnuje všem těmto aspektům. Je třeba zdůraznit, že obraz skládaný z frazémů/idiomů je do jisté míry vždy osobní, závislý na tom, kdo obraz tvoří. Vždy se v něm do jisté míry odráží vlastní vidění světa a celkový obraz tak nikdy nemůže být úplně definitivní.

13.1 Obličej/tvář

Českým slovům *obličej* a *tvář* odpovídá v dánštině slovo *ansigt*. Ve zdrojových slovnících se podařilo vyhledat 32 dánských jednotek IF s základním slovem *ansigt* a k nim 23

⁶³ Vaňková (2005: 251)

⁶⁴ Vaňková (2005: 252)

českých ekvivalentů (7 částečných ekvivalentů, 16 úplných ekvivalentů), celkově sémanticky ekvivalentních frazémů/idiomů je 71 %.

Obličej je v obou jazycích metonymickým vyjádřením člověka, což dokladují frazémy/idiomy *et nyt ansigt – nová tvář*, *et kendt ansigt – známá tvář*. Toto vnímání se nepromítá pouze do jazyka, normální je ukazovat fotografii obličeje, která tak vlastně zastupuje celé tělo. Obličej nemůže být nahrazen jinou částí těla, a to jak v jazyce, tak ani na fotografii.

Tak jako *obličej* zastupuje člověka, vyjadřuje také jeho reputaci. Zkažená reputace znamená, že člověk *ztratí tvář – tabe ansigt*, reputaci a stejně tak *tvář je možné si zachránit – redde ansigt*.

Obličej vyjadřuje lidské emoce. *Obličej* může být kamenný – *stenansigt*, *pokeransigt*, nebo v něm mohou být vepsány různé emoce, například strach – *angsten er/står afmalet i ens ansigt*, zklamání – *blive lang i ansigtet – protáhnout obličej*, *sætte et skuffet/ udtilfreds ansigt frem – nasadit zklamaný obličej*, zlost – *blive stram i ansigtet*, radost – *le over hele ansigtet – smát se od ucha k uchu*, *stråle over hele ansigtet (zářit v celém obličej)*.

Na základě dánské frazeologie lze usuzovat, že v dánštině *obličej* také vyjadřuje charakter, specifčnost nebo rozpoznatelnost. Výraz *mangle ansigt* znamená názorovou nevyhraněnost, za účelem něco definovat či specifikovat můžeme něčemu *vtisknout tvář – sætte ansigt på ngt*.

13.2 Koleno

V korpusu je 12 frazémů/idiomů s bazovým slovem *knæ*, česky *koleno*, z nichž 2 mají úplný český ekvivalent a 3 frazémy/idiomy mají částečný ekvivalent. Ke zbylým 6 frazémům/idiomům se český ekvivalent nepodařilo najít, překlad by bylo nutné řešit opisem.

Výrazy, které dánština vyjadřuje frazémy/idiomy s bázovým slovem *koleno*, jsou dvojího druhu. Stejně tak jako v češtině je v dánštině *koleno* používáno k poměřování okolního světa či lidského charakteru či schopností: *ikke nå én til knæene – nesahat někomu po kolena*.

Frazémy s bázovým slovem *koleno* vyjadřují nejčastěji pohyb dolů a s tím v souladu s Lakoffovými a Johnsonovými orientačními metaforami pocit poníženosti a podrobenosti. V dánském korpusu tak najdeme výrazy *bøje knæ for én/ngt (ponížit se)*, *falde/gå på knæ for én (padnout před někým na kolena)*, *ligge på knæ (být na kolenou)*, *synke i knæ (klesnout na kolena)*. Kolena se však můžou podlamovat jako důsledek okouzlení, pak člověk *bliver blød i knæene (změkne mu kolena)*, nebo jako následek šoku, a člověk tak může *jít do kolen – gå i knæ*.

Z orientační metafory DOBRÝ JE NAHOŘE, ŠPATNÝ JE DOLE a MÍT AUTORITU nebo SÍLU JE NAHOŘE, BÝT PODROBEN AUTORITĚ JE DOLE vychází dvojice frazémů/idiomů které jsou zdánlivě ekvivalentní *komme/være på knæenere – být na kolenou*. Dánský výraz znamená mít velké ekonomické problémy, český výraz je širší, *být na kolenou* může znamenat prohru, problémy i ekonomické těžkosti. Oba dva však odpovídají Lakoffem a Johnsonem prezentovaným metaforám.

Slovník české frazeologie a idiomatiky eviduje kromě frazémů s významem poníženosti (*děkovat někomu na kolenou, kleknout na kolena, klesnout na kolena před někým, prosit někoho na kolenou, srazit někoho na kolena*) i frazémy s dalšími významy. *Koleno* je v češtině část těla, kterou používáme k lámání a ohýbání (*lámat něco přes koleno, přehnout někoho přes koleno*), k ničemu dalšímu se však použít nedá, což dokumentují výrazy *myslet kolenem* a *poslouchat kolenem*. *Koleno* je také část těla, na které se v češtině projevuje věk (*pamatovat na stará kolena, dočkat se něčeho na starý kolena*) a která je spojena s kutilstvím (*dělat něco na koleně*).

Porovnáme-li významy, které se s frazémy/idiomy s bázovým slovem *koleno* pojí

v češtině a dánštině, zjistíme, že v českých slovnících je jich dokumentováno nesrovnatelně více.

13.3 Srdce

V korpusu se nachází 80 frazémů/idiomů s bazovým slovem *srdce*, ekvivalentních je 65 %. V naší kultuře je *srdce* především symbolem lásky, a to nejen *srdce* ve frazeologii. Graficky znázorněné *srdce* představuje lásku ve všech podobách, mileneckou, lásku mezi rodiči a dětmi, lásku ke zvířatům, lásku v nejširším slova smyslu. Symbol *srdce* se pojí s červenou barvou, která evokuje život, energii, emoci a lásku.⁶⁵ *Srdce* je symbol lásky sdílený v celé evropské kultuře, proto nepřekvapí, že dánské frazémy/idiomy s tematikou lásky mají povětšinou úplný český ekvivalent, např. *give én sit hjerte – dát někomu své srdce*, *have plads i ens hjerte – mít místo v něčím srdci*, *skænke én sit hjerte – dát někomu své srdce*, *tabe sit hjerte til én – ztratit srdce a sætte ens hjerte i brand (zapálit něčí srdce)* neboli zapříčinit, že se někdo zamiluje.

Srdce se ve frazeologii používá ve významu duše, některé české ekvivalenty dánských frazémů/idiomů s bazovým slovem *srdce* mluví místo o *srdci* přímo o duši, např. *i grunden af sit hjerte – v hloubi srdce*, *komme fra hjertet – jít od srdce*, *ngt er som talt ud af mit hjerte – mluvit někomu z duše*, *ngt ligger én på hjerte – ležet na srdci*, *på bunden af sit hjerte – v hloubi srdce*, v češtině i v hloubi duše. *Srdce* neboli duše vyjadřuje opravdovou podstatu člověka. Dobrý člověk má *dobré srdce – god hjerte* a pravdu lze najít *i grunden af sit hjerte – v hloubi srdce*. Co má člověk na *srdci* nebo v duši zprostředkovávají jiné orgány, především *ústa, rty a jazyk*, což vyjadřuje frazém/idiom *bære hjertet på læberne (mít srdce na rtech) – mít srdce na jazyku*, přísloví *hvad hjerte er fuld med, løber munden over med (čeho je srdce plné, tím ústa přetékají) – co na srdci, to na jazyku* a i slovo *åbenhjertig – srdečný*.

Srdce chápeme jako sídlo emocí, schopnost emoce pociťovat je *srdci* vlastní.

⁶⁵ Vaňková (2005: 203)

Otevřeme-li své *srdce*, znamená to, že své emoce sdílíme – *åbne sit hjerte*. Dánská frazeologie přisuzuje *srdci* mimo lásky tyto emoce:

radost: *af hjertens lys* (ze světla srdce)

dojetí: *blive blød om hjertet* (být měkký okolo srdce), *blive varm om hjertet* – zahřát u srdce

úleva: *blive let om hjertet* – s lehkým srdcem, *der faldt en (tung) sten fra mit hjerte* (spadl mi (těžký) kámen ze srdce)

soucit: *blive syg om hjertet* (být nemocný okolo srdce)

smutek, bolest, zraněné city: *det stikker én i hjertet* – bodnout u srdce, *ens hjerte er ved at briste* – puká srdce, *nage ens hjerte* (ranit něčí srdce), *træde på ens hjerte* – zlomit srdce

šok: *få et stød i hjertekulen* (dostat ránu do srdce)

nervozita: *hjertet sidder én i halsen*, *have hjertet i halsen* – mít srdce v krku

nerozhodnost: *hjertet synker i livet på én* (mít srdce v pasu) – mít srdce v kalhotách

smutek: *tung om hjerte* – těžko u srdce

sympatie: *vinde alles hjerter* – získat si srdce všech

Českým protikladem *srdce*, sídla emocí, je *hlava*, sídlo racionality. V dánské frazeologii se více než hlava vyskytuje mozek, i proto je protiklad citu a rozumu vyjádřen dánským frazémem/idiomem *have mere hjerne end hjerte* (mít více mozku než srdce) – být více racionální než emocionální.

Srdce je symbolem dobroty. Má-li člověk *have hjerte på det rette sted* – *srdce na pravém místě*, jde o dobrého člověka. Být *hjertelig* – *srdečný* znamená projevovat „*varme og oprigtige følelser*“⁶⁶, je-li člověk naopak *hjerteløs*, je „*ond og følelseskold*“⁶⁷ *Srdce*

66 Politikens Nudansk Ordbog, elektronisk udgave.

67 Politikens Nudansk Ordbog, elektronisk udgave.

a dobro je v těchto výrazech spojováno s teplem, zlo je chlad. Protikladnou funkci má jak v češtině tak v dánštině žluč, která symbolizuje zlost. *Žluč si lze na někom vylévat – udøse sin galde*, v dánštině existuje výraz i *holde galden flydende (uchovávat žluč tekutou)*, který znamená dlouhodobou nespokojenost a z ní plynoucí zlobu.

Z dánské frazeologie vyplývá, že *srdce* může být dobré – *have et godt hjerte*, citlivé – *have følsom hjerte*, ze zlata – *have et hjerte af guld*, protikladem je *srdce* z kamene – *have et hjerte af sten*. Pokud se *srdce* nachází na svém místě – *have hjerte på det rette sted*, je vše v pořádku. Dánové mohou mít *srdce* zvenku na košili – *bære hjertet uden på blusen*, v tom případě má Čech *srdce na dlani*. Shodně se dánské i české *srdce* přesune do krku, máme-li strach, nebo jsme-li nervózní – *have hjertet i halsen, hjertet sidder én i halsen*. Neschopnost jednat je v dánštině provázena poklesem *srdce* do pasu – *hjertet synker i livet på én*.

Ze analyzovaných jednotek IF vyplývá, že *srdce* je vnímáno rozporuplně. V dánském pohledu má *srdce* následující podoby:

Metafory substanční:

- *Srdce* je hořlavý materiál – *sætte ens hjerte i brand (zapálit něčí srdce)* – vzbudit v někom lásku. Tato představa souvisí i s konceptualizací EMOCE = OHENĚ, kterou lze doložit například výrazem *at brande for noget – hořet pro něco*.
- *Srdce* je rozbitná věc – *knuse sit hjerte – zlomit někomu srdce, kløve ens hjerte (rozseknout někomu srdce)* – udělat velký dojem
- *Srdce* je zatížitelná věc – *tung om hjertet – s těžkým srdcem*, problémy jsou kameny, které tíží *srdce*, – *der faldt en (tung) sten fra mit hjerte – spadl kámen ze srdce*, nebýt zatížen znamená úlevu – *blive let om hjerte – s lehkým srdcem*
- *Srdce* je cenná věc, kterou lze darovat, ale i ukrást – *give én sit hjerte, skænke én sit hjerte – dát někomu své srdce, stjæle ens hjerte (ukrást něčí srdce)*

Metafory prostorové:

- *Srdce* je nádoba – *i grunden af sit hjerte, på bunden af sit hjerte* – v hloubi *srdce*
- *Srdce* je místnost, dům – *have plads i ens hjerte* – mít místo v něčím *srdci*, *lukke én ind i sit hjerte* – otevřít někomu své *srdce*, *lukke sit hjerte for én/ngt* (zavřít před někým své *srdce*) – odmítnout někoho, *åbne sit hjerte for én* – otevřít někomu *srdce*.

Z výsledků je zjevné, že české i dánské *srdce* je relativně stejné, má stejné funkce, vyskytuje se ve stejných metaforách. Za povšimnutí však stojí, že v češtině má na city monopol *srdce* (kromě staženého žaludku), v dánštině to tak ale není. Druhým sídlem pocitů je *mave* – *břícho*. Klid vyjadřuje frazém/idiom *have is i maven* (mít v břiše led), nervozita je pak *have sommerfugle i maven* (mít v břiše motýly).

13.4 Prdel

Bázové slovo *prdel* se v korpusu vyskytuje ve 41 frazémeh/idiomech. K nim bylo nalezeno pouze 7 ekvivalentů (2 úplné, 4 částečné a 1 substituční). Zbytek frazémů/idiomů je pro českého mluvčího neprůhledný a ani z doslovného překladu není zřejmý význam. Vzhledem k tomu, že výrazy s bázovým slovem *røv* jsou vulgární je překlad problematický a rozhodující pro něj je kontext, nejsou zde všechny frazémy/idiomy přeloženy.

Røv je metonymií pro špatného člověka ve všech možných odstínech od člověka nudného – *hængerøv*, nespolehlivého – *røvhul*, falešného – *røv med ører* po hlupáka – *bonderøv*, skrblika – *fedterøv* a patolízala – *røvslikker*.

Ve velice různé množině významů těchto frazémů/idiomů se nejčastěji vyskytuje nezájem, např. *op i røven*, *kis mig i røven* – polib mi *prdel*, *kære kold i røven* (mít chladnou *prdel*) – být lhostejný, a odmítnutí, např. *min bare røv* (moje holá *prdel*), *røv og nøgler* (*prdel*

a klíče).

Røv se používá jako intenzifikátor, např. *røvsyg* – mizerný, *røvkedelig* – nudný, *røvirriternde* – úmorný. Velké množství frazémů/idiomů je výrazně expresivní, např. *forkæle i hoved og røv* (rozmazlit v hlavě i prdeli) – bezmezně rozmazlit, *grine sin røv i laser* – (mít prdel smíchy na maděru), *få røven på komedie* – být tvrdě potrestán, *sparke røv* (nakopat prdel) – ukázat svoje kvality.

Sparke røv je jediný frazém/idiom v korpusu, který vyjadřuje pozitivní aktivitu. V ostatních případech jde o jevy negativní, např. *tænke med røven* (myslet prdelí) – myslet kolenem, *have røven ud af bukserne* (mít prdel ven z kalhot) – mít holou prdel, *have ondt i røven* (mít bolavou prdel) – závidět, být na naštvany.

Závěr

Práce se soustřeďuje na lidské tělo v dánské a české frazeologii a idiomatice. Na základě vlastního korpusu dánských a českých somatických frazémů/idiomů, excerpovaných z dánských frazeologických slovníků a příruček, byly vyhodnoceny stupně ekvivalence jednotlivých frazémů/idiomů, ekvivalence frazémů/idiomů se stejným báзовým slovem, procentuální výskyt jednotlivých stupňů ekvivalence (úplná, substituční, částečná, nulová, falešní přátelé) a celková sémantická ekvivalence frazémů/idiomů. Dále byla provedena kognitivní analýza frazémů/idiomů s báзовým slovem *obličej/tvář, koleno, srdce a prdel*. Centrem zájmu bylo porovnání konceptů, obrazů, metafor a metonymií na kterých jsou tyto frazémy/idiomy vystavěny.

Hypotéza o vysoké ekvivalenci dánských a českých somatických frazémů/idiomů se nepotvrdila. V korpusu 1024 jednotek IF je pouze 25,3 % úplně ekvivalentních, 1,6 % substitučně ekvivalentních a 17,9 % částečně ekvivalentních. Celkem je v korpusu pouze 44,8 % sémanticky ekvivalentních frazémů/idiomů. Základní příčinu nepotvrzení hypotézy lze spatřovat v tom, že zkoumaný korpus je výrazně větší než dříve zkoumané korpusy, na kterých se zakládala hypotéza. Vzorek zkoumaný Leinweberovou obsahoval celkem 508 jednotek IF, zde zkoumaný korpus má 1024 jednotek IF, je tedy přibližně dvakrát větší. Dá se usuzovat, že s rozšířením analyzovaného korpusu se do centra zájmu dostanou okrajovější frazémy/idiomy, které nemají cizojazyčné ekvivalenty.

Kognitivní analýza odhalila, že je lidské tělo v dánštině a češtině kategorizováno rozdílně. Přesto však bylo zjištěno, že rámcově se významy, obrazy, metafory za dánskými a českými somatickými frazeologismy shodují. Shodu nelze konstatovat u metonymických vyjádření.

Kontrastivní strukturní a kognitivní analýza somatických jednotek IF naznačila i další možné směry bádání. Vzhledem k nízké ekvivalenci výrazů s báзовým slovem *prdel* by bylo

zajímavé sledovat ekvivalenci vulgarismů v dánštině a češtině a to především z kognitivního hlediska. Přínosná by jistě byla i detailní kognitivní analýza všech frazémů/idiomů.

Seznam použité literatury

- Andersen, Stig Tofgaard. *Talemåder i dansk*. København: Gyldendal, 2006.
- Bečka, Josef Václav. *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Novinář, 1979.
- Becker-Christensen, Christian, eds. *Politikens Nudansk Ordbog, elektronisk udgave*. København: Politikens Forlag, 1999.
- Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.
- Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007.
- Čermák, František, et al. *Slovník české idiomatiky a frazeologie, 2 Výrazy neslovesné*. Praha: Leda, 2009a.
- Čermák, František, et al. *Slovník české idiomatiky a frazeologie, 3 Výrazy slovesné*. Praha: Leda, 2009b.
- Collerová, Jitka. *Obráz hlavy, ruky a srdce v českém a norském jazyce*. Praha, 2007. Diplomová práce na FF UK, UGS.
- Filipec, Josef, and František Čermák. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- Janada, Laura. „Kognitivní lingvistika“. In: Římalová Saicová, Lucie, eds. *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky*. Praha: 2004.
- Karlík, Petr, and Marek Nekula, and Zdenka Rusínová, eds. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2008.
- Katlev, Jan, and Hanne Steen Spliedt. *Hvorfor siger vi sådan*. Denmark: Politikens Forlag, 2001.
- Koller, Werner. „Probleme der Übersetzung von Phrasemen“. In: Burger, Harald, et al. *Phraseologie, ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung, Phraseology, an international handbook of contemporary research. 1 vol.* Berlin: Walter de Gruyter, 2007.
- Korhonen, Jarmo. „Probleme der kontrastiven Phraseologie“. In: Burger, Harald, et al. *Phraseologie, ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung, Phraseology, an international handbook of contemporary research. 1 vol.* Berlin: Walter de Gruyter, 2007.
- Korpus.dk, <http://ordnet.dk/korpusdk>
- Kristiansen, Kristian. *Danske ordsprog*. København: Lademann, 1991.
- Lakoff, George, and Mark Johnson. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002.
- Leinweberová, Lucie. *Ekvivalence nizozemských somatických frazeologických jednotek a*

- jejich českých protějšků*. Praha, 2004. Diplomová práce na FF UK, UGS.
- Lotko, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999.
- Málková, Kateřina. „K některým ekvivalenčním typům českých a nizozemských nominálních frazémů“. In: *Jazykové aktuality*. Praha: Jazykové združení České republiky, 2001.
- Michelsen, Christian. *Idiomordbog, 1000 talemåder*. København: Gyldendal, 1993.
- Mrhačová, Eva. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice (Tematický frazeologický slovník II)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000.
- Munk, Inge, and Bæk, Poul. *Av min arm*. Specialpædagogisk forlag, 1998.
- Røder, Allan. *Danske talemåder*. København: Gads Forlag, 1998.
- Sekaninová, Ella. *Dvojazyčná lexikografia v teórii a praxi*. Bratislava: Slovenská Akadémia Vied, 1993.
- Vaňková, Irena, et al. *Co na srdci, to na jazyku: Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Karolinum, 2005.
- Zaorálek, Jaroslav. *Lidová rčení*. Praha: Academia, 2000.

Příloha

Albue				
albue sig frem	1 ⁶⁸	komme frem på andres bekostning		#
albuerum	1	mulighed til udvikling		#
bruge albuerne	1	komme frem på andres bekostning		#
have (gode/spidse) albuer	3	bruge grove midler	mít ostrý lokty	%
have rundsave på albuerne	4	være ambitiøs på andres bekostning		#
Ansigt				
angsten er/står afmalet i ens ansigt	3	det kan ses, at man er bange	mít něco napsáno ve tváři/obličej	%
blive lang i ansigtet	3		protáhnout obličej	=
blive stram i ansigtet	1	blive forarget		#
et kendt ansigt	1		známá tvář	=
et nyt ansigt	3		nová tvář	=
et slag i ansigtet	1	pludselig hændelse		#
få en lille én til ansigtet	3	drikke et lille glas alkohol		#
få noget på sit glatte ansigt	3	uden at måtte stille sikkerhed eller vise legitimation, fordi man virker tillidvækkende	dát/půjčit někomu ceno na ksicht	%
i sit ansigts sved	3		v potu tváře	=
le én lige op i ansigtet/le i ens åbne ansigt	3		vysmát se někomu do očí/obličej	=
le over hele ansigtet	1	le meget	smát se od ucha k uchu	%
lyve én lige op i ansigtet/lyve i ens åbne ansigt	3		lhát někomu do obličej	=
lægge ansigtet i de rette/rigtige folder	3	finde en passende grimasse		#
mangle ansigt	3	uden klare holdninger		#
ngt står at læse i ens ansigt	3	ens tanker kan tydeligt ses på én	mít něco vepsáno v obličej	%
pokeransigt	1	ansigt, der ikke udtrykker, hvad man mener	kamenná tvář	%
redde ansigt	3		zachránit si tvář	=
se nogen lige i ansigtet	1	have øjenkontakt	hledět v tvář někomu/něčemu	=

68 Legenda k číslování zdrojových slovníků viz strana 114.

sige én ngt lige op i ansigtet	3	sige ngt direkte til én	říct někomu něco přímo do obličej	=
sige ngt i ens åbne ansigt	3		říct někomu něco do obličej	%
skære ansigt	1	fortrække ansigtet i smerte		#
skære ansigter	1	lave morsomme eller hånlige grimasser	dělat ksichty	%
stenansigt	1		kamenná tvář	=
stikke sit hæslige ansigt frem	3	dukke frem		#
stille én ansigt til ansigt med ngt ⁶⁹	1	konfrontere	postavit se tváří v tvář něčemu/někomu	=
stråle over hele ansigtet	1	se meget glad ud		#
stå ansigt til ansigt med	3		stát tváří v tvář	=
sætte ansigt på noget	1	definere/præcisere		#
sætte et alvorligt ansigt op	1	se alvorligt ud	nasadit vážnou tvář	=
sætte et skuffet/ utilfreds ansigt frem	3	vise gennem sit ansigtsudtryk, at man er skuffet/utilfreds	nasadit zklamany obličej	=
tabe ansigt	3		ztratit tvář	=
vise sit sande ansigt	3		ukázat svou pravou tvář	=
Arm				
(måtte) knibe sig i armen	3	ikke tro på det, man ser		#
(sidde) med korslagte arme	3	værre passiv	sedět se založenýma rukama	=
av, min arm!	3	udtryk for overraskelse		#
bøje/krumme armen– slang	3	at drikke (især spiritus)		#
ens forlængede arm	3		prodloužená ruka	=
falde/ryge i armene på nogen	4	havne hos én (især om ngt mindre heldigt)	padnout někomu do rukou	=
give (den) hele armen – slang	3	lægge alle kræfter i		#
gå arm i arm med nogen	4		jít ruku v ruce	=
gå med hovedet under armen	1	ikke tænke sig om		#
have lange arme	4	have magt	mít dlouhé ruce	=/ %
kaste sig i armene på ngt	3	hengive sig ukritisk til ngt		#
kaste/sendte/drive/tvinge én i armene på ngt/én	4	få én til at havne hos ngt/ngt (især om ngt mindre heldigt)	vehnat někomu do náručí	%

69 Původní tvar ve slovníku byl “stille én ansigt til ansigt med ngt”. Slovníky používají rozdílné zkratky, vzhledem k tomu jejich psaní sjednocujeme a dále všude uvádíme én místo ngn.

lovens (lange) arm	3	politiet	ruka zákona	=
lægge arm med nogen	1	prøve kræfter med én		#
lægge armene over kors	3	ikke lave ngt	založit ruce	=
løbe lige i armene på én	3	møde én tilfældigt	vběhnout někomu do náruče	%
modtage én med åbne arme	3	modtage én hjerteligt	vítat někoho s otevřenou náručí	%
slå ud med armene	4	være storladen		#
som en brækket arm	3	på en elendig måde		#
stjæle med arme og ben	1	stjæle uden hæmninger	brát rukama nohama	=
store armbevægelser	1	spontane handlinger uden bagtanker		#
tage én under armen/armene	3	hjælpe én	pomoc někomu na nohy	%
tage ngt i stiv arm	3	tage en vanskelig situation helt roligt		#
ville brække/give sin højre arm for ngt	3	ville gøre hvad som helst for ngt		#
vride armen om på én	3	tvinge én til ngt		#
være i Morfeus' arme	3	sove godt	být v náručí Morfeově	=
Bag				
binde/give/lave/være ris til (sin/ens) egen bag/røv	3	ens handlinger går ud over én selv		#
have mange år på bagen	3	ikke være ung længere	mít několik křížků na hřbetě	%
Baghoved				
have ngt i baghovedet	3	huske ngt til senere tidspunkt hvor det bliver aktuelt	zapsat si za uši	%
Balde				
klemme balderne sammen –uformelt	3	tage sig sammen		#
Barm				
knibe sig i (sin) egen barm	3	erkende sine egne fejl foer man kritiserer andre, biblen		#
nære slange ved sin barm	3	tage sig af én, som senere vender sig mod én	hřát si na prsou hada	%
Ben				

(altid) falde ned/lande på benene igen	3	slippe heldigt fra en farlig sit.		#
bruge benene	3	skynde sig, løbe		#
den/det største fjols/idiot/kvaj/ svindler..., der kan gå på to ben! – uformelt	3	det største idiot, man kan forestille sig		#
det er der ingen ben i	3	overhovedet ikke svært		#
finde sine egne ben	3	føle sig fortrolig med ny situation		#
fra barnsben	3	fra den tidlige barndom		#
give én ben at gå på	3	søger for at man ikke dovner		#
gøre sig til bens	3	reagere stædig		#
gå gennem/til marv og ben	3	være gennemtrængende		#
have begge ben (solidt plantet) på jorden	3	være realistisk	stát nohama na zemi	%
have ben i næsen	1	have karakterstyrke		#
have en klods om benet	3	have en vedvarende byrde	mít kouli na noze	%
have én til det andet ben – uformelt	3	ikke kunne nøjes med et glas alkohol, men må have en til		#
have fået det forkerte/gale ben (først) ud af sengen	3	være i dårlig humør	vstát špatnou nohou	%
have/stå med et ben i hver lejr	3	omgås begge parter i en strid uden særlig sympati		#
hjælpe én på benene	3		pomoc někomu na nohy	=
hovedet op(ad) og benene ned(ad)	3	svar på spørgsmål – hvordan går det? Som det plejer		#
ikke få et ben til jorden	3	ikke have chance for at gøre ngt		
ikke vide, hvad/hvilket ben man skal stå på (af glæde)	3	være ude af sig selv		#
ikke være andet end skind og ben	3	være radmager	být kost a kůže	%
komme/være på benene	3	blive aktiv		#
kunne ngt på et ben (og i søvne) –uformelt	3	kunne ngt uden besvær		#
ngt får hurtigt/snart ben at gå på –uformelt	3	bliver hurtigt brugt op		#
rette/strække benene	3	rejse sig og gå lidt rund	natáhnout nohy	=
skære ind til benet– uformelt	3	nå ind til det væsentlige		#
slå benene væk under én	3	chokere én, gøre én forvirret		#
spænde ben for én/ngt	3	skabe vanskeligheder		#
stable/stille ngt på benene	3	organisere		#
stjæle med arme og ben	1	stjæle uden hæmninger	brát rukama nohama	=
stå med det ene ben i graven –uformelt	3	være døden nær	být jednou nohou v	%

			hrobě	
stå på egne ben	3		stát na vlastních nohách	=
sætte det lange ben foran	3	skynde sig		#
tage benene på nakken	3	skynde sig	vzít nohy na ramena	≈
være en klods om benet	3	være en vedvarende byrde	být koule na noze	%
Benrad				
være mager som en benrad	3	meget tynd	být učiněná kostra	%
Blod				
arbejde/slide..., så blodet springer ud af neglerødderne	3	arbejde hårdt		#
blodets bånd	3	nær familierelationer	pokrevní pouto	=
blåt blod	3		modrá krev	=
ens blod fryser til is	3	man bliver meget bange	krev zamrzá v žilách	=
ens blod kommer i kog	3	blive vred	zpěnit někomu krev	%
ens eget kød og blod	3	ens børn	krev mojí krve	%
et menneske af kød og blod	3	et rigtigt menneske med menneskelige følelser og svagheder	člověk z masa a kostí	= B
få blod på tanden	1	få lyst til at fortsætte		#
give én blod på tanden	3	give lyst til at prøve igen		#
have blåt blod i årerne	3	være adelig	mít v žilách modrou krev	=
med koldt blod	3	med rolig overlæg	chladnokrevně	%
ngt går/ligger én i blodet	3	ngt bliver en indgroen vane for én	přejít někomu do krve	=
nyt blod	3		nová krev	=
ond blod	3	misstemning	zlá krev	=
slå kold vand i blodet	3	dæmpe ens begejstring	zchladit někomu krev	%
sætte ondt blod	3	skabe splid	dělat zlou krev	%
Bryn				
rynke bryn/brynene	3	vise overraskelse, utilfredshed	svraštit obočí	=
Bryst				
få/sætte én pistolen for brystet	3	blive presset		#
have hår på brystet	3	have mod og mandlig styrke		#

ngt falder én for brystet	3	vækker modvilje		#
slå sig for brystet	3	1- vise, at man er sønderknust og angrer sine fejl 2- opføre sig stolt	1 - # 2 - bit se/tlouct se do prsou	1. # 2. = B
Ende				
have en bly i enden/røven – uformelt	3	være meget langsom til at komme i gang		#
hænge med enden i vandskorpen – uformelt	3	være i voldsom knibe		#
Fedt				
at stege/syde i sit eget fedt	4	måtte mærke de ubehagelige følger at sine egne handlinger	smažit se ve vlastní št'ávě	≈
Finger				
brænde fingrene (på ngt)	3		spálit si prsty	=
det kribler i fingrene på én efter ngt	3	stærk trang	svrbí prsty	=
ens fingre klør efter ngt	3	stærk trang	svrbí prsty	=
fingrene af (fedte)fadet	2	holde sig væk		#
få /give én en finger	3	blive afvist		#
få én over fingrene	3	blive straffet	dostat přes prsty	=
få fingeren ud (af røvhullet) – slang	3	skynde sig at komme i gang		#
få fingre i én/ ngt	4	få fat i ngt		#
få fingrene i klemme	4	komme galt af sted		#
give én over fingrene	3	straffe	dát někomu přes prsty	=
have en finger med i spilet	3	have indflydelse		#
have en tjener på hver finger	1	have mange tjenere		#
have et øje på hver finger	4	være opmærksom	mít oči všude/ na zádech/zezadu hlavy/v týle	%
have fingeren på pulsen	3	følge med	mít prst na tepu doby	%
have fingerspidsfornemmelse	1	have fornemmelse for, hvad der er passende i en given situation		#
have grønne fingre	3	kunne få planter til at trives		#
have lange fingre	3	være tyvagtig	mít dlouhé prsty	=
holde fingrene (væk) fra ngt	3	ikke have ngt med ngt at gøre	dát od něčeho prsty/ruce pryč	=

holde fingrene for sig selv	3	ikke have ngt med ngt at gøre		#
ikke kunne sætte en finger på ngt	1	1-ikke kunne kritisere, fordi alt er i orden 2-ikke kunne præcisere ngt		#
ikke lægge fingrene imellem	3	behandle én uden hensyn, overbærenhed		#
ikke løfte/røre en finger	3	ikke foretage sig det mindste	nehnout ani prstem	=
krydse fingre for én/ngt	3		držet palce	%
kunne ngt på fingrene	3	udenad, perfekt	umět něco z hlavy	%
pege fingre ad én	3	håne	ukazovat na někoho prstem	=
se (i)gennem fingre med ngt	3	tilgive et mindre fejltrin	dívat se na někoho skrz prsty – jednat s někým s despektem	≠
se én på fingrene	4	holde grundigt øje med hvad nogen laver		#
slikke sine fingre efter ngt	4	ivrig efter at få ngt	olíznout všechny prsty – dobře dopadnout	≠
slå én over fingrene	4	irrettesætte	klepnout někoho přes prsty	=
stikke fingeren i jorden (og lugte, hver man er)	3	orientere sig om situationen, før man handler		#
sætte fingeren på ngt	3	påpege en fejl		#
sætte sin fingeraftryk på ngt	1	sætte sit præg på ngt		#
vikle nogen om sin finger	4		omotat si někoho kolem prstu	=
være fiks på fingrene	1	være god til manuel arbejde		#
være fingerfærdig	1	være god til manuel arbejde		#
være fingernem	1	være god til manuel arbejde		#
være langfingret	1		mít dlouhé prsty	%
være ngt til fingerspidserne	3	være ngt i enhver henseende		#
Fisse				
Øl, fisse og hornmusik – slang	3	alt, hvad der kan tilfredsstille mænd med jævn, primitiv smag		#
Fod				
(gøre ngt) på stående fod	3	improviseret, uden forberedelse		#
behandle/omgåås én på lige fod (med én/ngt)	3	som ligemand		#

binde én på hænder og fødder	3	forhindre én i at gøre ngt	svazovat někomu ruce	≈
bringe/få/hjælpe én på fode (igen)	3		pomoci někomu (zpátky) na nohy	=
det/ngt går som fod i hose	3	ubesværet		#
ens fødder er tunge som bly	3	være træt		#
falde én til folde	3	underkaste sig én	padnout někomu k nohám	=
få foden indenfor	3	blive knyttet til en arbejdsplads		#
få fodfæste	1	opnå en sikker position		#
få kolde fødder	3	blive bange		#
få/have fod på ngt	3	magte ngt		#
få/have/sætte foden under eget bord	3	1-få/have sit eget hjem 2-starte/have sit eget virksomhed		#
have en fod i hver lejr	4	være med i to grupperinger, der har forskellige holdninger		#
kolos på letfødder	1	ngt stort og imponerende, som i virkeligheden er svagt	kolos na hliněných nohách	%
komme på talefod med én	1	kunne tale med én igen		#
leve på en stor fod	3	bruge mange penge	žít na vysoké noze	%
leve på feltfod	1	leve primitivt, ligesom i felten		#
ligge/sidde ved ens fødder	3	være ens elev		# B
lægge ngt for sine fødder	1	blive tiljublet		#
rive/rykke én ud af fødderne	4	få nogen ud af den vante gænge eller de sædvanlige forhold		#
skylde sig selv i foden	4	lave problemer for sig selv		#
slå for fødderne væk under nogen	1	få ngt til at gå i stå		#
slå ngt ned for fode	3	slå alle sammen ned		#
stritte imod med hænder og fødder	3	forsvare sig	bránit se zuby nehty	%
stå på krigsfod	1	være fjender		#
stå på svage fødder	3	hvide på et usikkert grundlag	stát na vratkých nohách	=
stå/ være på dårlig fod (med én)	3	have dårlig forhold		#
stå/være på fortrolig/god fod (med én)	3	have fortrolig forhold		#
sætte én på fri fod	3	løslade én fra fangeskab		#
sætte foden på ens nakke	4	tvinge nogen under sin	dát někomu nůž na	%

		kontrol	krk?	
træde én/ngt under fode	3	åbenlyst foragte		#
være på faldende fode	4	være gravid		#
være på fri fod	3	ikke være i fangeskab	být na volné noze – bez stálého zaměstnaneckého poměru	≠
Galde				
ens galde flyder over	3	blive rasende	vzkypěla/přetekla žluč	=
få ens galde til at løve over	1	ophidse én	pohnout někomu žlučí	%
holde galden flydende	1	bevare sin vrede		#
udøse sin galde	3	sige ondskabsfulde ting i raseri	vylévat si na někom žluč	%
Gane				
fugte/væde ganen	1	drikke alkohol		#
få én til ganen	1	få et lille glas spiritus		#
ngt kildrer ens gane	3	smager særdeles godt		#
være en fryd for ganen	1	smage dejligt		#
Hage				
der er en hage ved det	3	uforudset vanskelighed		#
få skæg på hagen	3	blive voksen		#
ikke have fået skæg på hagen	3	være ung	holobrádek	%
Hals				
af fuld hals	3	meget højt, kraftigt	z plna hrdla	=
brække/knække halsen på én	3	ødelægge ens mulighed for at have held	zlomit někomu vaz	=
brække/knække halsen på ngt	3	lide nederlag, få fiasko	vylámat si na něčem zuby	%
det er løgn i din hals – uformelt	3	det er uforskammet løgn		#
få (el. skaffe sig/én) én/ngt på halsen	3	blive bebyrdet	mít někoho na krku	%
få en klump i halsen	1	blive rørt	mít knedlík v krku	%
få ngt galt i halsen	3	misforstå		#
få ngt i den gale hals	3	misforstå		#
få/have en (skrub)tudse i halsen – uformelt	4	ikke kunne tale klart for ngt, der har sat sig i halsen		#

gå på med krum hals	3	tage frejdigt fat på en vanskelig, hård opgave		#
halsbrækkende	1	så hurtigt at det er farligt		#
halsen snører sig sammen på én	3	blive meget angst		#
halsløs gerning	5	noget uklogt/risikabelt		#
have en tør plet i halsen –uformelt	5	være tørstig		#
have hjertet i halsen	4	blive bange eller spændt	mít srdce v krku	=
have hånds –og halsret over én	1	have ubegrænset magt		#
hjertet sidder én i halsen	1	føler sig nervøs	mít srdce v krku	%
hælde ngt i halsen	3	drikke alkohol	prolívát hrdlo	=
hård hals	1	ikke er bange		#
kunne vride halsen om på én	3	være voldsomt ophidset	chtít někomu zakroutit krkem	%
le af fuld hals	3	meget højt	smát se z plného hrdla	=
løgnhals	1	én, der lyver		#
med tungen ud af halsen/munden	4	i fuld fart	s jazykem na vestě	%
ngt hænger én langt ud af halsen	3	være træt af nogen	mít něčeho plný zuby	%
over hals og hoved	3	pludseligt, i al hast		#
proppe ngt ned i halsen på én	4	påtvinge én ngt		#
råbe/skrige/skråle/synge af fuld hals	3	meget højt	zpívát plna hrdla	=
sidde/stå i lort til halsen – slang	4	have mange vanskeligheder med ngt	být po krk ve sračkách	%
sidde/stå i ngt til halsen – uformelt	3	have mange vanskeligheder med ngt	být po krk v něčem	=
skaffe sig noget på halsen	1	få ngt ubehageligt		#
være en hård hals	3	være hensynsløs		#
være ngt om en hals	1	lidenskabeligt interesseret		#
Hase				
bide én i haserne	4	at presse nogen, være efter nogen		#
smøre haser	3	stikke af, løbe væk		#
Hjerne				
bryde sin hjerne med noget	1	spekulere på ngt	lámát si hlavu	≈
have (fået) ngt på hjernen – uformelt	3	være optaget, besæt af ngt	mít něčeho plnou hlavu	%
have klæbehjerne	1	fantastisk hukommelse	mít dobrou hlavu	%
have mere hjerne end hjerte	1	mere rationel end emotionel		#

hjernedød	1	meget dum		#
hjerneskind	1	fantasi		#
hjernevask	1		vymývání mozku	=
klare hjernen	1	få hjernen til at tænke klart igen	vyčistit si hlavu	%
lægge hjernen i blød	1	bruge tid til at løse problemem		#
slå sig i hjernen	1	blive en fiks ide		#
sætte sig på hjernen	1	blive en fiks ide		#
vride sin hjerne – uformelt	3	tænke meget grundigt	lámát si hlavu	%
være hjernen bag ngt	1	være den, der udtænker ideer og planer til ngt	být mozek něčeho	%
Hjerte				
af godt/ærligt hjerte	1	uden bagtanker	z dobrého srdce	=
af hele sit hjerte	1	hundrede procent	z celého srdce	=
af hjertens lys	1	med megen glæde		#
blive blød om hjertet	4	blive rørt		#
blive let om hjertet	4	blive glad, ubekymret	s lehkým srdcem	%
blive syg om hjertet	1	føle medlidenhed		#
blive varm om hjertet	4	blive rørt	zahřát u srdce	=
bære barn under sit hjerte	3	være gravid	nosit dítě pod srdcem	=
bære hjertet på læberne	3	være åbenhjertig	mít srdce na jazyku	%
bære hjertet uden på blusen	4	skilte med sine følelser, være følelsesbetonet	mít srdce na dlani	%
der faldt en (tung) sten fra mit hjerte	3		spadl mi kámen ze srdce	=
det stikker én i hjertet	1	piner	píchnout/bodnout u srdce	=
efter sit hjerte	1	sådan som jeg kan lide		#
ens hjerte banker for én/ngt	1	én nærer sympati for ngt	srdce bije pro někoho, pro něco	=
ens hjerte er ved at briste	3	én overvældes af stærk sindsbevægelse, smerte	puká srdce	%
få ens hjerte til at briste ⁷⁰	1	knuse ens hjerte	zlomit někomu srdce	%
få et stød i hjertekulen	1	blive meget chokeret		#
give én sit hjerte	4		dát někomu své srdce	=
granske hjerte og nyrer	4	undersøge, hvad man i		#

⁷⁰få Původní tvar ve slovníku byl: “få ens hjerte til at briste”. Slovníky používají rozdílné zkratky, vzhledem k tomu jejich psaní sjednocujeme a dále všude uvádíme ens místo nans.

		virkeligheden tænker og mener		B
gribe én om hjertet	4		vzít za srdce	=
gå én til hjerte	4	gøre indtryk		#
hade én af et godt hjerte	3	oprigtigt hade én		#
halvhjertet	1	uden fuld engagement		#
have et godt hjerte	1	være god	mít dobré srdce	=
have et hjerte af guld	3	være venlig, storsindet	mít zlaté srdce	%
have et hjerte af sten	3		mít srdce z kamene	= B
have følsom hjerte	1	være følsom		#
have hjerte	4	have følelser for andre	mít srdce	=
have hjerte i livet	3	medfølelse for andre	mít srdce	%
have hjerte på det rette sted	4		mít srdce na pravém místě	=
have hjerte til ngt	4	kunne nænne ngt	mít to srdce	=
have hjertet i halsen	4	blive bange eller spændt	mít srdce v krku	=
have hjertet med i ngt	4	gå ind for/ op i ngt		#
have mere hjerne end hjerte	1	mere rationel end emotionel		#
have ngt på hjerte	3		mít něco na srdci	=
have plads i ens hjerte	1	betyde én positivt for én	mít místo v něčím srdci	=
hjerdebarn	1	interesse som man er følelsesmæssigt engageret i	srdční záležitost	%
hjerteblod	1	meget dybe følelser		#
hjertebånd	1	kærlige relationer		#
hjertergod	1	meget god		#
hjertegribende	1	rørende	srdcervoucí	%
hjerteknuser	1		lamač srdcí	=
hjertet sidder én i halsen	1	føler sig nervøs	mít srdce v krku	%
hjertet synker i livet på én	1	blive modløs		#
hånden på hjertet	3		ruku na srdce	=
i grunden af sit hjerte	3	inderst inde	v hloubi srdce	=
ikke gøre én røverkule af sit hjerte	4	ikke skjule sine følelser eller tænker		#
ikke kunne bringe/bære ngt over sit hjerte	3		nemoci přenést přes srdce	=
kløve ens hjerte	4	gøre voldsomt indtryk		#
knuse ens hjerte	3		zlomit někomu srdce	=
komme fra hjertet	4	være ærligt ment	jít od srdce	=

				B
lade hjertet løbe af med sig	1	lade følelserne råde		#
lette sit hjerte (for én)	3	betro sine tænder	vylít si někomu srdce	%
lukke én ind i sit hjerte	4	komme til at holde af én	otevřít někomu srdce	=
lukke sit hjerte for én/ngt	4	være afvisende		#
lægge hjerte i ngt	4	gøre med overbevisning	dát do něčeho srdce	=
lægge sig ngt på hjerte	3	tage ngt alvorligt	vzít si něco k srdci	= B
med blødende hjerte	3		s krvácejícím srdcem	=
nage ens hjerte	1	smerte én		#
ngt er som talt ud af mit hjerte	3	det svarer nøjagtigt til, hvad jeg selv tænker og føler		#
ngt ligger én på hjerte	3		něco leží na srdci	=
på bunden af sit hjerte	3	inderst inde	v hloubi srdce	=
på fastende hjerte	3	uden at have spist eller drukket	na prázdný žaludek	%
skyde hjertet op i livet	4	tage mod til sig	dodat si srdce	%
skænke én sit hjerte	1	give én sit hjerte	dát někomu své srdce	=
skære én i hjertet	4	gøre ngt virkelig ondt		# B
smelte ens hjerte	4	de varmeste følelser	zahřát u srdce	%
stjæle ens hjerte	4	forføre én		#
stå ens hjerte nær	4		být blízký jeho srdci	=
sætte ens hjerte i brand	1	forårsage at man bliver forelsket i én		#
tabe sit hjerte til én	4	forelske sig	ztratit srdce	=
tage én/ngt til sit hjerte	4	acceptere fuldkomment	vzít si něco k srdci – vzít si něco jako ponaučení	≠
tage sig ngt til hjerte	4	lade ngt gøre alvorlig indtryk på én	brát si něco k srdci	=
træde på ens hjerte	4	såre én	zlomit srdce	%
tung om hjertet	1	bedrøvet	být těžko u srdce	=
udøse sit hjerte	4	fortælle ærligt om sine inderste følelser	vylít si srdce	%
vende sit hjerte fra ngt	4	tage afstand		#
vinde alles hjerter	1	være sympatisk	získat si srdce všech	=
vinde ens hjerte	4	vinde ens kærlighed, venskab	získat si něčí srdce	=
åbne sit hjerte for én	4	fortælle om følelser	otevřít srdce někomu	=

Hofte				
skyldte fra hoften	3	sige noget lige ud, hurtigt	střílet od boku	=
Hoved				
(lige) holde hovedet oven vande	3	(lige) klare sig, især økonomisk		#
(måtte) ryste på hovedet (ad/over én/ngt)	3	give udtryk for negativ undren	kroutit nad něčím hlavou	%
(måtte) tage sig til hovedet	3	give udtryk for negativ undren	kroutit nad něčím hlavou	%
banke ngt ind i hovedet på én	3	få én til at forstå ngt fuldt ud	vtlouct někomu něco do hlavy	=
bide hovedet af al skam	5	undertrykke sin skamfølelse		#
blive grøn i hovedet af misundelse	1		zezelenat závisti	=
blive lang i hovedet	1	blive skuffet	protáhnout obličej	=
bryde sit hoved (hovedet) med noget	3	spekulere	lámat si hlavu	=
bøje hovedet	1	ydmøgt affinde sig med noget	sehnout hlavu	=
der er hverken hoved eller hale i/på ngt	3	usammenhængende	nemít hlavu ani patu	≈
der ruller hoveder/hovederne ruller	3	der bliver udrensninger	padají hlavy	%
der skal skarp lud til skurvede hoveder	1	man skal være skrap over for frække personer		#
det er hul i hovedet	5	det er tåbeligt		#
det tør jeg lægge hovedet på blokken for	3	garantere	dát za něco hlavu na špalek	=
én kan ikke få ngt ind i sit (tykke) hoved	3	vanskeligt at fatte		#
én/ngt sætter én grå hår i hovedet	3	giver bekymringer		#
fare i hovedet på én	3	angribe én pludseligt		#
fordreje hovedet på én	3	svække en persons sunde fornuft ved at give anledning til forelskelse	zamotat někomu hlavu	=
forkæle én i hoved og røv – slang	3	forkæle én grænseløst		#
forlange ens hoved på et fad	3	forlange, at én bliver straffet	žádat něčí hlavu	% B
følge sit eget hoved	3	handle ud fra sine egne ideer	mít vlastní hlavu	%
få både i hoved og røv – slang	3	være grænseløst forkælet		#
få en spand koldt vand over hovedet	4	få afvisning, ubehagelig overraskelse		#
få en spand lort i hovedet – slang	4	blive skældt ud		#
få en/et par/ nogle på siden af hovedet	3	få en lussing		#
få fluer i hovedet	4	dumme ideer		#

få grå hår i hovedet	1	bekymre sig		#
få ngt i hovedet igen	1	få retur med afvisning		#
få på hovedet (for ngt)	3	1. få lussinger 2. blive irettesat, skældt ud		#
få/have tag over hovedet	3		mít střechnu nad hlavou	=
give sit hoved på ngt	1	sværge på ngt	dát na něco krk	≈
græde sine øjne ud af hovedet	4	græde meget	vyplakat si oči	#
grødhoved	1	dum person		#
gøre én en hoved kortere	3	halshugge	být o hlavu kratší	%
gå efter ens hoved	1	1-forsøge at skalde ngn 2-forløbe som ønsket	1-jít někomu po krku 2-#	≈ #
gå med hovedet under armen	1	ikke tænke sig om		#
have et godt hoved	3	være intelligent	mít dobrou hlavu	=
have grød i hovedet	1	være dum	mít v hlavě slámu/piliny	%
have hoved på	3	have tømmermænd		#
have hovedet i skyerne	4	være romantisk	mít hlavu v oblacích	=
have hul i hovedet	1	være meget dum	mít o kolečko míň/víc	%
have jord i hovedet	5	være dum	mít v hlavě slámu/piliny	%
have ngt hængende over hovedet	3	være truet	někomu nad hlavou visí Damoklův meč	%
have ngt i baghovedet	1	huske uden at have det i tænkerne hele tiden		#
have vand i hovedet	1	være dum	mít v hlavě slámu/piliny	%
have øjne i hovedet	3	være opmærksom		#
holde hovedet højt	3	ikke miste modet	držet hlavu vzhůru	=
holde hovedet klart/koldt	3	forblive rolig	mít klidnou hlavu	=/ %
hovedet op(ad) og benene ned(ad)	3	svar på spørgsmål – hvordan går det? Som det plejer		#
hælde sit hoved til én/ngt	1	støtte sig til ngt/én		#
hænge med hovedet	3	være nedslået	věšet hlavu	= B
hængehoved	1	person der mangler initiativ		#
hårene rejser sig på hovedet af én	1		vlasý vstávají na hlavě	=
ikke have andet i hovedet end	3	være meget optaget	nemít v hlavě nic než	=
ikke have én/ngt at hælde sit hoved til	3	være helt alene		#
ikke krumme et hår på ens hoved	3		nezkřivít ani vlas na hlavě	=

ikke kunne få ngt ud af hovedet	3		nemoci něco dostat z hlavy	=
ikke være rigtig i hovedet	3	være skør	nemít to v hlavě v pořádku	=
kaste sig på hovedet ud i ngt	1		vrhnout se do něčeho po hlavě	=
klummehoved	1	dum		#
kradse/rive øjnene ud af hovedet på én	3		vyškrábat někomu oči	=
kronet hoved	1	kongelig person	korunovaná hlava	=
kvajhoved	1	fjols		#
lade ngt komme over ens hoved	3	lade en få skylden	nechat něco padnout na svoji hlavu	%
lægge hovedet i blød	3	tænke sig godt om		#
løbe hovedet mod en mur	4	rende ind i store (uovervindelige) hindringer	jít hlavou proti zdi	%
løfte/rejse hovedet	3	gøre sig gældende		#
ngt får efter ens hoved	3	ngt sker som man ønsker det		#
ngt går hen over hovedet på én	3	for indviklet for at forstå		#
ngt går/stiger én til hovedet	3		něco někomu stoupá do hlavy	=
op med hovedet	3		hlavu vzhůru	=
over hals og hoved	3	pludseligt, i al hast		#
på hovedet i seng	3	direkte i seng		#
rive hovedet af én	1		utrhnout někomu hlavu	=
ryste på hovedet ad én	1	anse for at være skør	kroutit/vrtět nad někým hlavou	%
sanke gloende kul på ens hoved	3	give én samvittighedskvaler	sypat si popel na hlavu	%
se én over hovedet	3	se ned på én		#
sidde med hovedet begravet i ngt	1	optaget (om læsning)		#
skvadderhoved	1	kvajhoved		#
slå én (oven) i hovedet med ngt	4	bruge ngt til at kue		#
slå hovedet ned i maven på én	1	skælde én kraftigt ud		#
slå ngt ud af hovedet	3	opgive ngt	pustit něco z hlavy	%
snakke hen over hovedet på én	1	ikke inddrage én i samtale		#
snakkehoved	1	person, der snakker for meget		#
springe på hovedet (ud) i ngt	1		skočit do něčeho po hlavě	=
stige én til hovedet (om alkohol)	1		stoupnout do hlavy	=
stikke hovederne sammen	3	mødes og planlægge	dát hlavy dohromady	=

stikke hovedet (lige) i løvens gab	1		strčit hlavu do lvi tlamy	=
stikke hovedet i busken	3	ignorere et problem	strkat hlavu do písku	%
stikke hovedet i løkken	4		strkat hlavu do oprátky	=
stikke hovedet ind/indenfor	1	aflægge et kort besøg		#
stå på hovedet for én/ngt	3	gøre alt, hvad man kan for én		#
stå på hovedet i ngt	1	have travlt med ngt	mít něčeho nad hlavu	#
sætte én fluer i hovedet	5	give én nogle urealistiske eller fjollede idéer og forhabninger	nasadit někomu brouka do hlavy	%
sætte én grå hår i hovedet	5	give bekymringer		#
sætte én ngt i hovedet	1	få én til at tro ngt	nasadit něco někomu do hlavy	=
sætte en pris på ens hoved	1	udlove en dusør for én	vypsát cenu na něčí hlavu	#
sætte sig ngt i hovedet	3		vzít si něco do hlavy	=
tabe hovedet	3	blive ophidset	ztratit hlavuF	=
vende noget på hovedet	4	se tingene på ny måde	otočit něco vzhůru nohama	≈
vokse én over hovedet	3	1-blive én overlegen 2-blive for omfattende til at man kan klare det	1+2-přerůst někomu přes hlavu	=
volde en hovedbrud	3	give én bekymringer		#
være et hoved højere end alt folket	3	være bedre end gennemsnittet		#
være et hoved højere end én	3	være bedre end én		#
være et klart/lys hoved	3	være intelligent	být chytrá hlava/mít dobrou hlavu	%
være katolsk i hovedet	3	være tosset		#
være kort for hovedet	3	svare uvenligt		#
være skudt i/gennem hovedet	3	være skør		#
øjnene er ved at falde/trille ud af hovedet på én – slang	3	meget forbløffet	málem mu vypadly oči z důlků	%
Hud				
have en rem af huden	5	have noget af en fejl som andre har (hun kritiserer sin mand for at være nærig, men hun har nu selv en rem af huden)	mít máslo na hlavě	%
have nervespidserne uden på huden	3	være meget nervøs		#

med hud og hår	3	fuldstændigt		#
skælde én huden fuld	3	skælde voldsomt ud		#
trænge ind under huden på én	1	lære én vældig godt at kende	dostat se pod kůži	%
være hudløs	1	nærtagende		=
være hudløst ærlig	1	uden forbehold		#
være hårdhudet	1	ufølsom	mít tlustou kůži	%
Hæl				
akilleshæl	1		Achillova pata	=
fra isse til hæl	3	fra øverst til nederst (om menneskekrop)	od hlavy k patě	% B
følge/være (lige) i hælene på én	3		být někomu v patách	=
have én i hælene	3		mít někoho v patách	=
helere ville se ens hæl end ens tå	3	ønske at slippe af med én	chtít někomu vidět paty	%
hugge en hæl og klippe en tå	3	tilpasse ngt, så det passer ens synspunkter		#
komme op på hælene	1	komme i gang		#
komme på hælene	4	have problemer		#
løb/rende i hælene på én	3	følge én hele tiden (på irriterende måde)	být někomu v patách	%
løbe/rende, som om man har fanden i hælene	3	meget hurtigt	utíkat, jako by se někomu za patama kouřilo	%
slå hælene sammen	4	adlyde	srazil paty	=
sætte hælene i	4	sige stop		#
tage én med bukserne nede om hælene	1	overraske		#
Hånd				
anholde om ens hånd	3	fri til én	požádat o ruku	%
betale én på hånden	3	betale forud	zaplatit na ruku – zaplatit hotově	≠
binde én på hænder og fødder	3	forhindre én i at gøre ngt	svazovat někomu ruce	%
bære én på sine hænder	3		nosit někoho na rukou	=
de kan tage hinanden i hånden	3	de er begge lige gode om det	můžou si podat ruce	=
den ene hånd vasker den anden	3		ruka ruku myje	=
den ene hånd ved ikke, hvad den anden gør	3		jedna ruka neví, co dělá druhá	=
der er ikke mere at se end bag på min hånd	3	ingenting		#

det/de...kan tælles på en hånd	3		spočítat na prstech jedné ruky	= B
det/ngt passer (til én/ngt, sammen) som hånd i handske	3	ngt passer glimrende	sedět jako prdel na hrnec	%
dø for egen hånd	3		zemřít vlastní rukou	=
ens hænder sidder løst på skafterne	3	der skal ikke meget til at man begynde at slå		#
få hænderne op af lommen	1	komme i gang	vyndat ruce z kapes	=
få ngt fra hånden	1	blive færdig med ngt		#
få/have frie hænder	3	få/have frihed til at beslutte	mít volnou ruku	=
få/have hånd i handi med en/ngt	3	have i sin magt		#
give én en hånd	3	applaus		#
give én frie hænder		give én frihed til at beslutte	dát někomu volnou ruku	=
give én hånd med	3		podat pomocnou ruku	%
give/række én hjælpende hånd	3		podat pomocnou ruku	= B
gnide sig i hænderne	3		mnout si ruce	=
gøre rent med mosters hånd	3	ikke være særlig grundig til at gøre rent		#
gøre rent med sin søsters hånd	3	ikke være særlig grundig til at gøre rent		#
gå (én) til hænde	3	hjælpe	jít na ruku – vyjít někomu vstříc	≠
gå tomhændet bort	3	gå uden at have opnået ngt af værdi	odejít s prázdnýma rukama	=
have begge hænder/hænderne fulde	3	være fuldt optaget	mít ruce plné práce	%
have en heldig hånd med ngt	3		mít šťastnou ruku	=
have én ved hånden	3		mít někoho při ruce	=
have fem tommelfingre på hver hånd	3	være klodset	mít obě ruce levý	%
have gode kort på hånden	1	have baglandet i orden, så man dermed har god chancer for at klare sig i en bestemt situation	mít v ruce všechny trumfy	%
have hånds -og halsret over én	1	have ubegrænset magt		#
have ngt (lige) ved hånden	3	til rådighed	mít něco při ruce	=
have ngt i baghånden	1	have en trumf		#
have ngt på hånden	1	have ngt reserveret		#
have penge mellem hænderne	1	have penge		#
have rene hænder	3		mít čisté ruce	=
have svar på rede hånd	1	have svar parat	mít po ruce odpověď	#

have urene hænder	3	være indblandet i ulovligheder	nemít čistě ruce	%
have/holde én i sin hule hånd	3	have én i sin magt	mít někoho v hrsti	=
have/holde trådene /alle tråde(ne) i sin hånd	3			#
holde hånden over én	3	beskytte én	držet nad někým ochranou ruku	%
hånd i hånd	3		ruku v ruce	=
hånden på hjertet	3		ruku na srdce	=
hånden sidder løst på én	3	der skal ikke meget til, før man begynder at slå		#
håndgribeligt	1	tydeligt		#
håndplukke	1	vælge omhyggeligt		#
i Guds hånd	1	i Guds beskyttelse	být v rukách božích	%
ikke kunne se en hånd for sig	3	ikke kunne se ngt		#
komme i hænde	1		dostat se do rukou	=
komme/være i gode hænder	3		být v dobrých rukou	=
lade ngt glide sig af hænde	3	undlade af udnytte en chance		#
leve fra hånden til munden	3		žít z ruky do úst	=
ligge/være i ens hånd	4	være afhængig af én	být v něčích rukou	%
lægge hænderne i skødet	3	ikke lave ngt	složit ruce do klína	=
lægge hånd på én	3	slå én	vztáhnout na někoho ruku	= B
lægge hånd på ngt	3	tage i besiddelse		#
lægge hånd på sig selv	3		vztáhnout na sebe ruku	=
lægge hånden på ploven	4	tage fat på en opgave		# B
lægge sidste hånd på værket	1	afslutte arbejde		#
lægge sin klamme hånd på ngt	3	tilegne sig ngt		#
med fast hånd	1		pevnou rukou	=
med hatten i hånden	2	være ydmygt	stát někde s kloboukem v ruce	=
med hård hånd	3		tvrdou rukou	=
med jernhånd	1		železnou rukou	#
med løs hånd	1	i rigtig mængde		#
med rund hånd	3	være gavmildt		#
med tomme hænder	3		s prázdnýma rukama	=
ngt falder i de forkerte hænder	3		padnout do špatných rukou	=
ngt falder i ens hænder (i hænderne på én)	3	komme i ens besiddelse	padnout někomu do	=

			rukou	
ngt kommer én i hænde	3	kommer i ens besiddelse, bliver fundet af én	padnout někomu do rukou	%
overgive ngt i ens hånd	3		předat do něčích rukou	=
på anden hånd	3		z druhé ruky	=
på eget hånd	3		na vlastní pěst	%
på første hånd	3		z první ruky	=
på tomandshånd	3	i fortrolighed	mezi čtyřma očima	%
rask fra hånden	1	hurtigt		#
rundhåndet	1	være gavmild		#
ryste på hånden	4	være usikker		#
række én hånden	4	komme én i møde, tilbyde hjælp		#
række hånden ud	4	komme én i møde, tilbyde hjælp		#
sidde med foldede hænder	1	forholde sig passivt	sedět se založenýma rukama	=
sidde med hænderne i skødet	3		sedět s rukama v klíně	=
slå hånden af én	3	ikke længere ville have noget at gøre med én		#
smuldre (bort) mellem hænderne på én (kun om penge)	1	blive hurtigt brugt uden at man får ngt for dem		#
spille én ngt i hænde	3	skaffe én ngt på snedig vis		#
spise af ens hånd	3	gøre alt hvad én beder om		#
stikke én på næven	1	give hånd		#
stikke hånden i en hvepserede	3	røre ved et vanskeligt, ømtåleligt problem		#
stritte imod med hænder og fødder	3	forsvare sig	bránit se zuby nehty	%
stå med hænderne i lommen	1	være passiv		#
tage hånd om én/ngt	1	tage sig af én/ngt		#
tage hånd om én/ngt	3	passe på én		#
tage loven i (sin) egen hånd	3	reagere på en ulovlighed uden at indblande politiet	vzít právo do vlastních rukou	=
tage ngt i egne hænder	4		vzít něco do vlastních rukou	=
tage på én med blide hænder	3	behandle hensynsfuldt		#
tage skeen i den anden hånd	2	gøre ngt på en radikal anden måde		#
trænge til en kærlig hånd	1	trænge til at blive ordnet		#
underhånden	1	fortroligt		#

vaske sine hænder	2	fralægge sig ansvar	mýt si ruce (nad něčím)	= B
venstrehåndarbejde	1	for hurtigt eller for dårligt		#
være ens højre hånd	3		být něčí pravá ruka	=
være for hånden	3		byt k ruce	=
være som voks e ens hænder	3	være let at påvirke		#
Hår				
det/ngt passer/stemmer på et hår	3		sedět na vlas	=
én/ngt sætter én grå hår i hovedet	3	giver bekymringer		#
få grå hår i hovedet	1	bekymre sig		#
få kam til sit hår	3	møde modstand		#
have hår på brystet	3	have mod og mandlig styrke		#
have ondt i håret	4	have tømmermænd		#
hårene rejser sig på hovedet af én	1		vlasý vstávají na hlavě	=
ikke krumme et hår på ens hoved	3		nezkřivit ani vlas na hlavě	=
ikke være et hår bedre (selv)	3	være lige så dårlig		#
lede efter hår i suppen	4	finde småting at beklage sig over		#
ligne én på et hår	3		být na vlas stejný	=
med hud og hår	3	fuldstændigt		#
på et hængende hår	3		viset na vlásku	%
rive sig i håret	1	være fortvivlet	rvát si vlasý	=
slå håret ud	4	slå sig løs		#
stryge én med hårene	1	tage hensyn til én		#
stygge én imod hårene	1	vække irritation	být proti srsti	%
stå med håret i postkassen	1	være i en vanskelig og/eller flov situation		#
stå med håret ned ad nakken	1	være i en vanskelig og/eller flov situation		#
trække sig selv op ved hårene	1	udvise stærk vilje		#
være en mand med hår på brystet	3	have mandlig styrke		#
Kind				
vende den anden kind til	3		nastavit druhou tvář	= B
Knogle				

være så mager, at man kan tælle knoglerne på én	3	være radmager	být vyhublý na kost/být kost a kůže/chrastit kostmi	%
Knæ				
blive blød i knæene (over for én)	3	lade sig charmere	někomu změknu kolena	=
bøje knæ for én/ngt	3	ydmyge sig		#
falde/gå på knæ for én	3	ydmyge sig	padnout před někým na kolena	%
få/have gele i knæene	1	blive meget nervøs		#
gøre ngt på sine grædende knæ		gøre ngt på indtrængende måde		#
gå i knæ	1	blive chokeret	jít do kolen	#
ikke nå én til knæene	4		nesahat někomu po kolena	=
knæsætte	1	anerkende en person eller en mening		#
komme/være på knæenere	3	have store økonomiske vanskeligheder	být na kolenou	=
ligge på knæ	1	ydmyge sig	být na kolenou – mít problémy	%
synke (tvinge én) i knæ	3	underkaste sig	klesnout na kolena	=
Krop				
have kviksølv i kroppen	3	være livlig, rastløs		#
holde kortene tæt ind til kroppen	3	være hemmelighedsfuld		#
med krop og sjæl	1	fuldstændigt	tělem i duší	=
mærke/føle ngt på sin egen krop	3		pocítit něco na vlastní kůži	%
Kæft				
hold kæft! – slang	3	1-tie stille 2-udtryk for overraskelse	1-drž hubu 2-#	= #
holde kæft	1	tie stille	držet hubu	=
ikke en kæft – slang	3	ingen	ani noha	%
lukke kæften på én – slang	3		zavřít někomu hubu	=
Kød				
en pæl i kødet	3	et irritationsmoment		# B

ens eget kød og blod	3	ens børn	krev mojí krve	%
et menneske af kød og blod	3	et rigtigt menneske med menneskelige følelser og svagheder	člověk z masa a kostí	= B
gå al kødets gang	3	gå gradvis i opløsning, dø		#
gå i kødet på ngt/én	3	1-angribe én voldsomt 2-tage energisk fat på ngt (for begge dele – gå løs på én/ngt)		#
Lever				
snakke/tale frit fra leveren	3	tale frit	mluvit od plic	%
Ligtorn				
træde én over/på ligtornene (træde på ens ligtorne)	3		šlápnout někomu na kuří oko	=
Lillefinger				
løfte sin lillefinger	4	gøre meget lille indsæts		#
række én en lillefinger	1		podej čertovi prst	%
række én en lillefinger	4	hjælpe lidt		#
sno/vikle én om sin lillefinger	3		omotat si někoho okolo prstu	%
Liv				
bliv mig fra livet!	3	hold dig væk		#
hertet hopper i livet på én	3	meget glad, begejstret		#
hertet synker i livet på én	1	blive modløs	srđce spadne do kalhot	%
holde (sig) én fra livet	3		držet si někoho/něco od těla	=
holde én tre skridt fra livet	3	holde distance til én	držet si někoho/něco od těla	%
ikke være til at komme ind på livet af	3	ikke være til at blive (mere) fortrolig		#
komme (nærmere) ind på livet af én	3	blive mere fortrolig		#
Lunge				
af sine lungers fulde kræft	3		z plných plic	=
Læber				
brænde én på læben	4	være ngt som man er lige	pálit na jazyku	%

		ved at sige eller nævne		
bære hjertet på læberne	3	være åbenhjertig	mít srdce na jazyku	%
have en stiv overlæbe	1	ikke vise følelser		#
have ngt (lige) på læberne	3	være lige ved at sige ngt	mít něco na jazyku	%
hænge ved ens læber	3		viset někomu na rtech	=
ikke kunne få ngt over sine læber	3	ikke kunne sige ngt		#
være på aller læber	3	være omtalt		#
Lår				
have lår i skoene	3	have tykke ben		#
sidde lårene af én	3	ville være i ens selskab hele tiden		#
slå sig på lårene af grin	3		plácat se smíchy do stehén	=
Marv				
gå gennem/til marv og ben	3	være gennemtrængende	jít do morku kostí	%
suge marven af én/ngt	4	udsuge, vride værdiger ud af én		#
være ngt (helt) ind til marven	3		být něco do morku kostí	=
Mave				
ens mave knurrer	3		kručí v bříše	=
falde/ligge på maven for én	3	beundre én ukritisk	padnout z někoho na zadek	%
få mave	1	blive tyk om livet		#
gå (rund) med borgermester i maven	3	om ambitiøs person		#
gå rund med/have ngt i maven	3	have ambitioner		#
have is i maven	3	være helt rolig		#
have/få sommerfugle i maven	3	blive nervøs		#
holde sig på maven af grin	3		popadat se za břicho	=
ligge godt i maven	1	være letfordøjelig		#
slå hovedet ned i maven på én	1	skælde én kraftigt ud		#
slå mave	1	hvile efter måltid		#
tynd mave	1	diarre	mít břicho v kalupu	%
Mund				
beholde ngt for sin egen mund	1	ikke ville dele ngt spiseligt		#

bruge mund	1	1-have indvendinger 2-snakke		#
både (ville) blæse og have mel i munden	3	gøre to ting på en gang, der udelukker hinanden		#
det røg (lige) ud af munden	1	blev sagt uden overvejelse	vyletět z pusy	=
dårlig smag i munden	1	følelse af at noget er umoralsk og uacceptabelt	pachut' v ústech	=
flov smag i munden	1	fornemmelse af flovhed		#
gå fra mund til mund	1	fra person til person	jít od úst k ústům	=
få munden på gled	1	komme i gang med at snakke		#
grov i munden	1	være fræk		#
have det mest i munden	1	snakke meget uden at sætte handling bag sine ord		#
have en beskidt mund	1	udtrykke sig grimt		#
have munddiarré – slang	1	snakke meget		#
have/tale med en kartoffel i munden	3	skødeløst eller udtydeligt		#
holde mund	1	tie stille	držet pusu	=
holde tungen lige i munden	3	bevare roen		#
høre ngt af ens egen mund	1	høre direkte fra en person		#
ikke kunne huske fra næse til mund	3	have dårlig hukommelse		#
ikke kunne lukke munden op uden at bande	1	ikke kunne sige ngt uden at bande		#
ikke tage et ord i sin mund	1	ikke sige et ord		#
ikke ville tage sådanne ord i sin mund	3	ikke kunne få sig til at sige ngt	něco takového nevzít do úst	%
lade munden løbe	1	snakke løs	mlít hubou	%
leve fra hånden til munden	3		žít z ruky do úst	=
lukke munden på én	1		zavřít někomu pusu	=
lægge én ngt i munden	4	få én til at sige ngt, påstå én har sagt ngt		#
mange munde at mætte	1	mange personer at mætte	hodně hladových krků	%
med tungen ud af halsen/munden	4	i fuld fart	s jazykem na vestě	%
min mund er lukket med syv segl	1	garantere, at man ikke siger ngt	mít pusu na sedm západů	%
munden står aldrig stille på én	1	snakker altid	někomu jede huba	%
råbe/snakke i munden på hinanden	1	snakke på samme tid		#
sige ngt med én mund	1	sige det samme på samme tid		#
slikke sig om munden	1	blive lækkersulten		#
slå sig for munden	4	modsig sig selv	nevidět si do huby	%

smøre én om munden	4	smigre én	mazat někomu med kolem huby	%
snakke/tale én efter munden	1	give én ret for at undgå konfrontation		#
stoppe munden på én	1	få én til at tie stille	zavřít někomu pusu	%
tage bladet fra munden	1	sige sin ærlig mening		#
tage brødet ud af munden på én	4	gøre én arbejdsløs		#
tage munden for fuld	1	1-overdrive, prale 2-love for meget		#
tage ordene ud af munden på én	1	afbryde én og selv sige det, som vedkommende var i færd med at sige		#
vare sin mund	1	passe på med, hvad man siger		#
være (lige ved at) tabe både næse og mund	4	blive meget forbavset		#
være født med en sølvske/guldske i munden	1	være født rig		#
Muskel				
spille med musklerne	3	demonstrere sin styrke		#
Nakke				
bøje nakken	3	være ydmyg		# B
få én ned med nakken	3	ydmyge én		#
få ngt smidt i nakken	3	købe ngt meget billigt		#
have pisker over nakken	1	være presset til noget		#
have øjne i nakken	3	være meget årvågen		#
hårnakket	1	vedvarende		#
knejse med nakken	1	være stolt, arrogant		#
knække anemoner med nakken	1	have samleje ude i det fri		#
knække nakken på ngt	4		vylámat si na něčem zuby	%
komme ned med nakken	3	blive ydmyget		#
puste/ånde én i nakken	3	forfølge	dýchat někomu na krk	=
slå med nakken	1	vise trods	stavět si hlavu	%
stivnakket	1	stædig		#
stå med håret ned ad nakken	1	være i en vanskelig og/eller flov situation		#
stå på nakken af hinanden	3	stå meget sammentrængt		#

sætte foden på ens nakke	4	tvinge nogen under sin kontrol		#
så let, som at klø sig i nakken	3	uhyre let		#
tage benene på nakken	3	skynde sig	vzít nohy na ramena	%
tage sig selv i nakken	3	tage sig sammen, anstrenge sig		#
være dum i nakken	3	meget dum		#
være på nakken af én	3	være efter én	jít někomu po krku	%
Navle				
pille i sin egen navle	2	være selvoptaget		#
verdens navle	2		pupek světa	=
Negl				
få/ have jord under neglene	3	få/have praktiske erfaringer		#
få/skrabbe ngt op under neglerne	3	stjæle ngt		#
have lange negle	1	være tyvagtig	mít dlouhý prsty	%
ikke så meget, som der kan ligge på en negl	1	meget lidt	ani co by se za nehet vešlo	%
rubbe neglerne	3	skynde sig		#
sidde som en lus mellem to negle	3	være i ubehagelig situation		#
være en hård negl	3	være hesnynsløs		#
Nerve				
ens nerver er på bristepunktet	3	være meget nervøs	mít nervy nadranc	#
ens nerver slår klik	1	få psykisk sammenbrud		#
ens nerver står på højkant	3	være meget nervøs	mít nervy nadranc	%
gå én på nerverne	3		jít někomu na nervy	=
have (dårlig/svage) nerver	3	være nervøs anlagt	mít špatný nervy	=
have nerver af stål	3		mít nervy z oceli	=
have nerver på	3	være nervøs		#
have nervespidserne uden på huden	3	være meget nervøs		#
have stærke nerver	3	være psykisk robust	mít silný nervy	=
have tyndslidte nerver	3	være psykisk ude af balance	mít nervy nadranc	=
holde nerverne i ro	3	bevare roen		#
ramme en nerve hos én	4	gøre positivt indtryk		#
være nerven i ngt	3	være kernen		#

Nosser				
der er nosser i én/ngt – slang	3	der er substans i én/ngt		#
have nosser til ngt – slang	3	have styrke til ngt	mít koule	=
mangle nosser til ngt – slang	3	mangle styrke til ngt	nemít koule	=
ngt går lige i nosserne (på én)	3	ngt har umiddelbar virkning		#
Nyre				
granske hjerte og nyrer	4	undersøge, hvad man i virkeligheden tænker og mener		# B
Næse				
(be)holde skindet på næsen	3	lige netop klare sig		#
blive/være bleg om næsen	3	se syg eller forskrækket ud		#
dyppe næsen	1	drikke		#
ens næse løber	1	have snue	teče mu z nosu	%
falde på næsen for ngt	1	blive fyldt af beundring	spadnout před něčím na zadek	≈
få (give én) én over næsen	3	få eller give skarp irttesættelse	dostat přes nos	=
få en lang næse	3	blive skuffet		#
få en lille én til næsen	1	få et lille glas spiritus	dát si do jedný nohy	%
få en næse	3	få en skarp irttesættelse		#
give én en næse	3	irttesætte skarp		#
gå lige efter næsen	1		jít za nosem	=
gå med næsen i sky	3	være arrogant	nosit nos nahoru	%
have (en fin/god) næse (for ngt)	3		mít na něco nos	=
have ben i næsen	1	have karakterstyrke		#
have en fin næse	1	have en god lugtesans		#
have lang næse	1	have snot under næsen	někomu teče z nosu	%
have sin næse alle vegne	1	blande sig i alt	strkat do všeho nos	%
holde sin næse for sig selv	1	lade være med at blande sig	nestrkat do něčeho nos	%
ikke kunne huske fra næse til mund	3	have dårlig hukommelse		#
ikke kunne se ud over sin egen næse	3	ikke tænke på andet end sig selv	nevidět si dál než na špičku nosu	%
ikke kunne se ud over sin egen næsetip	3	ikke tænke på andet end sig selv	nevidět si dál než na špičku nosu	=
lige for næsen af én	3		přímo před nosem	=
ligge med næsen i vejret	3	1-være syg		#

		2-være død		
ngt går ens næse forbi	3	lige netop ikke få ngt	uteklo mu to před nosem	%
pr næse	3	for hver person	na hlavu	≈
rive én ngt i næsen	3	bebrejde		#
rynke på næsen	3		ohrnovat nos	=
sidde med næsen i bøgerne	1	læse meget	mít nos v knihách	=
smække døren i for næsen af én	3		zabouchnout někomu dveře před nosem	=
stikke næsen for langt frem	1	gøre sig bemærket		#
stikke næsen indenfor (hos én)	3	komme på et kort besøg		#
stikke sin næse (eller næsen) i ngt	3		strkat do něčeho nos	=
stikke/sætte næsen i sky/vejret	3	stille sig stolt		#
sætte næsen op efter ngt	1	forvente ngt positivt		#
tage én ved næsen	3	narre én	tahat někoho za nos	%
trække én rundt ved næsen	1	manipulere med én		#
trække næsen til sig	1	trække sig tilbage		#
vende næsen hjem(ad)	3	tage hjem		#
vende næsen i vejret – slang	1	dø		#
vifte én om næsen med ngt	3		mávat někomu něčím před nosem	=
virke som en brand i næsen på én	3	ærgre én		#
være (lige ved at) tabe både næse og mund	4	blive meget forbavset		#
være som snydt ud af næsen på én	3	ligne én	být jako vy mu z oka vypadl	%
Panden				
bære ngt med oprejst pande	1	bevare sin stolthed		#
der vander brodne pander	3	1-der kommer til alvorlige blodsudgydelser 2-der vil komme hård kritik		#
fladpandet	1	dum		#
fægte med åben pande	4	spille ærligt spil		#
løbe/rende panden mod en mur	3	rende ind i store (uovervindelige) hindringer	jít hlavou proti zdi	%
rynke panden	3	vise sin misbilligelse		#
skyde sig en kugle for panden	1	begå selvmord	střelit si kulku do spánku	%
slå én for panden	1	dræbe én		#

sætte én horn i panden	3	en mand bliver bedraget af sin kone		#
tykpandet	1	dum		#
Pegefinger				
komme med en løftet pegefinger	1	give en moralsk advarsel		#
Pukkel				
arbejde/slide...sig en pukkel til	3	arbejde meget hårdt		#
få (give én) på puklen	3	skældud		#
æde sig en pukkel til	3	spise overordentlig meget		#
ærgre sig en pukkel til	3	ærgre sig meget		#
Ribben				
være så mager/tynd, at man kan tælle ribbenene på én	3	radmager	být hubený, že jde žebra počítat	=
Ryg				
(gå rund med/have) kosteskaf/lineal i ryggen	3	overdreven rank holdning	být jako by spolkl pravítko	=
(måtte) lægge ryg til (ngt)	3	måtte holde for, tåle		#
bag ens ryg	3		za něčími zády	=
bøje ryggen	4	ydmýge sig	ohnout hřbet	=
der løber en koldt ned ad ryggen	3		člověku běhá mráz po zádech	=
falde én i ryggen	3	svigte én		#
få dolken i ryggen	4	blive forrådt	vrazit někomu dýku do zad	%
gå én bag ryggen/gå bag om ryggen på én/gå bag ens ryg	3	handle uden ens vidende eller samtykke	jednat za něčími zády	%
have (kæmpe/stå med) ryggen mod muren	3	være i trængt situation		#
have en bred ryg	3	kunne tale psykisk pres		#
have én/ngt i ryggen	3	have én/ngt som støtte, hjælp		#
have sin ryg (ryggen) fri	3	være uangribelig		#
have vinden i ryggen	3	have modgang	mít vítr v zádech	#
pisse/slikke én op og ned af ryggen – slang	3	indsmigre sig på en underdanig måde	lézt do prdele	%
rette ryggen	4	få mere selvrespekt		#
ride på ens ryg	4	undertrykke og udnytte én		#

stille én en kniv i ryggen	4	forråde	vrazil někomu dýku do zad	%
stå ryg mod ryg	4	stå sammen	stát bok po boku	%
vende én/ngt ryggen/ vende ryggen til én/ngt	3	svigte, afvise	otočit se k někomu zády	=
Rygrad				
have rygrad	5	have karakterstyrke		#
Røv				
(arbejde/knokle) røven ud af bukserne – slang	3	arbejde hårdt		#
bar røv at trutte i – slang	1	noget hult og ubetydeligt		#
binde/give/lave/være ris til (sin/ens) egen bag/røv – slang	3	ens handlinger går ud over én selv		#
bonderøv – slang	1	dum person fra landet		#
fedterøv – slang	1	nærig person		#
forkæle én i hoved og røv – slang	3	forkæle grænseløst		#
få både i hoved og røv – slang	3	være grænseløst forkælet		#
få et los/spark i røven – slang	1	kraftig irettesættelse		#
få røven på komedie – slang	1	blive straffet hårdt		#
få/have ondt i røven over ngt – slang	3	1-blive misunderlig 2-blive gal over ngt		#
give en et spark i røven	3	tilskynde én til at tage sig sammen og komme videre		#
grine sin røv (røven) i laser – slang	3	grine voldsomt		#
gå på røven – slang	4	gå fallit		#
have (stå med) røven ud af bukserne – slang	3	være fattig	mít holou prdel	%
have bly i røven – slang	3	være meget langsom		#
have ild i røven – slang	3	være urolig		#
have krudt i røven – slang	4	være restløs		#
hænge med røven i vandskorpen – slang	3	være i knibe		#
hængerøv – slang	1	kedelig person		#
højrovet – slang	1	arrogant		#
kys mig i røven – slang	1	jeg er ligeglad	polib mi prdel	=
min bare røv – slang	1	jeg gider ikke høre om det		#
ngt går op og ned/ud og ind som kong Volmers røv – slang	3	ngt, der burde være jævnt, er meget ujævnt (f. eks. et håndværkarbejde, en		#

		pløjemark eller et militærgled)		
op i røven – slang	1	det er lige meget		#
rend mig i røven! – slang	3	udtryk for afvisning	jdi do prdele	%
rende i røven på én – slang	3	følge én hele tiden	mít někoho v patách	%
røv med ører – slang	1	falsk person		#
røv og nøgler – slang	3	udtryk for foragtelig afvisning		#
røvfuld – slang	1	slag i enden		#
røvhul – slang	1	upålidelig person		#
røvrende én – slang	1	snyde		#
røvslikker – slang	1	indsmigrende person	patolízal	%
røvsyg – slang	1	elendig		#
slikke én i røven – slang	3	lefle for én	lézt někomu do prdele	%
sparke røv – slang	4	vise kvaliteter		#
sætte ild i røven på én – slang	4	aktivere én		#
sætte sig (hen) på sin glade røv – slang	3	sætte sig ned for at koncentrere sig		#
tage røven på én – slang	3	snyde, narre én, gøre én til grin		#
tænke med røven – slang	1	ikke tænke	myslet kolenem	≈
være kold i røven – slang	1	være ligeglad		#
være på røven – slang	3	1-være i alvorlig knibe 2-mangle penge	1-být v prdeli 2-#	= #
Skind				
(be)holde skindet på næsen	3	lige netop klare sig		#
(være ved at) gå ud af sit gode skind af ngt	3	miste besindelsen	vyletět z kůže	=
blande/klæde én af til skindet	3	1-afblanke én 2-vinde overlegent 3-ydmyge én		#
dit arme/lille skind	1	stakkels dig!		#
garve ens skind	3	give en bank		#
holde sig i skindet	3	beherske sig		#
hytte sit (eget) skind	3	sørge for sig selv	zachránit vlastní kůži	%
i sind og skind	1	af væsen og udseende	tělem i duší	≈
ikke være andet end skind og ben	3	være radmager	být kost a kůže	%
redde sit (eget) skind/redde skindet	3	redde sig selv	zachránit si kůži	=
være bange for sit skind	3	være fej		#

Skulder				
bære kappen på begge to skuldre	3	holde sig neutral		#
få et prik på skulderen	1	få sin afsked		#
få/give én den kolde skulder	3	blive ignoreret/ignorere		#
have brede skuldre	3	kunne klare store byrder		#
have brug for en skulder	1	have brug for støtte og trøst		#
ikke nå én til skuldrene	4	ikke kunne måle sig med	nesahat někomu po kotníky	≈
kigge én over skulderen	1	inspirere sig hos én		#
kigge sig selv over skulderen	4	se tilbage		#
kæmpe/stå skulder mod/ved skulder	3	holde sammen		#
lægge ngt på ens skuldre	3	give én opgave	naložit na něčí bedra	%
lægge skulderen til	4	hjælpe til		#
på ens skuldre	1	på én		#
skulderklap	1	anerkendelse, ros	poplácat po ramenou	%
stå på ens skuldre	3	arbejde på grundlag af en forgængers resultat		#
tage ngt på sine skuldre	3	tage ansvar for ngt	vzít na svá bedra	≈
trække på skuldrene (ad én/ngt)	3	vise sin manglende forståelse, ligegyldighed	pokrčit rameny	%
Skæg				
få skæg på hagen	3	blive voksen		#
grine/le/smile i skægget	3	grine for sig selv	smát se pod vousy	=
ikke have fået skæg på hagen	3	være ung	mít mlíko na bradě, holobrádek	%
mumle i skægget	3	tale udydeligt	mumlat si něco pod vousy	=
skæg og blå briller	3	efterretningsvæsenet		#
strides om kejserens skæg	3	skændes om bagateller		#
stå med skægget ((helt) ned) i postkassen/skuffen	3	være blevet skuffet		#
tage én ved skægget	3	snyde én		#
Skød				
bære ngt i sit skød	4	medføre, rumme		#
i familiens skød	3	sammen med familien		#
lægge hænderne i skødet	3	ikke lave ngt	složít ruce do klína	=

sidde med hænderne i skødet	3	ikke lave ngt	sedět s rukama v klíně	=
sidde på skødet af hinanden	1	sidde tæt		#
så sikker som i Abrahams skød	3	helt tryk		#
Tand				
(kunne) holde tand for tunge	3	tie	držet jazyk za zuby	=
bide tænderne sammen	3	ikke lade sig påvirke	zatrnout zuby	=
det er ngt, der kan trække tænder ud	1	ngt meget effektivt		#
en tand bedre til ngt	5	lidt bedre	o fous/chlup lepší	%
ens tænder løber i vand	3	få lyst til mad		#
føle én på tænderne	3	bedømme én kritisk		#
få blod på tanden	1	få lyst til at fortsætte		#
give én blod på tanden	3	give lyst til at prøve igen		#
have en sød tand	1	have lyst til søde sager		#
stramtandet	1	snerpet		#
sætte tænderne i ngt	1	begynde at spise		#
tandløs	1	ukontroversiel	bezzubý	=
tandsmør	1	meget tyk lag smør		#
tidens tand	3		zub času	=
trække tænderne op på én	3	uskadeliggøre		#
vise tænder	3	true		#
være rustet/væbnet til tænderne	3		vyzbrojen až po zuby	=
øje for øje og tand for tand	3		oko za oko, zub za zub	= B
Tommelfinger				
have fem tommelfingre på hver hånd	3	være klodset	mít obě ruce levý	%
have for mange tommelfingre	3	være klodset	mít obě ruce levý	%
have ti tommelfingre	1	være klodset	mít obě ruce levý	%
køre/tage/rejse på tommelfingeren	3	blaffe		#
tommelfingerregel	1	huskeregel		#
trille tommelfingre	1	kede sig	točit palci mlýnek	%
vende tommelfingeren nedad (over for én/ngt)	3	afvise		#
vende tommelfingeren opad (over for én/ngt)	3	godtage		#
Tunge				

(kunne) holde tand for tunge	3	tie	držet jazyk za zuby	%
bide sig i tungen	3	holde sig tilbage fra at sige ngt	držet jazyk za zuby	%
brække tungen på ngt	4	ikke kunne udtale ngt	zlomit si na něčem jazyk	=
få tungen på gled	3	komme i gang med at tale		#
have det lige på tungen	1		mít něco na jazyku	=
have en giftig tunge	3		mít jedovatý jazyk	=
have en glat tunge	3	være hyklerisk		#
have en skarp tunge	3	udtrykke sig skarpt	mít ostrý jazyk	=
holde tungen lige i munden	3	bevare roen		#
hoppe på tungen – slang	1	gøre det utrolige		#
kunne have bidt tungen af sig selv	3	fortryde, at man har sagt ngt		#
ligge én på tungen	5	ngt er lige ved at blive nævnt	mít na jazyku	%
løse ens tunge/tungebånd	3		rozcvičat někomu jazyk	=
med tungen ud af halsen/munden	4	i fuld fart	s jazykem na vestě	%
ngt brænder på tungen	3	der er ngt, som man vil tale om		#
onde tunger	1	mennesker, som taler ondt om andre		#
række tunge ad ngt	1	vise stærk modvilje	vypláznout jazyk	=
styre sin tunge	1	paske på, hvad man siger		#
tale i tunger	1	udtrykke sig uforståeligt		#
tale med to tunger	5	være falsk		#
være godt skåret for tungebåndet	3	være veltalende		#
Tå				
fra top til tå	3	fra øverst til nederst	od hlavy k patě	≈
hellere ville se ens hæl end ens tå	3	ønske at slippe af med én	chtít někomu vidět paty	%
hugge en hæl og klippe en tå	3	tilpasse ngt, så det passer ens synspunkter		#
jokke/træde én over tæerne	3	fornærme én		#
krumme/krølle tær	3	reagere kraftigt på ngt, man synes er pinligt		#
være på tæerne	3	1-være ivrig 2-være travl		#
Øje				
(ikke) kunne se én (lige) i øjnene	3	(ikke) kunne stå ved sine	(nemoci) se někomu	=

		handler	podívat do očí	
bruge sine øjne	3	være opmærksom		#
der falder skæl fra ens øjne	3		někomu spadly šupiny z očí	= B
der var ikke et øje tørt	3		nezůstalo oko suché	=
det sortner for øjnene af én	3	én besvimer	zatmět se před očima <i>nebo následek rány do hlavy</i>	=
ens øjne står på stilke	1	én kigger nysgerrigt		#
ens øjne står på stilke	3	vidt åbne		#
et blå øje	3	1-et øje, der er blevet blodunderløbet pga. slag a black eye 2-uforudset udgift ein blaues Augee		# #
falde i øjnene	3	vakker opsigt	padnout do oka	=
falde/stige i ens øje	3	tabe/vinde i anseelse hos én	stoupnout/klesnout v něčích očích	=
for alles øjne	3	i fuld offentlighed	před očima všech	=
for ens indre øje	3	i ens fantasi		#
for sit indre øje	1	i fantasien		#
få en splint af troldspejlet i øjet	2	miste evnen til at se det smukke i tilværelsen		#
få små øjne	1	begynde af se søvnig ud	mít malý očička	%
få øje på én/ngt	3	observere, opdage		#
få øjne	1	vågne		#
få øjnene op for ngt	3	erkende		#
få/tage sig (en lille) én på øjet	3	tage en lur		#
græde sine øjne ud af hovedet	4	græde meget	vyplakat si oči	%
gøre store øjne	3	blive overrasket		#
gå én under øjne	3	indsmigre sig		#
have bind for øjnene	3	være ude af stand til at fatte	pro oči nevidět	%
have et godt øje til én/ngt	3	1- godt kunne lide 2- (ironisk) være modvillig		#
have et øje på hver finger	4	være opmærksom	mít oči všude/ na zádech/zezadu hlavy/v týle	%
have set ngt med sine egne øjne	3		vidět něco na vlastní oči	=
have øjne i hovedet	3	være opmærksom		#
have øjne i nakken	3	være meget årvågen		#

have øjnene med sig	3	være opmærksom		#
holde sig ngt for øje	3	huske på ngt		#
holde øje med én/ngt	3	følge én/ngt		#
holde øjnene åbne og ørerne stive	3	passe godt på	mít oči na stopkách	%
i ens øjne	3	efter ens mening	v mých očích	=
ikke et øje	3	ingen	ani noha	≈
ikke gøre ngt for ens blå øjnes skyld	3	ikke gøre ngt kun pga. sympati	neudělat něco pro něčí modré oči	=
ikke have lukket et øje	3		nezamhouřit oči	%
ikke kunne få øjnene fra én/ngt	3	ikke kunne lade være med at stirre på	nemoct odtrhnout oči	%
ikke ville se én for sine øjne	3	ikke ville have noget som helst med én at gøre		#
ikke/næppe tro sine egne øjne	1	ikke/næppe tro, hvad man ser	nevěřit svým očím	=
kaste sine øjne på én/ngt	3	begynde at interessere sig		#
klæde én af med øjnene	3		svlékat někoho pohledem	%
knibe det ene øje til	3	tilgive et mindre fejltrin	přivřít oči	%
kradse/rive øjnene ud af hovedet på én	3		vyškrábat někomu oči	=
kunne se ngt med et halvt øje	3	fatte ngt straks		#
lave/sendte øjne til én	3		dělat na někoho oči/házet na někoho oči	#
lukke sine øjne	3	dø		#
lukke øjnene for ngt	3	1-ikke ville erkende sandheden 2-være overbarende med ngt	1-zavírat před něčím oči 2-přivírat nad něčím oči	= =
lukke øjnene op	3	blive opmærksom		#
med det blotte øje	1	uden briller eller kikkert		#
med én/ngt for øje	3	med tanke på én/ngt		#
ngt er/sidder lige i øjet	3	ngt er formuleret præcist		#
ngt koster det hvide ud af øjnene – slang	3	meget dyrt		#
rødøjet	1	forgrædt		#
se én dybt i øjnene	3	se forelset på én	dívat se hluboce do očí	=
se én fare i øjnene	3		podívat se nebezpečí do očí	=
se ngt i øjnene	3	indse		#
se skæven i ens øje	4	se andres fejl, men ikke sine egne	nevidět břevno ve svém oku	% B

sluge/æde én/ngt med øjnene	3	betragte én med et grådig blik		#
springe/stikke i øjnene	3	virke påfaldende	praštit do oči	#
stikke én blå i øjnene	3	bilde én ngt ind		#
sætte kikkerten for det blinde øje	3	ignorere ngt		#
så langt øjet rækker	3	overalt	kam oko dohlédne	=
tage øjnene til sig	1	holde op med at kigge		#
under fire øjne	3		mezi čtyřma očima	=
vende det blinde øje til ngt	4	overse ngt med vilje		#
vende det hvide ud af øjnene	1	opfatte ngt som tåbeligt		#
vove det ene øje	3	tage en chance		#
være blåøjet	3	være naiv		#
være en torn i øjet på én	3		být trnem v oku	= B
være fryd for øjet	1	være smuk at se på	pastva pro oči	=
være ngt for øjet	1	være smuk at se på		#
øje for øje og tand for tand	3		oko za oko, zub za zub	= B
øjeblik	3		okamžik	=
øjesten	1	yndling		#
øjnene er ved at falde/trille ud af hovedet på én – slang	3	meget forbløffet	málem mu vypadly oči z důlků	%
åbne ens øjne (for ngt)	3		otevřít někomu oči	= B
Øre				
(være ude at) vifte med ørerne	3	more sig		#
blive hed om ørerne	3	blive flov		#
blomkålsøre	1	deformt øre	uši jako kvěťáky	%
få røde ører	1	blive flov		#
få vattet ud af ørerne	3	begynde at lytte		#
få ørerne i maskinen – slang	3	komme i vanskeligheder		#
have en ræv bag øret	3	være listig	mít za ušima	%
have en skælm bag øret	3	være listig	mít za ušima	%
have kæp i øret	3	være beruset		#
have meget om ørerne	1	have travlt		#
have sprogøre	1	have evne for sprog		#
have vat i ørerne	3	ikke høre ordentlig efter		#

have øre for sprog/musik	1	have evner for sprog/musik		#
holde én i ørerne	3	kontrollere		#
holde øjnene åbne og ørerne stive	3	passe godt på	mít oči na stopkách	%
holde ørerne stive	3	koncentrere sig		#
hviske én ngt i øret	3	fortælle én ngt i hemmelighed		#
hælde vand ud af ørerne	3	1-snakke meget uden indhold 2-tale undvigende 3-beklage sig		#
hænge med ørerne	3	være nedslået	věšet hlavu	≈
høre efter med et halvt øre	1		poslouchat na půl ucha	=
høre ngt for sit indre øre	1	høre ngt i tankerne		#
i ens ører	3	efter ens opfattelse		#
ikke have (for/særlig) meget mellem ørerne	3	være dum		#
ikke have meget til at standse luftstrømmen mellem ørerne – slang	3	være dum		#
ikke kunne rokke med ørerne	3	være meget mæt		#
ikke tro sine egne ører	1		nevěřit vlastním uším	=
ikke være tør bag ørerne (endnu)	3	være ung	mít mliko na bradě	%
ind ad det ene øre, og ud ad det andet	3		jednom uchem tam, druhým uchem ven	=
kildre ens ører	3	smigre		#
lave lange ører	3	være nysgerrig	natahovat uši	%
lukke sit øre (ørerne) for én/ngt	3	ikke ville høre på		#
lukke ørerne (for én/ngt)	3	ikke ville høre		#
lægge øre til	1	lytte til		#
lægge øret til jorden	4	orientere sig om hvad der forgår		#
låne én (sit) øre	3	lytte opmærksomt		#
ngt kommer én for øre	3	ngt kommer til ens kendskab		#
præke/tale for døve øren	3	uden at én hører efter	kázat hluchým uším	= B
skrive sig ngt bag øret	3	huske ngt	zapsat si něco za uši	= B
snakke fanden et øre af	3	snakke løs		#
sove på sit grønne øre	1	sove trygt		#
spidse ører	3	begynde at lytte	našpicovat uši	=
til op over begge to ører	1	meget	až po uši	=

tude én ørerne fulde med ngt	1	ustandselig snakke om ngt		#
varme ens ører	3	give én en lussing		#
vende det døve øre til	3	ignorere med vilje	mít uši a neslyšet	%
væggene har ører	3		zdi mají uši	=
være i gæld til op over begge ører	3	have mange gæld	být v dluzích až po uši	=
være lutter øre	3	være meget opmærksomt	být jedno ucho	%
øregas	1	sludder		#
Åre				
have blå blod i årene	3	være ædelig	mít v žilách modrou krev	=
have en poetisk åre	1	have talent som digter		#
have fiskeblod i årene	3	være ufølsom		#

- 1 – Munk, Inge, and Bæk, Poul. *Av min arm*. Specialpædagogisk forlag, 1998.
- 2 – Katlev, Jan, and Spliedt, Hanne Steen. *Hvorfor siger vi sådan*. Denmark: Politikens Forlag, 2001.
- 3 – Andersen, Stig Tofgaard. *Talemåder i dansk*. København: Gyldendal, 2006.
- 4 – Røder, Allan. *Danske talemåder*. København: Gads Forlag, 1998.
- 5 – Michelsen, Christian. *Idiomordbog, 1000 talemåder*. København: Gyldendal, 1993.